

วารสารการบริหารท้องถิ่น

Local Administration Journal

สารบัญ

การสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญ	1
• พงษ์พันธุ์ เพ็ชรอินทร์ • พ.ต.อ.ดร.การุณ บัวเพื่อน	
กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งตำบลหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี	13
• ปรีชา ดาวเรือง • พิรสิทธิ์ คำวนศิริ	
การจัดการความรู้ประเพณีข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหาด	22
• ธนชา ชัยมงคล • คุณ โทจันทร์	
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ่อน้ำพุร้อนตำบลเขาแดง	33
• ณัฐกฤตา ชีวะ • สุรเชษฐ์ ชีระมณี	
บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	43
• ชาคริต ช่วยบำรุง • ศรุดา สมพอง	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว	58
• พวงทอง อำนวยสมบัติ • สันธยา ลือประไพ	
การบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน	69
• ณัฐพล คำแปง • พิชญ์ สมพอง	
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์การบริหารส่วนตำบลภูจาน	82
• อนุสรณ์ นาเวียง • หกวน ชูเพ็ญ	
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตำบลกองแขก จังหวัดเชียงใหม่	96
• มงคล ดิคนนท์ • อำนวย คำดื้อ	
การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว	112
• จันทรเพ็ญ รัชสุจริต • ปัญกรณ์ ศิริภาณุมาศ	

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ มุ่งเน้นประเด็นทางด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะสิ่งเหล่านี้คือ ทูต ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา ขณะเดียวกันก็บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากคนอื่นทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญ ประเพณีปราสาทผึ้งของชาวดำบลหนองปรือ บุญข้าวประดับดินของตำบลนาหาด

นอกจากนี้แล้ววารสารฉบับนี้ยังได้นำเสนอผู้อ่านให้เห็นถึงภารกิจหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อเอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน

ศุภวัฒนากร วงศ์ชนวสุ

การสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญ

Preserving the Traditional Practice of Making Khao Chae by a Mon Community

พงษ์พันธุ์ เพ็ชรอินทร์¹

พ.ต.อ.ดร.การุณย์ บัวเฟื่อน²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจัดการการสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญอันเป็นภารกิจสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า วิธีการสืบสานประเพณีข้าวแช่ คือ การที่บรรพบุรุษสั่งสอนให้สืบสานโดยการฝึกปฏิบัติจริง และทำให้ผู้เป็นตัวอย่าง ทำให้รู้สึกรักและเห็นคุณค่าของประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมร่วมคิดร่วมทำอย่างจริงจัง การมีระบบการสืบทอดประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น การมีคนกลางในการประสานงาน การดำเนินการโดยคนในชุมชน

ในส่วนด้านกระบวนการสืบสานประเพณี พบว่าจะต้องมีกระบวนการฟื้นฟูประเพณีโดยภาครัฐให้ความสำคัญสร้างจิตสำนึกในคุณค่าประเพณี การถ่ายทอดประเพณีด้วยการสร้างความสนใจใจให้มีส่วนร่วมการส่งเสริมสนับสนุนงานประเพณี ด้วยการจัดงานอย่างต่อเนื่องการส่งเสริมจากภาครัฐโดยการเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และการเผยแพร่ผลงานโดยผ่านศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นหนึ่งเดียว การสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญ อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี จึงต้องเริ่มด้วยการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน ในการที่จะช่วยกันเก็บรักษา และสืบสานประเพณีข้าวแช่ของชุมชนชาวมอญที่เป็นประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนชาวมอญสืบไป

Abstract

This research had the objective to study the methods of preserving the making of Khao Chae by a Mon community in Muang District of Pathum Thani Province and supported by the local administrative organization (LAO). Data were collected by in-depth interview. Over many generations, the elders have passed on the methods of making Khao Chae through hands-on training and by demonstration. This has helped to create a love for the practice in the new generations, who

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์พิเศษวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

recognize its value. There is a group of intermediaries in each generation who help coordinate the transfer of the traditional wisdom.

The LAO has also helped to rehabilitate the practice of making Khao Chae and promoting the value of this tradition and participation in shared learning. The LAO promotes regular Khao Chae festivals and has set up learning centers to document the history and practices of this food of the Mon community.

คำสำคัญ: การสืบสานประเพณีข้าวแช่

Keyword: Preserving the Traditional Practice of Making Khao Chae

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดปทุมธานี เป็นถิ่นฐานบ้านเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า 300 ปี นับตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา คือเมื่อพุทธศักราช 2202 มังนันทมิตรได้กวาดต้อนครอบครัวมอญเมืองเมาะตะมะอพยพหนีภัยจากศึกพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวมอญเหล่านั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคก จากนั้นมาชุมชนสามโคกได้พัฒนาขึ้นตามลำดับต่อมาแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชแห่งกรุงธนบุรี ชาวมอญได้อพยพหนีพม่าเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอีกครั้งเป็นครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนที่สามโคกและครั้งสุดท้ายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีการอพยพชาวมอญครั้งใหญ่จากเมืองเมาะตะมะ เข้าสู่ประเทศไทยเรียกว่า “มอญใหญ่” พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกอีกเช่นเดียวกันฉะนั้นจากชุมชนขนาดเล็ก “บ้านสามโคก” จึงกลายเป็น “เมืองสามโคก” ในกาลต่อมา (พูนศักดิ์ สักกทัตติยกุล, 2551)

ชาวมอญให้ความสำคัญกับเทศกาลสงกรานต์อย่างยิ่ง ในฐานะวันขึ้นปีใหม่ ทุกช่วงเวลา ทุกกิจกรรมล้วนมีความหมายและกระทำอย่างพิถีพิถัน เช่น ช่วงเช้าจะมีพิธีบูชาเทวดาด้วยเป็งสงกรานต์จกนั้นนำไปถวายพระ พร้อมการทำบุญตักบาตรด้วยอาหารคาวหวานนาๆ ชนิด การละเล่นและมหรสพในเทศกาลสงกรานต์ ได้แก่ เป่พาทย์มอญ

มอญรำ ทะแยมอญ สะบ้า การเล่นผีกระดัง ผีกะลา ช่วงบ่าย สรงน้ำพระด้วยน้ำสะอาด ผสมน้ำอบ ROYCOKไม้ ทั้งบูชาประพรมพระพุทธรูป และอัฐิบรรพชน ในพิธีสรงน้ำพระ จะมีการสร้างโรงพิธีขึ้นอย่างมิดชิดเพื่อให้พระเข้าไปสรงน้ำและผลัดเปลี่ยนสบงจีวรได้ โดยต่อรางน้ำยาวๆ ออกมาจากโรงพิธี เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่เต็มสองฟากของราง สรงน้ำพระด้วยการเทน้ำลงรางพร้อมๆ กันสายน้ำจะไหลไปตามรางที่วางลาดต่ำเข้าไป ในโรงพิธีวิธีการนี้เป็นการป้องกันความซุลมุนวุ่นวายที่อาจเกิดขึ้นขณะเข้าไปสรงน้ำกับ พระสงฆ์โดยตรงและป้องกันการเห็นภาพที่ไม่เหมาะสมขณะที่จีวรพระเปียกน้ำ (ลัษมา ธารีเกษ, 2551)

ในสมัยโบราณ ข้าวแช่เป็นส่วนประกอบในเทศกาลสงกรานต์ของมอญ โดย ประเพณีโบราณกล่าวไว้ว่า ในวันสงกรานต์จะต้องทำข้าวแช่ถวายพระสงฆ์ เพราะถือเป็น สิริมงคลแก่ผู้ที่ถวาย ต่อมาข้าวแช่ได้เข้ามาในประเทศไทยโดยเริ่มจากภายในพระราชวัง ข้าราชการบริพารได้นำข้าวแช่ มาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาล ที่ 5) และเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ จึงนิยมรับประทานกันเฉพาะในบริเวณวังเท่านั้น ภายหลังการเสด็จสวรรคตข้าวแช่จึงได้ถูกเผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไป โดยประชาชน เรียกว่า “ข้าวแช่ชาววัง” เพราะได้รับการเผยแพร่มาจากในวัง (องค์ บรรจุน และคณะ, 2549)

ข้าวแช่เป็นอาหารนอกเหนือจากรายการอาหารในชีวิตประจำวัน เป็นอาหารใน พิธีกรรมของมอญ คือ ข้าวสงกรานต์ หรือข้าวแช่ ที่ทำในช่วงสงกรานต์เพื่อบูชาเทวดา ข้าวแช่ เป็นข้าวเจ้าหุงสุก กับข้าวที่รับประทานกับ ข้าวแช่ ได้แก่ ปลาช่อนตำคูลูกน้ำตาล ทวาย หัวไชโป๊เค็มต้มกะทิ เนื้อเค็มฉีกฝอย ไข่เค็ม กระเทียมดอง ภายหลังคนไทยที่มีการคิดแปลงเพิ่มเติม เช่น พริกหยวกทอด กะปิชุบไข่ทอด ยำกุ้งแห้ง เวลารับประทานก็ ตักข้าวใส่ถ้วย เติมน้ำลงไปตามชอบ ถ้าเป็นน้ำเย็นหรือเติมน้ำแข็งด้วยทำให้ชื่นใจยิ่งขึ้น (ลัษมา ธารีเกษ, 2551)

ปัจจุบันชาวมอญรุ่นหลังขาดการอนุรักษ์ประเพณีการส่งข้าวแช่ ความรู้สึกของ ชาวบ้านในปัจจุบันเห็นว่า การทำอาหารมอญแบบดั้งเดิมนั้นยุ่งยากเสียเวลามาก จึงไม่ นิยมทำกับข้าวเองแต่ชอบอาหารสำเร็จรูป อาหารจานด่วน ตามสภาพสังคมที่ เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับมีบุตรหลานเพิ่มขึ้น จึงต้องใช้พื้นที่ว่างที่เคยใช้ปลูกพืชผัก

สวนครัวเอาไว้บริโภคเอง ไปใช้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ไม่เหลือพื้นที่ให้ปลูกพืชผัก วัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น มะตาด ไม่มีให้บริโภคทั้งปี แต่จะมีเป็นฤดู คนรุ่นใหม่จึงนำมาทำเป็นอาหารไม่เป็น และไม่ชอบบริโภค รวมทั้งข้าวแช่ อ้างว่าไม่มีเวลาทำ เพราะมีขั้นตอนในการทำมาก ต้องอดทน ต้องประณีต ใช้เวลามาก เช่น หมูเส้นต้องนำมาฉีกเป็นเส้นเสมอกันจึงจะสวย และการผัดกับข้าวแต่ละชนิดจะต้องใช้ไฟอ่อน ต้องใจเย็นๆ ถ้าใช้ไฟร้อนเกินไปจะไม่อร่อย ไม่ได้ที่ และผู้ที่ถ่ายทอดวิธีการทำข้าวแช่ต่อไปก็แทบจะไม่มี ไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอด (ลิ้มมา ธาริเกษ, 2551)

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “การสืบสานประเพณีข้าวแช่ ของชุมชนชาวมอญ อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี” โดยมุ่งเน้นในการศึกษาด้านการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและการถ่ายทอดกันมาในการสืบสานประเพณีให้ยาวนาน และถือเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรอาหารของประเทศ โดยเฉพาะพืชผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ ให้เกิดการบริโภคกันอย่างแพร่หลายขึ้น ทั้งในกลุ่มผู้มีเชื้อสายมอญ และกลุ่มผู้บริโภคทั่วไป เกิดการเรียนรู้ในการบริโภค และเป็นทางเลือกของอาหารสุขภาพอันเป็นกลยุทธ์ของการเอาชนะภัยคุกคามจากกระแสการบริโภคในยุคโลกาภิวัตน์ (ลิ้มมา ธาริเกษ, 2551)

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงหรือใกล้ชิดกับชุมชนชาวมอญและประเพณีข้าวแช่ ในเขตอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ทายาทของครอบครัวชาวมอญที่ทำข้าวแช่ มาอย่างต่อเนื่อง ประธานชุมชน/ภาคเอกชน และหน่วยงานนอก ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน ซึ่งมีจำนวน 30 ราย

ผลการศึกษา

วิธีการสืบสานประเพณีข้าวแช่ ของชุมชนชาวมอญเป็นลักษณะของการดูแลช่วยบรรพบุรุษทำต่อๆ กันมา

การทำข้าวแช่ของชาวมอญ ถือเป็นกระบวนการที่ทำสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน มีวิธีการทำที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน โดยส่วนใหญ่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวคือ

หากบ้านไหน ทำข้าวแช่ และมีลูกมีหลานก็จะมาช่วยกันทำ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการหุงข้าว หรือวิธีการทำกับข้าวที่ใช้รับประทานควบคู่หรือพร้อมกับข้าวแช่โดยเฉพาะ ด้วยเหตุดังกล่าวการสืบทอดไม่ว่าด้วยวิธีการ ขั้นตอนการทำ หรือกระบวนการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นในลักษณะที่ดู หรือช่วยบรรพบุรุษทำข้าวแช่ ต่อ ๆ กันมา ไม่มีการเก็บรวบรวม เป็นเอกสารหลักฐานถึงการทำข้าวแช่แต่อย่างใด

การหุงข้าวแช่ในอดีตเป็นพิธีกรรมในการบูชาเทวดาอย่างหนึ่ง เป็นการหุงข้าวที่มีขั้นตอนซับซ้อนแฝงพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ทุกขั้นตอนในการเตรียมข้าวแช่นั้น ต้องพิถีพิถันเริ่มตั้งแต่คัดข้าวสารเม็ดสวย นำมาขาวน้ำ 7 ครั้งให้สะอาดและในการหุงข้าว นั้นต้องตั้งเตาไฟบนลานโล่งและต้องอยู่นอกชายคาบ้าน ซึ่งขั้นตอนนี้มักจะเริ่มตั้งแต่บ่าย ก่อนวันสงกรานต์ (ประมาณวันที่ 12 เมษายน) หุงข้าวให้สุกพอเม็ดสวย แล้วนำไปขาวน้ำ จัดกับพริกกระบุงด้านในหรือภาชนะอะไรก็ได้ที่พื้นผิวมีความสาก เอาขางข้าวออก ปล่อยให้สะเด็ดน้ำ ส่วนน้ำที่จะทานร่วมกับข้าวแช่นั้น เตรียมโดยการนำน้ำสะอาด ต้มสุก เติงหม้อดินเผาใบใหญ่ อบอุ่นเทียนและดอกไม้หอม เช่น มะลิ กุหลาบมอญ กระดังงา หิงไ้วหนึ่งคืบ ระหว่างนี้หน้าที่ของพ่อบ้านก็คือ ต้องสร้างบ้านสงกรานต์ คนมอญเรียกว่า “ฮ้อยซังกรานต์” เป็นศาลเพิงตาซึ่งมีความสูงระดับสายตา ปลูกสร้างขึ้นชั่วคราวอย่างง่าย ๆ ตรงบริเวณลานโล่งหน้าบ้าน มักสร้างด้วยไม้ไผ่ ขนาดไม่ใหญ่มากนัก กว้างยาว ประมาณ 1 สอก เพียงพอสำหรับวางถาดอาหารได้ 1 สำหรับเท่านั้น การตกแต่งศาลก็มี ตั้งแต่ปูผ้าขาว ผูกผ้าสี ทางมะพร้าวตัดใบสั้นผ่าซีก ผูกโถงตกแต่งเสาทั้ง 4 ประดับด้วยดอกไม้สดเท่าที่จะหาได้ในแต่ละท้องถิ่นเพื่อความสดชื่นสวยงาม บางถิ่นนิยมประดับด้วยดอกราชพฤกษ์หรือดอกกุน คนมอญเรียกว่า “ปะกาวซังกรานต์” ที่แปลว่าดอกสงกรานต์ เพราะดอกไม้ชนิดนี้จะออกดอกในช่วงเทศกาลสงกรานต์เสมอ และประพรมน้ำอบน้ำปรุง รอคารถวายข้าวแช่บูชาเทวดาในเช้าตรู่วันรุ่งขึ้น (องค์ บรรจุน และคณะ, 2549)

ส่วนกับข้าวที่จะรับประทานกับข้าวแช่นั้นบางชนิด มีการเตรียมล่วงหน้า นานนับเดือน เช่น ปลาแห้ง เนื้อแห้ง ต้องจัดหาหรือซื้อมาทำเค็มเอาไว้ล่วงหน้า บางถิ่นมี กับข้าวหรือเครื่องเคียงข้าวแช่ 5 ชนิด บางถิ่นมี 7 ชนิดรายละเอียดแตกต่างกันไปซึ่ง

รายการหลักๆ ได้แก่ ปลาแห้งป่น (ปลาช่อนตำลुकน้ำตาลทราย) เนื้อเค็มฉีกฝอย หัวไชโป้เค็มผัดไข่หรือต้มกะทิไข่เค็มกระเทียม คอง เป็นต้น

ขั้นตอนการปรุงกับข้าวหรือเครื่องเคียงที่ค่อนข้างยุ่งยาก คือปลาแห้งป่นและเนื้อเค็มฉีกฝอย อาจมีการทำเตรียมล่วงหน้าหลายวัน ปลาแห้งป่น โดยมากนิยมใช้ปลาช่อนเค็มตากแห้งอย่างสุก ฉีกเอาเฉพาะเนื้อ ระวังอย่าให้ก้างติดมาเป็นอันตราย ใส่ลงครก ตำละเอียด คลุกน้ำตาลทราย เกลือ ปรุงรสให้รสชาติกลมกล่อม เนื้อเค็มฉีกฝอย นิยมเนื้อวัวมากกว่าเนื้อควาย นำเนื้อเค็มตากแห้งดังกล่าวย่างไฟสุก ฉีกฝอยผัดน้ำมันให้เหลืองกรอบ หัวไชโป้เค็มผัดไข่ นำหัวไชโป้เค็มล้างให้รสเค็มกร่อยลง หั่นละเอียด หัวกะทิตั้งไฟให้เดือด นำหัวไชโป้ลงผัด ตอกไข่ดีให้ละเอียดราดลงบนหัวไชโป้ในกระทะ รอไข่สุก คนให้เข้ากัน ปรุงรสให้กลมกล่อม ไข่เค็ม และ กระเทียมคอง สองรายการนี้เป็น รายการถนอมอาหารที่มีกันอยู่แทบทุกครัวเรือน เพียงแต่นำมาปอก หั่น ให้พอดีคำ จัดใส่ชาม บางครอบครัวอาจมีการนำมาดัดแปลงเพิ่มเติม เช่น ยำไข่เค็ม กระเทียมคองผัดไข่ เป็นต้นซึ่งรายการอาหารเหล่านี้ ก็คล้ายๆ กัน ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละครอบครัวจะพลิกแพลง หรือไม่ว่าผัดแต่อย่างใด เลือกวัตถุดิบที่หาง่าย ราคาถูกในท้องถิ่น ต่อเมื่อภายหลังชาวไทยรับเอาวัฒนธรรมการกินข้าวแช่ของมอญมา ก็มีการประยุกต์ดัดแปลงเพิ่มขึ้น เช่น พริกหยวกทอด กะปิชุบไข่ทอด ยำกุ้งแห้ง เป็นต้น รวมทั้งยังได้พัฒนากระบวนการปรุงและรายละเอียดให้วิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น ได้แก่ การหุงข้าวพร้อมใบเตย เพื่อให้ได้ข้าวที่ออกมามีสีและกลิ่นชวนกิน โดยเฉพาะเมื่อข้าวแช่มอญชาวบ้านธรรมดาๆ กลับกลายเป็นข้าวแช่ชาววัง (องค์ บรรจุน และคณะ, 2549)

ทำเพื่อถวายพระและให้แก่ญาติผู้ใหญ่

ข้าวแช่มอญ ที่จะทำในช่วงวันสงกรานต์ คือ วันที่ 13 14 และ 15 เท่านั้น เนื่องจากชาวมอญถือเป็นชนชาติที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและชาติพันธุ์ของตน จึงใช้ข้าวแช่ที่ทำมาแสดงถึงความเป็นชาติและชาติพันธุ์ของตน ประกอบกับวันสงกรานต์ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ โดยการเอาข้าวแช่ไปถวายพระตามวัดต่างๆ ที่เป็นวัดมอญหรือวันที่ตนเองเคารพนับถือและส่งให้แก่ญาติผู้ใหญ่ที่ตนเองเคารพนับถือ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ และเนื่องจากเป็นอาหารที่ทำขึ้นในช่วง

ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อน ดังนั้นการที่ชาวมอญ ทำข้าวแช่ขึ้นและส่งให้แก่ญาติผู้ใหญ่ของตนได้รับประทานกัน จึงน่าจะมีจุดประสงค์แฝงอยู่ด้วยเนื่องจากข้าวแช่เป็นอาหารที่มีน้ำประกอบอยู่มาก ดังนั้นการที่อากาศร้อน หากได้รับประทานอาหารที่มีน้ำประกอบหอมเย็นชื่นใจ ย่อมเป็นการผ่อนคลายอารมณ์และสุขภาพที่ดี ญาติผู้ใหญ่ก็มีความสุขกายสบายใจที่บุตรหลาน มาใส่ใจ ดูแลอันแสดงถึงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่อีกทางหนึ่ง

ด้านกระบวนการสืบสานประเพณีข้าวแช่ ของชุมชนชาวมอญ

1. **ภาครัฐให้ความสำคัญและให้การสนับสนุน** การสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญให้คงอยู่แนวทางหนึ่งคือทางรัฐ หรือทางท้องถิ่นหรือผู้นำจะต้องเป็นผู้นำหลักที่จะต้องเป็นหน่วยงานที่จะทำและสร้างความตระหนัก ความรู้ และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสืบสานประเพณี และบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นหรือในชุมชนร่วมกันคิดมาตรการ แนวทางการสืบสาน สร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้มีความรู้สึกรัก และภาคภูมิใจในท้องถิ่นประเพณีของตนเอง เพื่อจะได้ช่วยกันรักษาร่วมกันฟื้นฟูประเพณีที่มีในท้องถิ่นที่เริ่มจางหายไปให้กลับมีขึ้นอีกครั้ง

2. **สร้างจิตสำนึกในคุณค่าประเพณี** การสร้างจิตสำนึก เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการฟื้นฟูประเพณี ซึ่งต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน ชาวมอญต้องตระหนักว่าประเพณีข้าวแช่ ของคนมอญคืออะไร และจำเป็นต้องอนุรักษ์หรือสืบสานเพื่ออะไรก่อน กล่าวคือให้มีการสร้างจิตสำนึกรักในคุณค่าทางประเพณีก่อน การสืบสานจึงจะประสบความสำเร็จ ที่สำคัญต้องมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการสืบสานประเพณีเดิม ๆ ไว้

3. **ต้องสร้างความสนใจ** กระบวนการสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ จะต้องมีการกระตุ้นการถ่ายทอดที่ชัดเจน หลังจากที่เราเห็นคุณค่าและความสำคัญ แล้วกระบวนการสืบสานก็จะตามเองแบบรุ่นสู่รุ่น เพียงแต่รอว่าเมื่อใดจะมีคนมาจุดประกายหรือกระตุ้นความกระตือรือร้น สร้างความสนใจให้ชาวมอญลุกขึ้นมาทำข้าวแช่ให้เหมือนกับที่บรรพบุรุษเคยทำการสืบสานก็จะตามมาง่ายดาย และอย่างลงตัว กล่าวคือความสนใจของชาวมอญด้วยตนเองเท่านั้นที่จะสืบสานประเพณีข้าวแช่ได้อย่างยั่งยืน

4. **จงใจให้มีส่วนร่วม** สิ่งแรกที่ต้องทำคือต้องให้บุตรหลานชาวมอญ หันมาสนใจในเรื่องของประเพณีข้าวแช่ อย่างจริงจัง และอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่เป็นอย่างยิ่ง คือ

การเรียกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาประเพณี ทุกขั้นตอนไม่ว่ากระบวนการของการทำข้าวแช่ กระบวนการของการส่งข้าวแช่ รวมทั้งในกระบวนการของพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เข้าใจถึงที่มาและขั้นตอนอย่างละเอียด เป็นการส่งผลให้มีใจที่จะสืบสานประเพณีต่อไปได้อย่างยาวนาน

5. **จัดงานประเพณีอย่างต่อเนื่อง** การสร้างความรู้ความเข้าใจ ส่วนหนึ่งที่ต้องมีคือภาครัฐและเอกชน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือชาวมอญที่จะสืบสานประเพณีมอญไว้ ภาครัฐเป็นผู้นำที่จะต้องมีการจัดทำกิจกรรมให้แก่ชาวชุมชนมอญในพื้นที่ หรือเพื่อประโยชน์ในการจัดงานประเพณีท้องถิ่นภาครัฐก็จะไปเชิญภาค เอกชนมาร่วม

6. **ระดมความคิด ร่วมสืบสาน** ในเรื่องของกระบวนการสืบสานประเพณีให้ไปสู่คนรุ่นหลัง การสืบทอดต้องมาจากคนในครอบครัวก่อน แต่ละครอบครัวที่มีวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญแล้วถ้ามีการอนุรักษ์ไว้ ด้วยการถ่ายทอดจากผู้หลักผู้ใหญ่ลงมาสู่ลูกหลาน จากการทำให้เห็น ลูกหลานเราก็จะได้เห็นวิธีการทำ และสามารถทำได้ ถึงแม้จะไม่มีเวลาทำ แต่ก็รู้ขั้นตอนวิธีการทำ ที่ถูกต้องเป็นไปตามประเพณีและเรื่องการส่งข้าวแช่ ทำเพื่อต้องการบอกสอนลูกสอนหลานให้ได้จดจำไว้ คนรุ่นเก่าต้องคอยบอกคอยสอนให้คนรุ่นใหม่ๆ ได้รับรู้รับทราบพอถึงงานเทศกาลก็ควรจะไปช่วยกันให้ความร่วมมือกัน คือคนรุ่นหลังจะได้รับรู้ว่าวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญมีมาเป็นแบบนี้

7. **สอดแทรกความเป็นปัจจุบันในประเพณี** การถ่ายทอดและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมให้คนรุ่นหลัง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ ถึงจะเป็นคนที่ไม่ใช่คนมอญแต่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนของชาวมอญ ก็ต้องช่วยกันรักษาประเพณีมอญดั้งเดิม และความเชื่อ เอาไว้ และไม่ว่าจะมีการจัดกิจกรรมใดๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมประเพณีที่มีสืบทอดต่อ ๆ กันมา หากการสืบสานในกระบวนการอาจสอดแทรกความเป็นปัจจุบันในประเพณีได้

8. **พัฒนาสู่ความดั้งเดิมต้นตำรับ** ประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ เริ่มหดหายไปมาก หรือบางส่วนก็มีความผิดเพี้ยนแตกต่างจากต้นตำรับเป็นอย่างมาก จนชาวมอญเองยังไม่อาจแยกออกว่าสิ่งใดคือของเดิม สิ่งใดคือสิ่งที่ชนรุ่นหลังได้มีการปรับปรุงเสริมแต่งขึ้นมา ดังนั้นการที่จะสืบสานประเพณี สิ่งสำคัญคือความเด่น ความสวยงามของประเพณี

ซึ่งย่อมหมายถึงการรักษาให้คงอยู่ ของประเพณีต้องเข้าไปถึงรากเง้าของประเพณีดั้งเดิม ให้มากที่สุด จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการสืบสานประเพณีที่สำเร็จอย่างแท้จริง

9. **บอกต่อและแนะนำ** การสืบสานประเพณี สิ่งที่มีความจำเป็นก็คือ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ที่ปัจจุบันจะมีการทำในรูปแบบของการจัดงานกิจกรรมในช่วงวันสำคัญและประเพณี เทศกาลแต่ละช่วงที่เป็นช่วงเทศกาลของชาวมอญ เมื่อมีการจัดกิจกรรมขึ้นมาก็ต้องมีพิธีการ ซึ่งตรงนี้เป็นจุดที่สำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดเตรียมงานต้องมีการซักซ้อม หรือแสวงหาความหมายสำคัญของประเพณีขึ้นมาบอกต่อๆ กันไป ให้มีการกระตุ้นเตือนถึงกระบวนการสืบสานประเพณี

10. **การเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย** การสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญมีความจำเป็นต้องบูรณาการเข้ากับการศึกษา หรือสอดแทรกเข้าไปในวิชาเรียนทำให้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาเรียน โดยเฉพาะการทำข้าวแช่ การแต่งกายชาวมอญหรืออาใจอยู่ในรูปของห้องสมุด พิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่มีลำดับขั้นตอนยุ่งยากที่บุคคลทั่วไปเข้าไปดูไปชมหรือเข้าไปศึกษาได้ง่ายสะดวก และที่สำคัญในท้องถิ่นมีการจัดงานหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ก็ต้องให้เด็กที่ได้มีการเรียนรู้มาแสดงตามงานต่างๆ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้รับชม และเพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงกระบวนการสืบสานประเพณี

11. **ประชาชนต้องมีส่วนร่วม** กระบวนการสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ สิ่งแรกที่ต้องทำคือต้องให้บุตรหลานชาวมอญ หันมาสนใจในเรื่องของประเพณีข้าวแช่อย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง โดยต้องให้เขามีส่วนร่วมในกระบวนการสืบสานประเพณีทุกขั้นตอน ไม่ว่าในกระบวนการการทำข้าวแช่ กระบวนการการส่งข้าวแช่และในกระบวนการพิธีกรรมต่างๆ ที่บรรพบุรุษทำไว้ เพื่อให้เข้าใจถึงประเพณีอย่างถูกต้อง

12. **กลุ่มเครือญาติสัมพันธ์** สิ่งหนึ่งที่ชาวมอญในชุมชนเองพยายามสร้าง คือการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเด็กและเยาวชนของตนเองในชุมชน แต่วิธีการจะทำอย่างไรที่จะชักจูงเด็กเหล่านั้นให้หันมาสนใจประเพณีดั้งเดิมของตนเอง ก็ต้องจับจุดและประเด็นความสนใจของเด็กให้ได้ว่าเด็กไม่ชอบอะไรที่จำเจ ดังนั้นการที่จะให้เข้าถึงเด็กที่จะเป็นผู้สืบสานประเพณีต่อไป ก็คือบิดามารดาและผู้ใหญ่ในครอบครัว ดังนั้นการสืบ

สถานประเพณีข้าวแช่ ให้คงอยู่การปลูกจิตสำนึกโดยคนในครอบครัวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง อันเป็นระบบเครือญาติ สืบทอดรุ่นสู่รุ่น

13. **ประชาสัมพันธ์โดยผ่านศูนย์การเรียนรู้** การเผยแพร่ผลงาน ทางประเพณีข้าวแช่ชาวมอญก็จะมีชุมชนเข้ามามีบทบาท โดยสร้างความรู้ความเข้าใจ และส่วนหนึ่งที่ต้องมีคือภาครัฐและเอกชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยอาจทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์รวมการเผยแพร่ผลงานมีวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อไม่ให้คนลืมเพราะบางคนไม่เคยทำหรือขาดความต่อเนื่องในการสืบสานประเพณี ซึ่งบางครั้งการเผยแพร่ผลงานทางวัฒนธรรมอาจจำเป็นต้องเจาะเฉพาะกลุ่ม เพื่อสะดวกในการเรียนรู้แล้วจึงขยายสู่กลุ่มอื่นต่อไป

14. **นำข้อมูลสู่โลกาภิวัตน์** การเผยแพร่ผลงาน ทางประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสืบสานนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคดิจิทัลหรือยุคคอมพิวเตอร์ ดังนั้นการเผยแพร่ผลงานประเพณีให้ผู้สนใจเข้าดูศึกษาได้อย่างรวดเร็วจึงมีความจำเป็นซึ่งประเพณีข้าวแช่ชาวมอญได้มีการนำข้อมูลลงใส่ไว้ในคอมพิวเตอร์ และสามารถสืบค้นได้อย่างง่ายทางอินเทอร์เน็ต ในยุคปัจจุบัน

15. **ทำให้ดู สอนจนเป็น** การเผยแพร่ผลงานมีกระบวนการที่หลากหลาย และมีช่องทางที่จะเผยแพร่หลายช่องทาง แต่การที่จะให้ผู้สืบทอด หันมาสนใจในการสืบสานได้มีกระบวนการที่ทำให้ได้ง่ายและไม่ซับซ้อนยุ่งยากคือ การที่เรียกผู้สืบทอดมานั่งดูวิธีการและกระบวนการการทำข้าวแช่ชาวมอญซึ่งเป็นการสอนให้ทำไปในตัว ผู้สืบสานก็จะรู้สึกรักในประเพณีโดยอัตโนมัติ ไม่รู้สึกว่าการบังคับ เกิดความเคยชินต่อประเพณีของตน และสามารถถ่ายทอดต่อๆ ไปได้

16. **รวมไว้เป็นหนึ่งเดียว** การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ มีกระบวนการที่สำคัญคือการที่ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า หรือข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ได้มีการเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นหมวดหมู่ และสามารถสืบค้นได้ง่าย โดยการสืบค้นข้อมูลทางวิชาการ ควรจะเป็นหน้าที่ของผู้ใส่ใจ เช่น ครู อาจารย์ ที่จะค้นคว้าเก็บรวบรวมไว้ให้เด็กรุ่นหลังได้ศึกษา และเป็นจุดเดียวสามารถสืบค้นเพื่อสืบสานได้ทุกเรื่องของประเพณี

17. **สืบค้นตามหลักการ** การค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลทางประเพณีข้าวแช่ ควรจะหาบุคลากรของรัฐในหน่วยงานนั้น ไปสืบหาว่ามีหมู่บ้านหรือตำบลไหนบ้างที่ยัง

มีการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมข้าวแช่ชาวมอญดั้งเดิมหรือไปสืบค้นว่าชุมชนของชาวมอญชุมชนแห่งนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีใดบ้างที่ควร นำหยิบยกขึ้นมาสืบสาน ไม่ให้สูญหายไป สิ่งที่สำคัญคือทางหน่วยงานภาครัฐต้องส่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านลงมาศึกษาข้อมูล สืบค้นประวัติดั้งเดิมและนำข้อมูลที่ได้กลับไปวิเคราะห์หว่าควรที่จะมีวิธีการอย่างไร หรือว่าจะส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนนั้นๆ ได้อย่างไรบ้าง

18. **งบประมาณเป็นสิ่งสำคัญ** หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนการดำเนินงานประเพณีในรูปแบบต่างๆ ทั้งในการสนับสนุนงบประมาณและบทบาทหน้าที่ ที่สำคัญที่เป็นขององค์กรทางวัฒนธรรมภาครัฐและภาคเอกชน การจัดงานมหกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมเนื่องในวันเทศกาล การร่วมจัดกิจกรรมได้ดำเนินการร่วมกับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและกลุ่มองค์กรทางวัฒนธรรม แหล่งที่มาของงบประมาณดำเนินกิจกรรมได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน เงินรายได้ขององค์กรและองค์กรเอกชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ควรจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญโดยตรง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เข้ามาส่งเสริม สนับสนุนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ทั้งในด้านของการจัดกิจกรรมทางประเพณีและที่สำคัญคือเรื่องงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ รวมทั้งทำหน้าที่เผยแพร่ผลงานให้ผู้อื่นรับรู้ เนื่องจากเป็นประเพณีที่หาคุ้ยได้ยากและมีใช้เรื่องง่ายที่จะทำให้ข้าวแช่ชาวมอญได้อย่างถูกต้อง ตรงกับประเพณีชาวมอญดั้งเดิม

2. ควรมีการดำเนินการสืบสานประเพณีข้าวแช่ชาวมอญ โดยสร้างจุดขายหรือจุดสนใจที่บุคคลภายนอกสามารถรับรู้ถึงประเพณีและความสำคัญของประเพณีข้าวแช่ชาวมอญได้ โดยอาจมีการทำโครงการถนนข้าวแช่ชาวมอญเพื่อเป็นจุดที่ใครๆ ก็อาจได้รับฟังและสนใจเข้ามาดูเข้ามาชม ในประเพณีข้าวแช่ชาวมอญที่ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความหลากหลายของกระบวนการทำ และความสวยงามทางด้านความรู้สึกรสชาติของชุมชน

หลังที่รู้จักต่อบรรพบุรุษ และพระพุทธศาสนาที่ถือเป็นความฉลาดของบรรพบุรุษชนชาวมอญที่ได้นำเอาประเพณีวัฒนธรรม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชนชาวมอญ

3. ควรจะเน้นไปทางที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี โดยต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือทางชุมชนที่ถึงแม้จะมีความตั้งใจสูงที่จะสืบสานประเพณีแต่อาจมีศักยภาพน้อย เนื่องจากขาดงบประมาณที่สามารถเสริมสร้างได้ ขาดการสนับสนุนงบประมาณ

ดังนั้นภาครัฐต้องจริงจังและจริงใจที่จะส่งเสริมสนับสนุนถ้ารัฐเป็นแกนนำชุมชนก็จะให้ความร่วมมือในการปฏิบัติทำให้สามารถสืบสานประเพณีต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

พูนศักดิ์ สักกทัตติยะกุล. (2551). ประวัติจังหวัดปทุมธานี. (ออนไลน์) (ค้นเมื่อ 16 มีนาคม 2554). จาก <http://thaigoodview.com/node/17215>

ลัษมา ธารีเกษ. (2551). แนวคิดและภูมิปัญญาไทยรามัญ ตามโคก:แนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนา. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

องค์ บรรจุน และคณะ. (2549). เป็งซังกราน สงกรานต์เมืองปทุม. เอกสารประกอบการจัดการนิทรรศการสงกรานต์เมืองปทุม.

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งตำบลหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี

Process of Preserving the “Bee Castle” Festival of Tambon Nongpreu in Kanchanaburi Province

ปรีชา ดาวเรือง¹

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งตำบลหนองปรือ จังหวัด โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีของชนพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในตำบลหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี มาช้านานแล้ว จัดขึ้นในช่วงวันท้ายวันสงกรานต์ คือวันที่ 17 เมษายน ปราสาทผึ้งทำจากขี้ผึ้งจำนวนมากทำเป็นดอกไม้เลียนแบบประดับที่ตัวปราสาทที่ทำจากไม้ไผ่อย่างสวยงาม มีการทำพิธีแห่ปราสาทไปรอบหมู่บ้าน ต่อจากนั้นจะทำพิธีถวายปราสาทผึ้งแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งการทำปราสาทผึ้งต้องใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านแบบดั้งเดิม เนื่องจากแต่ละขั้นตอนในการจัดทำปราสาทผึ้ง ต้องใช้ความรู้ในการนำทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ การประดิษฐ์และสลักตกแต่งปราสาทอย่างงดงาม เกิดจากความรู้ความชำนาญของผู้มีประสบการณ์เท่านั้น ซึ่งการถ่ายทอดประเพณีนี้ ส่วนใหญ่มาจากการบอกเล่าถึงความเป็นมาจากบรรพบุรุษ ต้องเรียนรู้จากการได้เห็นและฝึกหัดทำมา แต่ในปัจจุบันความสนใจของคนในชุมชนลดน้อยลง ดังนั้นเพื่อให้ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้งคงอยู่คู่กับตำบลหนองปรือต่อไป จึงควรมีกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนร่วมกับผู้นำชุมชนเผยแพร่ข้อมูล โฆษณาประชาสัมพันธ์งานประเพณีให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ

Abstract

The objective of this research was to study the process of preserving the “Wax Castle” Festival as practiced in Tambon Nongpreu in Kanchanaburi Province. Data were collected by in-depth interviews with knowledgeable elders and local leaders. This study found that the Festival has been practiced for many generations and is held on the last day of the Songkran Festival (April 17).

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

The castle is made from bees' wax with bamboo flower decorations. The castle is paraded throughout the village and then presented as a form of merit to the local monks. Making the castle relies on traditional wisdom and locally-available resources. The wisdom and skill are passed on to the next generation through story-telling of the history of the Festival, through hands-on training and demonstration. However, the current generation of youth is showing less interest in the Festival and the making of the wax castle. Thus, the local administrative organization is working with the local leaders to document and disseminate information about the methods and importance of the wax castle throughout the community, other parts of Thailand, and internationally.

คำสำคัญ: อนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง

Keyword: Preserving the "Bee Castle" Festival

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเพณีมีบ่อเกิดมาจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณ์ ค่านิยม โดยความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้นๆ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่างๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ้อนวอนร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้พอภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้วมนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยการทำพิธีบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองตามความเชื่อ ความรู้ของตน เมื่อความประพฤตินั้นคนส่วนรวมสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน และทำจนเป็นพิมพ์เดียวกัน สืบต่อกันจนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้นๆ

ประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อว่าโดยเนื้อความก็เป็นสิ่งอย่างเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในส่วนรวมร่วมกันสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้แก่กันได้ด้วยลักษณะและวิธีการต่างๆ ว่าโดยเนื้อหาของประเพณี และวัฒนธรรมที่อยู่ในจิตใจของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งสะสมและสืบทอดร่วมกันมานานในส่วนรวมจนเกิดความเคยชิน เรียกว่า นิสัยสังคม หรือประเพณี (เสถียร โกเศศ, ม.ป.ป)

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง เป็นประเพณีนิยมทำกันมาแต่โบราณด้วยเหตุผลหรือคติที่ว่า เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อดังความปรารถนาไว้

หากเกิดในภพมนุษย์ขอให้มีการสาธยายมนต์หรือสวดมนต์ด้วยความตั้งใจสูงสุด ถ้าเกิดในสวรรค์ขอให้มีการสาธยายมนต์สวดมนต์ในยามที่ไฟแวดล้อมเป็นบริเวณจำนวนมาก และเพื่อรวมพลังสามัคคีทำบุญทำกุศลร่วมกัน พบประสมทนากันฉันท์พี่น้อง และเพื่อเป็นการประกาศหลักศีลธรรม ทางบุญทางกุศลให้ปรากฏ

การจัดทำและแห่ปราสาทผึ้ง เกิดจากเมื่อสมัยก่อนนั้น ประชาชนคงยังไม่มีไฟฟ้าใช้ หรือน้ำมันตะเกียงเพื่อแสงสว่างในยามค่ำคืน คงต้องอาศัยการไปเที่ยวเก็บหาจี่ชันก่อน บ้าง จี่ชันโพร่งบ้างตามต้นไม้ในป่า หรือได้จากน้ำมันพืชบ้าง เช่น น้ำมันมะพร้าว เอามาทำเป็นประทีปตามไฟเพื่อแสงสว่าง ฉะนั้น พอถึงปลายเดือนมีนาคมหรือต้นเดือนเมษายน หรือนับเดือนทางจันทรคติ ก็คือเดือน 5 ของทุกๆ ปี ผู้คนก็จะออกไปหารวผึ้งกัน และในช่วงเดือน 5 นี้ ตัวแมลงผึ้งที่กำลังสะสมน้ำหวาน (น้ำผึ้ง) เอาไว้ในรังผึ้งจนเต็ม เพื่อเก็บไว้สำหรับเลี้ยงลูกอ่อน เมื่อคนได้นำผึ้งและจี่ผึ้งมา ก็ได้อาศัยน้ำผึ้งนี้รับประทานเป็นของหวาน และได้นำมาถวายพระภิกษุสงฆ์บ้าง ส่วนจี่ผึ้งนั้นก็จะเก็บรวบรวมกันมาบ้างน้อยบ้างตามแต่จะหาได้และก็นำมาถวายพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้นำจี่ผึ้งมาทำเทียนตามไฟ สำหรับอ่านและเขียนหนังสือบ้าง และบูชาพระบ้าง ต่อมาคงจะคิดได้ว่า การนำเอาจี่ผึ้งไปถวายพระ ภิกษุสงฆ์ น่าจะได้นำมาเป็นประเพณีประจำปีสืบต่อกันมา จึงได้มีการจัดทำปราสาทผึ้งขึ้น ลักษณะของปราสาทผึ้งนี้ ทำด้วยโครงไม้ไผ่และบุด้วยกาบต้นกล้วย เพื่อให้มีการเสียบประดับประดาตกแต่งด้วยดอกไม้ธูปเทียนจี่ผึ้งวิธีทำดอกไม้ด้วยจี่ผึ้งนั้นคือ เมื่อถึงฤดูกาลหรือเทศกาลประจำปี ชาวบ้านจะถือวันทำวันสงกรานต์คือวันที่ 17 เมษายน เป็นวันพิธีแห่ปราสาทผึ้ง (www.nongpruekan.com, 27 กุมภาพันธ์ 2554)

เมื่อถึงเวลาเช้าชาวบ้านก็จะนำจี่ผึ้งมารวมกันที่วัด เสร็จแล้วก็จะนำเอาจี่ผึ้งนี้รวมกันใส่กะทะใบใหญ่ ตั้งไฟเคี่ยวให้ละลาย ต่อจากนั้นก็ให้นำเอาผลไม้ละกอดเล็ก ๆ มาแกะเป็นรูปดอกไม้ต่างๆ ตามต้องการ แล้วนำเอาผลไม้ละกอนี้จุ่มลงในกะทะเคี่ยวจี่ผึ้ง แล้วมาจุ่มลงในภาชนะที่ใส่น้ำเย็นเอาไว้ จี่ผึ้งก็จะหลุดออกมาเป็นรูปดอกไม้ที่แกะเอาไว้ แล้วนำดอกไม้จี่ผึ้งนี้ไปเสียบประดับที่ตัวปราสาททำให้แลดูสวยงาม เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้คนในบ้านก็จะพากันมาตั้งขบวนแห่ปราสาทผึ้งนี้ผ่านไปรอบๆ หมู่บ้านแล้ววกกลับมาที่วัดตามเดิม ต่อจากนั้นก็จะทำพิธีถวายปราสาทผึ้งแด่

พระภิกษุสงฆ์ พอตกค้ำลงก็จะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์สวดพระพุทธมนต์เย็นและจะพากันมาทำบุญตักบาตรในตอนเช้าของเช้าวันรุ่งขึ้นเป็นการฉลองปราสาทผึ้งเป็นอันเสร็จพิธีแห่ปราสาทผึ้ง (www.nongpruekan.com, 27 กุมภาพันธ์ 2554)

จะเห็นได้ว่า การทำปราสาทผึ้งนี้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านแบบดั้งเดิม ซึ่งควรอนุรักษ์ไว้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง ตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี” เพื่อเป็นแนวทาง ในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ในชุมชนมาช้านาน

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้รวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน คณะผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลหนองปรือ และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี รวมจำนวน 30 คน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษากระบวนการอนุรักษ์ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งด้านการใช้ทรัพยากรของตำบลหนองปรือ อำเภอนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรีที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

การเก็บรักษามีข้อค้นพบดังต่อไปนี้ คือ การจัดเก็บขี้ผึ้งเป็นก้อนและเก็บรักษาไว้ในที่วัดวัดสุทัศน์ที่ขึ้นก็ได้จากธรรมชาติ สำหรับตัวปราสาทผึ้งที่เป็นโครงของตัวปราสาทก็ทำจากไม้ไผ่ตัวดอกผึ้งเก็บโดยการนำมารวมกันเป็นก้อนๆ โดยสามารถแบ่งเก็บได้เพียงแค่ขี้ผึ้งกับโครงไม้ไผ่เท่านั้น ส่วนเกสรดอกผึ้งไม่นิยมเก็บเพราะจะทำให้ขึ้นมาใหม่โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ในการเก็บรักษาต้องแยกดอกผึ้งออกจากตัวปราสาทผึ้งก่อนให้เรียบร้อย สำหรับในส่วนตัวโครงปราสาทผึ้งจะเก็บไว้ที่ร่มไม่ให้โดนแสงแดด หรือนำมาเก็บไว้ในตู้เก็บของที่มีลักษณะทึบโดยหลีกเลี่ยงจากแสงแดดและความร้อน จะเก็บ

รักษาไว้ในบริเวณภายในวัด โดยแยกการเก็บออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนของดอกฝิ่ง
โครงปราสาทและเกสรดอก

การปรับปรุงซ่อมแซมตัวปราสาท

การซ่อมแซมตัวปราสาทฝิ่งนั้นขั้นตอนแรก จะต้องทำการตรวจสอบตัวปราสาท
ดูก่อนว่ามีตรงไหนที่เสียหายไปบ้าง หากพบจุดที่เสียหายแล้วก็จะทำการซ่อมแซมใน
บางส่วนเสียใหม่ แต่การซ่อมต้องซ่อมให้เรียบร้อยก่อน เพราะงานซ่อมเป็นงานที่ต้อง
ใช้ความละเอียดอ่อนมากและต้องระมัดระวังให้ดีด้วย ส่วนมากจะซ่อมแซมโดยใช้ไม้ไผ่
เพราะว่าโครงปราสาททำจากไม้ไผ่ การซ่อมแซมปราสาทฝิ่งจะซ่อมเฉพาะโครงของ
ปราสาทฝิ่งเท่านั้น สำหรับฐานของปราสาทฝิ่งจะใช้อันเดิม ในบางครั้งคนซ่อมแซมก็จะ
ไม่ค่อยมีแต่ถ้าจะซ่อมก็จะซ่อมแซมเป็นบางส่วน เช่น ตัวฐานนั่งที่ใช้ลำไม้ไผ่ขนาด
ประมาณ 4 – 5 นิ้ว มาทำเป็นฐานนั่งจะใช้ไม้ไผ่สุมมาตัดเป็นท่อนตามขนาดของปราสาท
ส่วนหลังคาจะไม่นำซ่อมแซมแต่จะสร้างใหม่เลย คนส่วนใหญ่มีความคิดว่าถ้านำเอา
ปราสาทฝิ่งมาสร้างใหม่ก็จะทำให้ได้ขึ้นสวรรค์

การปรับปรุงในส่วน of โครงสร้างของตัวปราสาทฝิ่ง แต่ก่อนตัวปราสาทฝิ่งมี
ขนาดเล็ก เพราะที่ใช้คนหามเพียงแค่ 4 คน แต่ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงแล้วโดยมี
ความคิดว่าให้ใช้ไม้จริงที่ได้มาตรฐานในการทำเป็นโครงสร้าง แต่การใช้ไม้จริงจะส่งผล
ให้ตัวปราสาทฝิ่งมีน้ำหนักที่มากขึ้นยากลำบากในการยกเพื่อแห่ จึงมีความคิดจะให้ทำ
ปราสาทฝิ่งแบบจำลองเพื่อใช้ในการแห่สร้างความสนุกสนาน สำหรับตัวปราสาทนั้นให้
คงเดิมไว้ และควรใช้วัตถุคิบัที่ไม่สิ้นเปลืองและเป็นของที่มีในชุมชนไม่ต้องไปแสวงหา
มาจากที่อื่น แต่การแห่ปราสาทฝิ่งต้องการให้เหมือนสมัยก่อน คืองานตรงนี้มีงาน
ศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าเป็นงานประเพณีที่คู่บ้านคู่เมืองมา ต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาเก่าๆ เอาไว้

ด้านการปรับปรุงตัวปราสาทฝิ่งนั้น จะทำการปรับปรุงเฉพาะส่วนของตัว
ปราสาทเท่านั้น ส่วนของดอกฝิ่งที่ประดับในตัวปราสาทฝิ่งก็ต้องทำใหม่ในทุกๆ ปี และ
หากว่าดอกไหนไม่สวยก็จะนำมาหลอมใหม่ทันที ส่วนตัวปราสาทฝิ่งจะไม่ค่อยปรับปรุง
หรือเปลี่ยนแบบใหม่ ถ้าจะมีการปรับก็คือจะสร้างตัวปราสาทที่ใหญ่กว่าเดิม ซึ่งสมัยนี้จะ
ใช้โฟมแทนกากกล้วย เพราะหาซื้อง่ายและไม่ค่อยชำรุดและเสียหาย

การวางแผนในการเก็บรักษาปราสาทผึ้ง

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือต้องมีการวางแผนในการเก็บรักษาปราสาทผึ้ง คือ ควรมีการจัดเก็บไว้แยกต่างหากจากส่วนอื่น ทั้งนี้ยังต้องสามารถที่จะป้องกันจากลมพัดรวมทั้งยังต้องป้องกันฝนได้ เนื่องจากโครงปราสาทผึ้งทำจากโครงไม้ไผ่สามารถที่จะผุพังได้ง่าย สำหรับการซ่อมแซมนั้นก็จะซ่อมแซมโครงปราสาทเป็นบางส่วนเท่านั้น การเก็บรักษาตัวปราสาทผึ้งต้องเก็บรักษาไว้ในที่เก็บโดยเฉพาะเพื่อไม่ให้โดนแสงแดด ซึ่งอาจทำให้ตัวโครงสร้างปราสาทผึ้งผิดไปจากแบบเดิมได้ ในส่วนของการเก็บขี้ผึ้งที่ใช้ทำดอกผึ้งก็เก็บได้เฉพาะขี้ผึ้งเท่านั้นส่วนพวกเกสร และไม้ที่ไว้เสียบก้านดอกผึ้งไม่นิยมเก็บ เพราะส่วนมากจะทำขึ้นมาใหม่ในทุกๆ ปี

ควรมีสถานที่ไว้เป็นสัดส่วนเป็นส่วน ในส่วนของการจัดแสดงปราสาทผึ้งตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มแรกตลอดจนกระทั่งการทำจนสำเร็จเป็นปราสาทผึ้งพร้อมทั้งความเป็นมาของประเพณีของการแห่ปราสาทผึ้งของอำเภอหนองปรือ จะมีการจัดทำใหม่ทุกปีในส่วนของขี้ผึ้งที่ใช้ทำเป็นดอกผึ้ง เพราะขี้ผึ้งนี้สามารถเก็บได้เป็นระยะเวลายาวนานที่สุด แต่ส่วนอื่นไม่สามารถเก็บได้เป็นระยะเวลายาวนาน สำหรับตัวดอกผึ้งก็คือขี้ผึ้งสามารถเก็บได้ตลอด และขี้ผึ้งจะใช้ได้ทุกปีไม่มีเสีย ส่วนตัวโครงสร้างส่วนไหนที่พังก็จะซ่อมแซมเป็นบางส่วน แต่ตัวของโครงปราสาทจะเก็บได้นานที่สุดเลยเพราะว่ามีความแข็งแรงคงทนมากที่สุด นอกจากนี้ควรรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุดมีการปรับปรุงอนุรักษ์ของเดิมให้คงไว้ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าที่สุดโดยไม่ต้องทำการหาซื้อ เช่น ไม้ไผ่ กาบกล้วย เป็นต้น เพราะการสร้างใหม่ทั้งหมดจะทำให้ใช้งบประมาณค่อนข้างมาก โดยปกติวัสดุที่ใช้ในการทำปราสาทผึ้งส่วนใหญ่จะไม่ต้องหาซื้อ ในส่วนของการทำดอกผึ้งไว้เพื่อสำหรับใช้ตกแต่งตัวปราสาทผึ้งได้มีการใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนและใช้อย่างคุ้มค่าที่สุด ยกตัวอย่างเช่น การทำโครงสร้างของปราสาทผึ้งก็ทำจากไม้ไผ่ ส่วนไฟที่ใช้ต้มน้ำก็จะใช้ไม้ฟืนแทน

ด้านการถ่ายทอดประเพณี ของการอนุรักษ์ประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง

การบอกเล่าเรื่องราวในอดีตก็เป็นส่วนหนึ่งของการพูดถึงความเป็นมา เป็นการบอกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นใหม่และในอดีตของคนในอดีตที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีการบอกเล่ากันจนเป็นตำนานของหมู่บ้านหนองปรือ ปัจจุบันได้มีการตีพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับ

เรื่องราวของบ้านหนองปรือ และทางหน่วยงานราชการก็เห็นความสำคัญของประเพณี
แห่ปราสาทผึ้ง จึงได้ส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณี
แห่ปราสาทผึ้ง โดยปกติจะใช้วิธีการบอกต่อปากต่อปาก และมีการทำเป็นป้ายโฆษณา
ประชาสัมพันธ์ แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นการบอกต่อจากผู้ที่เคยเข้าร่วมงานประเพณีการ
แห่ปราสาทผึ้ง และเป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่ทำต่อๆ มายังรุ่นลูกรุ่นหลาน ใน
ปัจจุบันมีกลุ่มนักเรียนนักศึกษาจากต่างชุมชนมาศึกษาดูงานประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง
โดยจะได้รับการถ่ายทอดข้อมูลและความรู้จากชาวบ้านภายในชุมชนหนองปรือ

วิธีการถ่ายทอดผ่านแนวคิดโดยการสอนลูกสอนหลาน

การสืบสานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชาวบ้านหนองปรือให้กับเยาวชนนั้น
ควรให้ทางโรงเรียนได้จัดหลักสูตรที่มีเนื้อหาสอดคล้องเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นนั้นๆ
เข้าไปด้วยเด็กเองก็มีความสามารถที่จะทำได้ด้วยเช่นกัน เด็กอาจจะมีการอยากเรียนรู้ถึง
วิธีการทำตัวปราสาทผึ้งเขากันอย่างไรมีวัสดุอะไรบ้างถ้าเริ่มสอนที่เด็กได้จะได้นาคด
ต่อไปเด็กๆ ที่เราสอนอยู่เขาก็ทำได้ ดังนั้นเด็กๆ ที่เป็นเยาวชนนั้น สามารถเรียนรู้และ
ฝึกทักษะความสามารถของเด็กๆ ได้อยู่แล้วพอเด็กได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนี้แล้ว
ก็หวังว่าเมื่อโตขึ้นเด็กจะเกิดสำนึกรักในบ้านเกิดขึ้นมา

ให้มีการเผยแพร่ผ่านในอินเทอร์เน็ต เพื่อให้มีคนสนใจประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
มากขึ้น หรือผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีความรู้ทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีอาจจะหันมาให้
ความสำคัญกับประเพณีนี้ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นไปสืบชั่วลูกชั่วหลาน ประเพณีของชุมชนที่มี
อยู่ก็ได้อยู่แล้วอยากให้คงอยู่ต่อไปในรูปแบบเดิมจะเป็นในรูปแบบของโครงสร้างหรือของ
ตัวปราสาทผึ้งที่คงรูปแบบเดิมเอาไว้ สมัยก่อนมีรูปแบบธรรมดาๆ คล้ายแบบ
ทรงไทยจะมีลักษณะที่มีจั่วหลังคาทรงแหลมรูปร่างคล้ายศาลเจ้าที่การที่ทุกคนให้ความ
สามัคคีก็จะทำให้งานเสร็จลุล่วงได้อีก สามารถทำได้ง่ายเนื่องจากประเพณีการ
แห่ปราสาทผึ้งเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่มีมาตั้งแต่การก่อตั้งอำเภอหนองปรือ มีการจัด
สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

การถ่ายทอดประเพณีต้องให้ผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญในการบอกสอนลูกหลานของ
ตนให้เข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของบรรพบุรุษ และควรภูมิใจที่มีประเพณีอันดีงามนี้
ซึ่งแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษโดยการแสดงออกผ่านทางการทำงานด้วย

ดอกฝ้ายที่นำมาเรียงร้อยประกอบกันเป็นปราสาทฝ้ายของชาวหนองปรือต้องดูความต้องการของคนหมู่บ้านว่าต้องการแบบไหน การฟังเสียงส่วนรวมเป็นการเชื่อฟังผู้ใหญ่เขาด้วยเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษสำหรับคนในชุมชน

การประชุมกับผู้นำชุมชน และกรรมการวัด

การประชุมกับผู้นำชุมชนและกรรมการวัด ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส นายกเทศบาล ก็เพื่อให้ทุกคนได้รับรู้ว่าจะจัดประเพณีขึ้นอีก และเป็นการแจ้งให้ทราบ รวมถึงแบ่งหน้าที่กันทำงานมีการประชุมร่วมกันทุกๆ ปี เพราะเป็นงานปีที่จัดใหญ่มาก สำหรับในส่วน of คณะกรรมการวัดก็จะคอยจัดการประชุม เรื่องการจัดประเพณี ว่าจะมีแผนขั้นตอนการจัดงานอย่างไร ใช้วัสดุอะไรบ้าง มีการแจกจ่ายหน้าที่ความรับผิดชอบต่อไปยังชาวบ้านในชุมชน คนที่มาประชุมก็มีผู้นำชุมชนและลูกบ้านส่วนใหญ่ก็จะมาช่วยกันในการวางแผนการทำงานและจะใช้วิธีการบอกต่อกันไปสำหรับผู้ที่มาช่วยงานกันทุกคนก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีเสมอมา จะมีการแต่งตั้งคณะปฏิบัติงานขึ้นมาทำงานซึ่งจะดำเนินการตามหน้าที่ๆ ได้จัดแบ่งอย่างชัดเจน และมีการประชาสัมพันธ์ตามหมู่บ้านภายในชุมชน ก่อนที่จะมีการขอให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างตัวปราสาทฝ้าย เพราะชาวบ้านเองจะได้มีความสนใจ ส่วนใหญ่จะใช้เวลาที่ว่างเว้นจากการทำงาน ทำไร่นาแล้ว มาร่วมกันทำปราสาทฝ้าย

การพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ในช่วงระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา งานประเพณีแห่ปราสาทฝ้ายมีผู้ให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก งานประเพณีการแห่ปราสาทฝ้ายอาจจะได้ติดอันดับสถานที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาดูงานอีกแห่งหนึ่ง ในทุกปีของประเพณีสงกรานต์อำเภอหนองปรือจะมีคนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก และประสบความสำเร็จในการจัดงานทุกปี

สรุปข้อเสนอแนะ

1. ทางด้านภูมิปัญญานั้นจะเห็นได้ว่าการทำปราสาทฝ้ายเป็นระดับภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ดังนั้น ควรจะมีการส่งเสริมให้คนในพื้นที่เห็นว่าในท้องถิ่นตนนั้นมีภูมิปัญญา สามารถจะไปเรียนรู้เพื่อที่จะได้นำมาประยุกต์ใช้ได้ต่อไป หรือทางรัฐมีการจัด

ให้บุคคลากรที่มีภูมิปัญญาไปถ่าย ทอดความรู้ให้ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการทำปราสาทผึ้งของชาวบ้านหนองปรือ

2. รัฐควรให้การสนับสนุนในด้านการโฆษณา ประชาสัมพันธ์งานประเพณี ให้เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ทั้งในระดับประเทศ และต่างประเทศ

3. ควรจะมีการเผยแพร่ข้อมูลให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปเพื่อที่ผู้ใช้ข้อมูล เช่น หน่วยงานต่างๆ นักเรียน นักศึกษาจะได้เลือกใช้ข้อมูลให้เป็นประโยชน์ต่อไป

4. ควรจะเน้นไปทางผู้หลักผู้ใหญ่ต้องช่วยเหลือทางชุมชนทางโรงเรียน ถึงแม้ว่ามีศักยภาพน้อยแต่ความตั้งใจสูงที่จะได้ทำได้ปฏิบัติ ขาดงบประมาณที่สามารถ เสริมสร้างได้ ขาดการสนับสนุนงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

ความหมายของวัฒนธรรมประเพณี. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก [www. th.wikipedia.org](http://www.th.wikipedia.org).

2011

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www. nongprue.com. 2011

ประจักษ์ พนาถย์. (2551). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณี ความเชื่อ และ

พิธีกรรม “หมอเสนาเรือน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัด

ชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัย

ศิลปากร. (พระมหา)

ณรงค์ เส็งประชา. (2531). **พื้นฐานไทย วัฒนธรรมไทย Foundations of Thai culture.**

พิมพ์ครั้งที่ 1.

เสถียร โกเศศ. (ม.ป.ป.). **ประเพณีเบ็ดเตล็ด.** กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์สมาคม

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

อำเภอในจังหวัดกาญจนบุรี. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก www. th.wikipedia.org. 2011

การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนาด

Knowledge Management of the Khao Pradap Din Festival

of the Tambon Nanard Community

ธนา ชัยมงคล¹

คุณ โทษณ์²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนาด อำเภอดุพนม จังหวัดนครพนม โดยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ผู้สูงอายุ คณะกรรมการหมู่บ้านชาวชนในเขตเทศบาลตำบลนาหนาด

ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านการกำหนดองค์ความรู้ ประชาชนตำบลนาหนาดถือปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ โดยเฉพาะฮีตที่ 9 บุญข้าวประดับดิน เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว นิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 2) ด้านการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ เป็นการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจากปู่ย่า ตายาย บิดามารดา โรงเรียนที่สอนเกี่ยวกับประเพณี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่และเรียนรู้จากประสบการณ์ 3) ด้านการแสวงหาและการจัดเก็บองค์ความรู้ ส่วนใหญ่จะได้รับคำตอบเรื่องประเพณีบุญข้าวประดับดินจากการบอกเล่าของคนในครอบครัวได้ศึกษาผ่านเว็บไซต์และปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อปลูกฝังให้เด็กเหล่านั้นได้รู้และเข้าใจร่วมสืบสานประเพณีต่อไป 4) การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแบ่งปันความรู้คือคนในครอบครัว เวลาที่ไม่เข้าใจก็จะได้รับคำตอบเกี่ยวกับงานประเพณี ในกลุ่มเยาวชนแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนๆ ส่วนกรณีการเดินทางไปต่างถิ่น ก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมบุญข้าวประดับดิน เพราะในปัจจุบัน พิธีกรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของท้องถิ่นแต่ละแห่ง 5) การใช้ความรู้ หากเทศบาลตำบลนาหนาด ได้จัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวประดับดิน น่าจะจัดตั้งควบคู่ไปกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เด็กนักเรียนได้ศึกษาหรือเยาวชนที่สนใจและประชาชนทั่วไป จะได้นำไปให้ความรู้กับบุคลากรในองค์กร เพื่อกระตุ้นให้ช่วยกันสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีให้คงอยู่ต่อไป

Abstract

This research had the objective of studying the management of knowledge related to the Khao Pradap Din Festival of the Nanard Tambon community in That Panom District of Nakorn

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Panom Province. Data were collected by interviews with knowledgeable members of the community, monks, elders, and youth village community members. The results of this study are: (1) The local community reveres the Hiit Sip Song Kong Sip See custom, especially the Hiit Kao Khao Pradit Din Festival as a means of merit-making in the 9th month of the Lunar Calendar; (2) Preserving the knowledge and methods of the Festival is done by story-telling by elders to the younger generation, by instruction in school, and by observation and participation; (3) The knowledge and wisdom is stored in the memories of the knowledgeable members of the community, and this information is now being uploaded to the Internet so that the younger generation can learn; (4) Information sharing about the Festival is done in the family; youth tell others in their peer networks; and there are study tours to other Festivals to compare experiences. Lately, the Festival has been evolving into something different from what was traditionally practiced; (5) If the Nanart Municipality is to manage the knowledge about the Festival, it should be done in the context of a community learning center. There should be organized efforts to preserve the Festival and the knowledge of methods and practices related to the Festival.

คำสำคัญ: ประเพณีบุญข้าวประดับดิน

Keyword: the Khao Pradap Din Festival

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น มาแต่โบราณกาลแล้วนับศตวรรษ จนถึงเป็นฮีตเป็นคอง ต้องปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นประเพณีที่รู้จักกันดีและพูดจนติดปากว่า “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ฮีตสิบสอง คำว่า ฮีต มาจากคำภาษาบาลีที่ว่าจาริตตะ แปลว่า ธรรมเนียมแบบแผนความประพฤติที่ดีงามปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นประเพณีฮีต นั้นมี 12 ประการ เท่ากับ 12 เดือนใน 1 ปี ตามระบบจันทรคติหรือพูดอีกนัยคือ การทำบุญ 12 เดือนนั่นเองได้แก่ ฮีตที่ 1) บุญเข้ากรรมหรือบุญเดือนเจียงภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมถึงจะพ้นอาบัติ ฮีตที่ 2) บุญคูณข้าวหรือบุญคูณลาน ฮีตที่ 3) บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม ฮีตที่ 4) บุญพะเหวหรือ บุญเดือนสี่ ฮีตที่ 5) บุญสงฆ์หรือบุญเดือนห้า ฮีตที่ 6) บุญบั้งไฟ หรือบุญเดือนหก ฮีตที่ 7) บุญซำฮะหรือบุญเดือนเจ็ด การซำฮะ(ซำระ) ฮีตที่ 8) บุญเข้าวัดสา (เข้าพรรษา) หรือบุญเดือนแปด ฮีตที่ 9) บุญข้าวห่อประดับดิน หรือบุญเดือนเก้า ฮีตที่ 10) บุญข้าวสากหรือบุญเดือนสิบ ฮีตที่

11) บุญออกวัดสา (ออกพรรษา) หรือบุญเดือนสิบเอ็ด ฮีตที่ 12) บุญกฐินหรือบุญเดือนสิบสอง <http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=1542.0>

ประเพณีต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นล้วนเป็นจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นควรค่าแก่การอนุรักษ์และทะนุบำรุงให้สืบทอดไปจนชั่วลูกชั่วหลาน เช่นเดียวกับงานประเพณีบุญข้าวประดับดิน เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรตโดยในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ประชาชนจะเตรียมข้าวต้ม ขนม อาหารคาวหวาน หมาก พลูและบุหรีไว้และในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 จะไปวัดตั้งแต่เวลาตีสี่ นำเอาสิ่งของที่เตรียมไว้จัดใส่กระถางหรือเย็บเป็นห่อหมกเหมือนข้าวสากแล้ววางแจกตามบริเวณวัด โดยวางไว้กับพื้นดิน หรือบางคนก็ฝังดินและชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารทำบุญที่วัดอีกทีหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้าเสร็จก็จะเทศน์ฉลองบุญข้าวประดับดิน โดยบุญข้าวประดับดินนี้มีการเล่าขานกันว่า “ครั้งที่มีมหาโมคคัลลาน์แทรกแผ่นดินลงไปเยือนนรก ซึ่งสัตว์นรกกำลังเสวยกรรมอยู่ในแดนต่างๆ พอท่านไปถึงก็บันดาลให้ไฟนรกดับ สัตว์นรกก็ไม่ได้เสวยกรรม พอท่านจะกลับมายังโลกมนุษย์พวกสัตว์นรกได้ขอท่านมาบอกญาติพี่น้องทางโลกมนุษย์ได้ทราบ และทำทานอุทิศส่วนกุศลไปให้บ้าง เมื่อพระโมคคัลลาน์กลับมาถึงชมพูทวีปก็ประกาศข่าวนี้ให้ประชาชนทราบ ซึ่งวันนั้นตรงกับวันดับเดือนเก้า (วันแรม 15 ค่ำ) จึงถือเอาวันดังกล่าวเป็นวันทำบุญข้าวประดับดิน” ส่วนสาเหตุที่ต้องทำพิธีตั้งแต่เช้ามืดเพราะเชื่อว่าพญามาราชปล่อยผีเปรตให้มีเวลาอยู่บนโลกมนุษย์เพียง 2 ชั่วโมง จากตี 4 ถึง 6 โมงเช้า และต้องวางเครื่องไทยทานไว้กับพื้นดินนั้นก็เพื่อให้เปรตรับเอาได้ง่ายๆ โดยไม่ต้องมีพิธีต้องเคี้ยวจะกลับไม่ทันตามเวลาที่กำหนด (พระอริการชัชรัตน์ ญาณวิโร, 2553)

สภาพในปัจจุบัน พบว่าคนส่วนน้อยที่ยังสืบสานประเพณีบุญข้าวประดับดิน เป็นวัยกลางคนและผู้สูงอายุที่ยังยึดถือปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนหรือวัยรุ่นไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาในอดีต การพบปะสนทนาระหว่างผู้ใหญ่ เด็กเยาวชนและผู้นำชุมชนน้อยลง อีกทั้งบางคนเริ่มเข้าสู่อาชีพรับจ้าง เด็กและเยาวชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียนทำให้เหลือผู้คนที่จะสืบทอดประเพณีท้องถิ่นน้อยลง

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 289 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นกับเทศบาลตำบลนาหนด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จึงมีหน้าที่ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ให้เทศบาลมีหน้าที่ต้องทำในเขตเทศบาลคือ “บำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น” จะศึกษาการจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เพื่อรวบรวมความรู้หากไม่มีการศึกษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักแล้ว ประเพณีนี้อาจจะสูญหายได้ในอนาคต ซึ่งการเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประเพณีดังกล่าวจะทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักและสามารถที่จะบอกต่อให้ลูกหลานช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้าน สืบทอดต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะพื้นที่ในเขตตำบลนาหนด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ดำเนินการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลดังนี้คือ ปราชญ์ชาวบ้านในเขตตำบลนาหนดด้านประเพณีท้องถิ่นรวม 20 คน พระภิกษุในเขตตำบลนาหนดรวม 20 รูป ผู้สูงอายุในเขตตำบลนาหนดรวม 20 คน คณะกรรมการหมู่บ้านในตำบลนาหนดรวม 20 คน เยาวชนในตำบลนาหนดรวม 20 คน

ผลการศึกษา

ประวัติความเป็นมาของประเพณีข้าวประดับดิน

การทำบุญข้าวประดับดินในเขตตำบลนาหนด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมเป็นประเพณีหนึ่งในฮีตสิบสอง นิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้าหรือที่เรียกว่าบุญเดือนเก้า บุญข้าวประดับดินเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ เปรต (ชาวอีสานบางถิ่นเรียก ผต) หรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดินได้แก่ ข้าวและอาหารคาวหวานพร้อมหมากพลู บุหรี่ที่ห่อด้วยใบตอง กล้วยนำไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้ แวนไว้วางตามกิ่งไม้ ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง (คนอีสานโบราณเรียกกำแพงวัดว่า **ต้ายวัด**) หรือวางไว้ตามพื้นดิน เรียกว่า “**ห่อข้าวน้อย**” พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตรมารับส่วนบุญ

ในตอนเช้านำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุ สามเณร แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายโดย
หยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ไปให้ด้วย

มูลเหตุของความเป็นมา ของเรื่องการทำบุญข้าวประดับดินนี้ เกิดจากความเชื่อ
ตามนิทานธรรมบทว่า “ญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้ยักยอกเงินวัดของสงฆ์ต่างๆ ไปเป็น
ของตนเองในสมัยพระกัสสปะพุทธเจ้า พวกอดีตญาติของพระเจ้าพิมพิสารเหล่านั้น ครั้น
ตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตในรอกตลอดพุทธันดร เมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่
พระสมณโคดมพุทธเจ้า ในภัททกัปนี้ ก็ไม่ได้ตรวจน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่พวกญาติ
เหล่านั้น พอตกกลางคืนพวกเปรตญาติของพระเจ้าพิมพิสารเหล่านั้น ได้มาส่งเสียงร้อง
อันโหยหวนและแสดงรูปร่างน่ากลัวให้แก่พระเจ้าพิมพิสารได้ยินและเห็น พอเช้า
วันรุ่งขึ้นได้เสด็จไปถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องราว ที่เป็นมูลเหตุให้พระ
เจ้าพิมพิสารได้ทรงทราบ พระเจ้าพิมพิสารได้ทำบุญถวายทานอีก แล้วทรงอุทิศส่วนกุศล
ไปให้พวกญาติที่ตายไปแล้วได้รับส่วนกุศลแล้วได้มาแสดงตนให้พระเจ้าพิมพิสารเห็น
และทราบว่า ทุกข์ที่พวกญาติได้รับนั้นทุเลาเบาบางลงแล้ว เพราะการอุทิศส่วนกุศลของ
พระองค์” ชาวอีสานจึงถือเอามูลเหตุนี้ ทำบุญข้าวประดับดิน ติดต่อกันมา การประกอบ
พิธีกรรม พอถึงวันแรม 13 ค่ำ เดือนเก้า ชาวบ้านเตรียมอาหาร มีทั้งคาวหวาน ได้แก่ เนื้อ
ปลา ผัก ถั่ว ข้าวต้ม ขนมน้ำอ้อย น้ำตาล ผลไม้ เป็นต้น และหมากพลู บุหรี่ไว้ให้พร้อม
เพื่อจัดทำเลี้ยงกันในครอบครัวบ้างและทำบุญถวายพระภิกษุสามเณรบ้างส่วนสำหรับ
อุทิศให้ญาติที่ตายใช้ห่อด้วยใบตองกล้วย อาหารคาวห่อหนึ่ง อาหารหวานห่อหนึ่งและ
หมากพลูบุหรี่ย่อหนึ่ง เย็บหุ้มปลาย แต่บางคนใส่ใบตองที่เย็บเป็นกระทงก็มีหรือหากไม่
แยกกันอาจเอาอาหารทั้งคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ใส่ในห่อหรือกระทงเดียวกันก็ได้
สิ่งของเหล่านี้จะมากน้อยก็แล้วแต่ศรัทธา

พอเช้าวันรุ่งขึ้นคือวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า ตอนเช้ามืด คือ เวลาประมาณ 4 ถึง 6
นาฬิกา พระสงฆ์ก็จะตักลองรวมเพื่อเป็นสัญญาณ ผู้ที่ไปจำศีลที่วัดก็จะตื่นเพื่อเตรียม
ร่วมพิธี ส่วนชาวบ้านก็นำอาหาร หมากพลู บุหรี่ที่ห่อใส่กระทงแล้วนำมารวมกันที่วัด
พระสงฆ์ก็จะสวดมนต์ทำพิธี เมื่อทำพิธีเสร็จทุกคนก็จะนำห่อข้าวของตนเองไปวางไว้
ตามพื้นดิน วางแจกไว้ตามบริเวณ โบสถ์ ดันโพธิ์ ศาลาตามกิ่งไม้หรือต้นไม้ใหญ่ๆ ใน

บริเวณวัดพร้อมกับจุดเทียนไว้และบอกกล่าวแก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วและปรตให้มารับเอาสิ่งของและผลบุญด้วย แล้วก็แยกย้ายกันไปเป็นอันเสร็จพิธี

ในตอนเช้า ชาวบ้านก็จะนำอาหารที่เตรียมไว้อีกส่วนหนึ่ง ไปตักบาตรและถวายทานแด่พระภิกษุ สามเณรมีการสมาทานศีลฟังเทศน์และกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับต่อไป การทำบุญข้าวประดับดิน บางท้องถิ่นมีการห่ออาหารคาว อาหารหวาน หมากรุก พลุ บุหรี่ไปวางไว้ตามที่ต่างๆ บริเวณวัดภายหลังการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณรแล้วก็มีเป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวประดับดิน

การจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนาด 5 ด้าน

1) ด้านการกำหนดองค์ความรู้ (Define) มีผลการศึกษาและนำเสนอดังต่อไปนี้

จากการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาของประเพณีข้าวประดับดิน การทำบุญข้าวประดับดินของประชาชนตำบลนาหนาด อำเภอรามัญ จังหวัดนครพนม เป็นประเพณีหนึ่งในฮีตสิบสอง นิยมทำกันในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า หรือที่เรียกว่า บุญเดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ **ปรต** (ชาวอีสานบางถิ่นเรียก **เผต**) หรือญาติมิตรที่ตายไปแล้ว ข้าวประดับดินได้แก่ ข้าวและอาหารคาวหวาน พร้อมหมากรุก พลุ บุหรี่ที่ห่อด้วยใบตอง กล้วย นำไปวางไว้ตามใต้ต้นไม้ แหวนไว้ตามกิ่งไม้ ตามบริเวณกำแพงวัดบ้าง (คนอีสานโบราณเรียกกำแพงวัดว่า ต้ายวัด) หรือวางไว้ตามพื้นดินเรียกว่า “**ห่อข้าวน้อย**” พร้อมกับเชิญวิญญาณของญาติมิตรมารับส่วนบุญ ในตอนเช้านำภัตตาหารไปถวายแด่พระภิกษุ สามเณร แล้วอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย โดยหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) ไปให้ด้วย

คนอีสานส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีความผูกพันอยู่กับเรื่องภูตผีวิญญาณ แม้ว่าพระพุทธ ศาสนาจะเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ไม่ได้จางหายไปมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามฮีตต่างๆ หรือที่เรียกว่า “ฮีตสิบสอง” จะเป็นประเพณีที่ทุกคนรู้จักและปฏิบัติตามกันมาไม่ขาดสายจนตราบเท่าทุกวันนี้ ถึงแม้บางประเพณีจะถูกลืมเลือนไปบ้างแต่บางประเพณีก็ถูกยอมรับและปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดมากขึ้นชาวอีสานจึงพูดติดปากเสมอว่า การกระทำทุกอย่างให้เป็นไปตาม “ฮีตสิบสอง” และ “คองสิบสี่” จึงจะเจริญงอกงามประกอบอาชีพรุ่งเรือง ชาวอีสานมี

ความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ดังจะเห็นได้จากการทำบุญเดือนเก้าที่เรียกว่า ข้าวประดับดินและบุญเดือนสิบที่เรียกว่าบุญข้าวสาก ทั้งนี้โดยมีความเชื่อที่ว่าผู้ตายนั้น ย่อมได้รับส่วนบุญที่ตนอุทิศไปให้จากญาติในโลกนี้เท่านั้น

บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะกลัวว่าญาติของตนที่ตายไปแล้วบางคนอาจจะเป็นเปรต หรือกลัวญาติของตนเองที่ตายไปแล้วไม่ได้รับส่วนบุญจึงทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพราะเชื่อว่าผีหรือเปรต จะถูกปล่อยมาประมาณ 15 วัน คือตั้งแต่วันดับเดือน 9 เป็นวันรับเปรตเรียกว่า “บุญข้าวประดับดิน” จนถึงวันเพ็ญเดือน 10 คือวันส่งเปรตกลับเรียกว่า “บุญข้าวสาก” เป็นภูมิปัญญาที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน เหมาะสมกับสภาพสังคมและถ่ายทอดให้ลูกหลานได้ทำตามความเชื่อ

2) **ด้านการสร้างและถ่ายโอนองค์ความรู้ (Create)** เป็นการศึกษาความรู้ความเข้าใจการสร้าง การถ่ายทอดความรู้งานประเพณี ลำดับขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนในเขตตำบลนาหนาด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวประดับดินมาจากการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กๆ รวมทั้งโรงเรียนที่สอนเกี่ยวกับประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ชุมชนตำบลนาหนาดยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวอีสาน และได้รู้จักประเพณีบุญข้าวประดับดินตั้งแต่สมัยเรียนประถมศึกษา เพราะเกี่ยวเนื่องกับบุญข้าวสาก เดือนสิบ ที่สมัยตอนยังเด็กพากันแข่ง ข้าวสากในวัด และมีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญให้กับบรรพบุรุษหรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วให้ได้รับผลบุญที่อุทิศให้และพ้นทุกข์ ส่วนขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมนั้นในสมัยเด็กๆ ยังไม่ค่อยรู้จักและเข้าใจ แต่เมื่อโตขึ้นได้เรียนรู้จากประสบการณ์และการถือปฏิบัติจึงมีความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ว่าต้องทำอะไรและต้องเตรียมตัวในการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมโดยการเตรียมห่อข้าวไว้เพื่อนำไปร่วมพิธีในตอนเช้า ตี 3-4 แล้วนำไปวางไว้ตามดิน ดันไม้ กำแพงวัด

3) **ด้านการแสวงหาและการจัดเก็บองค์ความรู้ (Capture)** เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ และการจัดเก็บองค์ความรู้งานประเพณีบุญข้าวประดับดิน จากผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ ปราชญ์หรือพระสงฆ์ ที่เข้าร่วมพิธีกรรมบุญข้าวประดับ

ดินจะมีความรู้ เพราะได้รับการสั่งสอนหรือให้ความรู้จากบิดามารดาปู่ย่าตายายในครอบครัวและประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ก็เลยจดจำขั้นตอนและวิธีการประกอบพิธีกรรมได้อย่างแม่นยำ ส่วนเยาวชนนั้นรู้ว่าประเพณีข้าวประดับดินเป็นยังไง แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้เข้าร่วมพิธีกรรมเพราะเข้าเกินไป บางคนเคยเข้าร่วมพิธีก็พอจะมีความรู้บ้าง บางคนได้ศึกษาผ่านเว็บไซต์และถามผู้รู้เนื่องจากได้ทำรายงานเกี่ยวกับฮัตสึบะสองเพื่อส่งครู ทำให้ต้องไปถามผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเพื่อขอความรู้ที่แม่นยำเพราะว่าการปฏิบัติในเขตตำบลนาหนด จะทำกันในตอนตี 3-4 แต่ในอินเทอร์เน็ตบอกว่าเอาไปวางหลังจากทำพิธีกรรมการถวายอาหารแก่พระสงฆ์ในตอนเช้า เสร็จแล้วค่อยไปวางทำให้ไม่เข้าใจ เลยต้องถามความรู้กับปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นคนแก่คนเฒ่าและได้ร่วมพิธีกรรมนี้มาโดยตลอด ถึงได้เข้าใจว่าเมื่อสังคัมเปลี่ยนไป ประชาชนก็ปรับสภาพตามลักษณะของท้องถิ่นแต่ในเขตตำบลนาหนด ยังยึดหลังการทำพิธีในตอนตี 3-4 มาช้านานและจะมีการสืบทอดต่อไป และเห็นด้วยหากตำบลนาหนดจะจัดทำแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีข้าวประดับดิน เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจและให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนที่ยังเป็นเยาวชน เพราะว่าบางคนยังไม่เข้าใจถึงการประกอบพิธีกรรม เพื่อปลูกฝังให้เด็กเหล่านั้นได้รู้และเข้าใจและร่วมสืบสานประเพณีต่อไป

4) การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแบ่งปันความรู้ และการแลกเปลี่ยนความรู้งานประเพณีบุญข้าวประดับดินจากผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่ชวนให้เข้าร่วมประเพณีบุญข้าวประดับดินก็คือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย คนในครอบครัว เวลาที่ไม่เข้าใจก็จะถามบิดามารดาก็จะได้รับคำตอบเกี่ยวกับงานประเพณี แต่กับเพื่อนในกลุ่มเยาวชนก็จะถามว่าไปร่วมบุญประเพณีหรือไม่และมีวิธีการหรือพิธีกรรมเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ รวมถึงสอบถามคุณครูเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม ส่วนในวัยสูงอายุก็จะคุยกันเรื่องเกี่ยวกับอาหารคาวหวานที่แต่ละคนได้เตรียมไว้ ว่าปีนี้จะเอาอะไรใส่ในห่อข้าว ในหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศเชิญชวนให้ไปร่วมประเพณีผ่านเสียงตามสาย ในวันนั้นผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงก็จะไปนอนจำศีลที่วัด ฟังเทศน์ก็จะให้ลูกหลานเอาห่อข้าวไปให้ หรือบางรายก็ตื่นแล้วก็กลับบ้านขึ้นมาเอาห่อข้าวแล้วชวนลูกหลานไปร่วม ส่วนกรณีการเดินทางไปต่างถิ่น ก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบุญข้าวประดับดิน ได้ผลคำตอบว่าพิธีกรรมใน

หมู่บ้านหรือท้องถิ่นเริ่มจะเปลี่ยนไป โดยจะทำเหมือนกับบุญข้าวสากคือนำไปวาง หลังจากถวายอาหารแก่พระสงฆ์ในตอนเช้าเสร็จแล้วค่อยไปวาง พิธีกรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของท้องถิ่นแต่ละแห่ง

5) **การใช้ความรู้ (Use)** เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความรู้ เมื่อมีองค์ความรู้ งานประเพณีบุญข้าวประดับดิน แล้วจะใช้รู้นั้นอย่างไรบ้างและต้องทำอะไรจากการศึกษาพบว่า หากตำบลนาหนาดได้จัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวประดับดินแล้ว น่าจะจัดตั้งควบคู่ไปกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เด็กนักเรียนได้เข้าไปศึกษาหรือเยาวชนที่สนใจและประชาชนทั่วไป เพื่อทำความเข้าใจและเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน พิธีกรรมต่างๆ ของบุญข้าวประดับดินในเขตตำบลนาหนาด นอกจากนี้เห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้มีการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งให้หน่วยงานอื่นทราบ เพื่อจะได้นำไปให้ ความรู้กับบุคลากรในองค์กร เพื่อกระตุ้นให้ช่วยกันสืบทอดและอนุรักษ์ประเพณีต่อไปให้คงอยู่ชั่วลูก ชั่วหลาน และเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะมีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน ของตำบลนาหนาด อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมทาง อินเทอร์เน็ต เพื่อให้ความรู้กับคนทั่วไปที่สนใจเกี่ยวกับงานประเพณีบุญข้าวประดับดิน เพื่อศึกษาขั้นตอน พิธีกรรมหรือประวัติความเป็นมาความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเปรต รวมทั้ง นำไปต่อยอดในการศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคการจัดการความรู้ประเพณีบุญข้าวประดับดิน

1. **ด้านการกำหนดองค์ความรู้ (Define)** (1) ไม่มีผู้ใดสนใจที่จะรวบรวมหรือ จัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณี ไม่รู้แน่ชัดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเพียงแต่ปฏิบัติ ตามบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา และ (2) ไม่เข้าใจขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมของ ประเพณีบุญข้าวประดับดินและประกอบไปด้วยอะไรบ้าง

2. **ด้านการสร้างและถ่ายโอนองค์ความรู้ (Create)** (1) คนสมัยใหม่ไม่ค่อยมี เวลาในการถ่ายทอดความรู้ หรือเข้าร่วมประเพณีเนื่องจากติดธุระหน้าที่งานประจำ และ (2) คนสมัยใหม่ไปทำงานต่างถิ่น และเด็กเยาวชนก็ต้องไปโรงเรียนจึงไม่มีเวลาว่างใน การเข้าร่วมประเพณีและไม่ได้สนใจความรู้เกี่ยวกับงานประเพณี

3. **ด้านการแสวงหาและการจัดเก็บองค์ความรู้ (Capture)** (1) ไม่มีเวลาเข้าร่วม กิจกรรมประเพณีบุญข้าวประดับดิน ดิเรียนและหน้าที่การงาน (2) ไม่มีแหล่งเรียนรู้

เกี่ยวกับงานประเพณีบุญข้าวประดับดิน และ (3) ไม่มีใครสนใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวประดับดิน เท่าไหร่ สืบเนื่องมาจากพิธีกรรมช่วงกลางคืน เด็กเยาวชนไม่ค่อยมีส่วนร่วม

4. การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) (1) คนในท้องถิ่นเริ่มไม่ค่อยให้ความสำคัญเกี่ยวกับบุญข้าวประดับดิน เหมือนประเพณีบุญข้าวสากเพราะว่าเด็กๆ เยาวชนไม่ค่อยได้เข้าร่วมพิธีกรรมและโรงเรียนก็ไม่ค่อยได้สอนอย่างจริงจังในประเพณีดังกล่าว และ (2) เยาวชนและคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยรู้เรื่องและต้องไปโรงเรียนด้วย ทำให้ไม่ค่อยมีเวลามาสนใจหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานประเพณีนี้

5. การใช้ความรู้ (Use) ประเพณีบุญข้าวประดับดิน เริ่มจะเลือนหายไปจากท้องถิ่นรู้จักเฉพาะผู้สูงอายุและหลักสูตร หรือโรงเรียน ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญบุญข้าวประดับดิน จึงไม่ค่อยได้ใช้ความรู้

ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้

1) ด้านการกำหนดองค์ความรู้ (Define) ควรมีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวประดับดิน

2) ด้านการสร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้ (Create) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงประเพณีบุญข้าวประดับดิน และจัดงานประจำปี เพื่อเป็นการอนุรักษ์และกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมและรณรงค์ให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบิดามารดา ผู้ลูกหลาน ครูผู้สอน เพื่อสืบสานประเพณีต่อไป

3) ด้านการแสวงหาและการจัดเก็บองค์ความรู้ (Capture) ควรส่งเสริมให้ประชาชนได้ร่วมประเพณีบุญข้าวประดับดินให้มากขึ้น เพื่อเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ และมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานประเพณี และรวบรวมข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลของชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ประเพณี

4) การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ การร่วมประเพณี โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการนำนักเรียนเข้าร่วมประเพณี พร้อมทั้งกำหนดในหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงจัดงานบุญประเพณีเพื่อให้ประชาชนและเยาวชนได้มีความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการร่วมกิจกรรม

5) การใช้ความรู้ (Use) ชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวบรวม และบันทึกองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญข้าวประดับดินในแง่มุมต่างๆ โดย เลียดโดยบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และมีการเผยแพร่องค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสารแผ่นพับ

เอกสารอ้างอิง

ชนวิวัฒน์ แสนปุย. (2551). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดงาน ประเพณีบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญหนา จิमानัง. (2545). พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระอธิการชัยรัตน์ ญาณวิโร. (2553). ศึกษาความเชื่อเรื่องเปรตที่มีปรากฏในประเพณีการทำบุญของชาวอีสาน: กรณีศึกษาประเพณีการทำบุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก. ปรินญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ .

วิจารณ์ พานิช. (2547). เส้นทางสู่สังคมแห่งการเรียนรู้. บรรยายในงานมหกรรมจัดการความรู้ภาคเหนือตอนล่างครั้งที่ 1 วันที่ 17 ธันวาคม 2547 ณ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) [www. Kmi.or.th](http://www.Kmi.or.th)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.(2537). พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ.

ฮิต 12 คอง 14.(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=1542.0>

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน บ่อน้ำพุร้อนตำบลเขาแดง

Guidelines for Promoting Community-Based Conservation Tourism to Hot Springs Community in Tambon Khao Daeng

ณัฐกฤตา ชีวะ¹

สุรเชษฐ์ ชีระมณี²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีบ่อน้ำพุร้อนตำบลเขาแดงในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษารวบรวมจากการสัมภาษณ์ประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนตำบลเขาแดง

ผลการศึกษา พบว่า พื้นที่บริเวณบ่อน้ำพุร้อนตำบลเขาแดง ยังต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะด้านสาธารณูปโภค เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า รวมถึงเส้นทางการคมนาคมยังคงมีไม่ถึงถึง ถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นร้านอาหาร ที่พัก ห้องสุขาขาดการดูแลรักษาให้สะอาดเพียงพอ ปลอดภัย และด้านการมีส่วนร่วมชุมชนไม่ค่อยได้รับทราบข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆ ด้านน้อยมาก ส่งผลให้ขาดการประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ชุมชนควรประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง สถานีตำรวจ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทุกด้านทุกขั้นตอนโดยเริ่มตั้งแต่ร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ในการวางแผนร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นคณะกรรมการหรือเข้าร่วมประชุม ร่วมดำเนินการจัดการมีอำนาจในการตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติรวมทั้งร่วมประเมินผลทุกด้านเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและสังคมโดยรวม

Abstract

The objective of this research was to propose guidelines for increasing community capacity to promote conservation tourism to hot springs by the Khao Daeng Tambon Administrative

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Organization (TAO). Data were collected by interviews with residents of the community. This study found that the area around the hot springs needs improvement if it is to be a tourist destination. There needs to be piped water and electricity and a better system of access roads; existing roads need repair. There will need to be restaurants, rest areas, and bathrooms which are clean, adequate in number and safe. In order for there to be better community involvement in the endeavor, more members need to be informed about the strategy to promote tourism and the need for community-based action. Thus, there needs to be cross-community collaboration and information sharing with the TAO and the local police. There should be forums or community committees to solicit ideas and opinions and the community should participate in decision-making and assessment of the conservation tourism promotion plans and implementation. This will improve the chances of success and benefit to the community and society-at-large.

คำสำคัญ: พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ่อน้ำพุร้อน

Keyword: Conservation Tourism to Hot Springs Community

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้ให้กับประเทศ ตลอดจนมีส่วนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี 2550 ภายใต้อุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขันในเวทีโลก ด้วยการมุ่งนำเสนอศักยภาพของประเทศไทย ย้ำภาพลักษณ์ที่เป็นจุดแข็ง ภายใต้อแคมเปญโฆษณาประชาสัมพันธ์ “Amazing Thailand” ให้เป็นที่ประทับใจและจดจำในด้านแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวคุณภาพจากทั่วโลกที่มีการใช้จ่ายสูง รวมทั้งเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ดีเดินทางท่องเที่ยวอย่างรักษาแหล่งท่องเที่ยวไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันส่งเสริมไทยเที่ยวไทยอย่างมีจิตสำนึกอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและภูมิใจในความเป็นชาติไทยและเนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และนำเงินตราต่างๆ สู่ออกเงินความ สำเร็จในด้านการท่องเที่ยวนำมาซึ่งความสำเร็จในด้านการกระตุ้นการลงทุนในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามปัญหาสืบเนื่องจากการท่องเที่ยวมี

หลายประการ เช่น การทำลายสภาพแวดล้อมทรัพยากร ตลอดจนวัฒนธรรมอันดีงามที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

ตำบลเขาแดงเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอสะบ้าย้อย ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ทั้งที่ตำบลเขาแดงมีความสามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยมีศักยภาพการท่องเที่ยวสูง ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น วัดถ้ำตลอดที่มีชื่อเสียงมาช้านาน เป็นที่สักการะของคนในพื้นที่ตำบลเขาแดงและมีบ่อน้ำพุร้อนที่เป็นแหล่งพักผ่อนของคนเขาแดง ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว เชื่อกันว่ายังสามารถเป็นยารักษาโรคแก้เมื่อยตามตัว ซึ่งถ้ามีเวลาวางคนในพื้นที่ที่จะใช้เป็นที่พักผ่อนมาแช่ตัว แต่บ่อน้ำพุร้อนก็ไม่ได้ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น แม้ตำบลเขาแดงจะมีแหล่งท่องเที่ยว ประเพณีวัฒนธรรมอาหารตลอดจนความงดงามของภูเขาที่เรียงกันซับซ้อนมีทัศนียภาพที่งดงามก็ตามแต่ยังขาดศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว คือศักยภาพของคนในท้องถิ่นตำบลเขาแดงที่ต้องมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวในท้องถิ่นของตนอย่างดี โดยเฉพาะความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญและเป็นเอกลักษณ์ของตำบลเขาแดง ต้องมีศักยภาพคือความสามารถในการถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจซาบซึ้งและเพลิดเพลินกับธรรมชาติของตำบลเขาแดงได้ นอกจากนี้ยังต้องมีศักยภาพในการร่วมมือกันจัดการองค์ประกอบต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว เป็นต้นว่า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การคมนาคมและสาธารณูปโภค ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะให้บริการนักท่องเที่ยว ดึงดูดใจและสร้างภาพประทับใจแก่ผู้มาเยี่ยมชม ดังนั้นจึงควรศึกษาศักยภาพของคนท้องถิ่นตำบลเขาแดง เพื่อทราบถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามสภาพความสำคัญของชุมชน และสอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อจะได้เป็นความรู้พื้นฐานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลเขาแดงต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 7 หมู่บ้าน คือ บ้านทุ่งไพล บ้านสวนขาม บ้านไร่บ้านนา บ้านน้ำเขียว บ้านสำนักเอาะ บ้านถ้ำตลอด บ้านเกาะยาง

ผู้ศึกษาเลือกกลุ่มตัวอย่างตัวแทนประชาคม จำนวน 146 คน นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในเขตบ่อน้ำพุร้อน ตำบลเขาแดง จำนวน 40 คน

ความเป็นมาของปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อน้ำพุร้อน

องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง โดยทั่วไปมีสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติมีภูเขา และป่าไม้ที่สวยงาม สภาพวิถีชีวิตของประชาชนที่อยู่อย่างเรียบง่าย ถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญของตำบลเขาแดง ด้วยศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ จึงเป็นจุดเด่นที่น่าจะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ บ่อน้ำพุร้อน ตั้งอยู่ที่ หมู่ 6 ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา ระยะทางห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดงประมาณ 500 กิโลเมตร มีประชาชนในพื้นที่และต่างจังหวัด เดินทางมาใช้บริการอยู่ตลอด และได้บอกกล่าวกันไปถึงการรักษาโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคปวดข้อ โรคเก๊าท์ อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคผิวหนัง ทำให้ประชาชนต่างเริ่มสนใจที่จะเดินทางมาใช้บริการมากขึ้น บ่อน้ำพุร้อน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีลักษณะเป็นแอ่งน้ำมีอุณหภูมิที่ 65 องศาเซลเซียส เชื่อกันว่าเป็นแอ่งน้ำที่สามารถอาบน้ำเพื่อรักษาโรคต่างๆ แก่ประชาชนที่มาใช้บริการได้

นอกจากนี้ ตำบลเขาแดงยังมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย ทั้งป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีทัศนียภาพที่งดงาม พื้นที่ตั้งอยู่ในสามจังหวัดและสี่อำเภอชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีความได้เปรียบด้านนโยบายในการพัฒนาที่เอื้อต่อการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแบบพหุนิยม มีแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น วัดถ้ำตลอดที่มีประวัติที่ยาวนาน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ได้เป็นเมืองชายแดนที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซียที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติในประเทศเพื่อนบ้านได้

แต่ด้วยสภาพที่ไม่ได้รับการปรับปรุง พัฒนาให้มีสภาพที่สามารถให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึงทำให้บริเวณบ่อน้ำพุร้อนคับแคบไม่สะดวกแก่ผู้มาใช้บริการปัญหาที่สำคัญคือ บ่อน้ำพุร้อน ไม่ได้รับการพัฒนาจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังจากชุมชนและองค์กรภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอ และจังหวัดหรือหน่วยงานของภาคประชาชน ขาดการปรับปรุง และพัฒนาทั้งตัว

บ่อแม่ บ่อพัก และบ่ออาบ ขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบตั้งแต่หมู่บ้าน เส้นทาง
คมนาคม และการดูแลสุขภาพความสงบเรียบร้อย

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง เห็นถึงความสำคัญ
ของบ่อน้ำพุร้อนที่จะสามารถจึงพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในตำบลได้ เพื่อให้
ประชาชนในตำบลมีรายได้จากการท่องเที่ยวมีการพัฒนาเชิงบูรณาการมีการสร้างชื่อเสียง
ให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปก่อให้เกิดผลดีในเชิงบวก และเพื่อ
เป็นแหล่งรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่ผ่านเข้า-ออก ณ จุดผ่านแดนระหว่าง
ประเทศแห่งใหม่ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอสะบ้าย้อยประมาณ 40 กิโลเมตร เปิดระหว่างตำบล
เขาแดงกับเมืองโกตาบารู ซึ่งเชื่อว่าบ่อน้ำร้อนจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจ
จากกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อย่างแน่นอน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. ด้านส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากสัมภาษณ์กลุ่มนักท่องเที่ยว
ส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นและสามารถสรุปได้ว่า ควรมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์
ของแหล่งท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและ
ลักษณะของพื้นที่ให้มากที่สุด เพราะค่านักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปจะให้ความสนใจ
และชื่นชอบกับสภาพความเป็นธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์ ทั้งแหล่งพันธุ์ไม้ แต่ที่สำคัญ
คือต้องมีการดำเนินการปรับปรุงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและเหมาะสมกับทุกฤดูกาล เพื่อ
ให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ให้ความสนใจที่จะท่องเที่ยวและศึกษาธรรมชาติ

2. การส่งเสริมสนับสนุนเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว
ส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าควรมีการสร้างเส้นทางที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
ได้อย่างสะดวก โดยเป็นทั้งทางถนนสำหรับรถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยานหรือ
ทางเดินเท้า ซึ่งอาจกำหนดในแต่ละจุดว่าจุดใดเหมาะสมกับการใช้ยานพาหนะประเภทใด
ให้เหมาะสม สัมกับสภาพธรรมชาติและให้สามารถใช้การได้ทุกฤดูกาล โดยต้องมีความ
สะดวกปลอดภัยมากขึ้น โดยเฉพาะเส้นทางที่เข้าไปสู่ตัวบ่อน้ำพุร้อน นอกจากนี้ควรมี

การติดตั้งป้ายบอกทางและป้ายแนะนำจุดท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจและให้นักท่องเที่ยวเดินทางได้ง่ายขึ้น ไม่หลงทาง ไม่เสียเวลาในการเดินทาง

3. การส่งเสริมสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว เห็นว่าต้องมีการจัดสร้างห้องน้ำเพื่อให้บริการประชาชนที่เพียงพอและสะอาด โดยเฉพาะเพื่อเตรียมรองรับแก่นักท่องเที่ยวซึ่งหากเดินทางมาพร้อมกันเป็นจำนวนมาก สำหรับที่พักผ่อนสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ศาลา ม้านั่ง โต๊ะ เก้าอี้ ควรมีการจัดไว้ในจุดต่างๆ ที่เพียงพอ โดยการก่อสร้างหรือจัดวางห้องน้ำและที่พักดังกล่าวต้องมียูนิฟอร์มที่สอดคล้องผสมกลม กลืนกับความเป็นธรรมชาติ และเห็นว่าควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยให้บริการนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ เพื่อสามารถให้ความรู้และนำนักท่องเที่ยวในจุดต่างๆ ได้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

4. การส่งเสริมสนับสนุนให้มีระบบการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่าควรมีถังรองรับขยะที่เพียงพอเพื่อรองรับปริมาณขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยว โดยจัดให้มีผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติไม่ให้เกิดเป็นสิ่งที่แปลกปลอม ควรมีผู้รับผิดชอบดูแลการรักษาความสะอาดในพื้นที่และเจ้าหน้าที่เพื่อการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติโดยตรง เพื่อให้สภาพธรรมชาติสวยงามอุดมสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา

5. การส่งเสริมสนับสนุนให้มีบริการด้านความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นว่า ควรจัดให้มีไฟฟ้าแสงสว่างตามจุดต่างๆ ที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ โดยไม่รบกวนสภาพความเป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ เพื่อกอยดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ที่มีระบบการติดต่อสื่อสารกับบุคคล ภายนอกในกรณีฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็วและการรักษาความปลอดภัยที่สำคัญอีกประการคือควรมีป้ายบอกเตือนจุดเสี่ยงอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนจัดระบบเตือนภัยในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

6. การส่งเสริมสนับสนุนให้บริการสารสนเทศในแหล่งท่องเที่ยว จากสัมภาษณ์พบว่า มีบุคลากรในบริษัทนำเที่ยวหลายแห่งและนักท่องเที่ยวอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่รู้จัก

บ่อพุร้อน ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เนื่องจากยังไม่มี การส่งเสริม สนับสนุนให้บริการสารสนเทศในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมแพร่หลาย จึงรู้จักกัน เฉพาะในบางกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น ควรจัดให้มีศูนย์ให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว โดยมี การให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบวารสาร เอกสาร แผ่นพับ มีการจัดระบบ การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ โทรสาร อินเทอร์เน็ต กับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง โดยมี การจัดทำโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ไปยังกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบของ วารสาร คู่มือการ ท่องเที่ยว หรือมีการจัดทำเว็บไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมาก ขึ้น และเน้นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงจุดเด่นสภาพความเป็นธรรมชาติ และมั่นใจว่าจะไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านที่พักค้างแรมในแหล่งท่องเที่ยว ด้านการส่งเสริม สนับสนุนด้านที่พักค้างแรมในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักต้องสะอาดสบายสะอาด เรียบง่าย และราคาเหมาะสมกับสภาพพื้นที่มีสภาพแวดล้อมในบริเวณบ้านพักที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติควรจัดให้บริการลานกางเต็นท์ที่มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และมีความ ปลอดภัยทั้งจากคนร้ายและสัตว์ป่า ควรมีการให้บริการอาหารเครื่องดื่มแก่ผู้ที่มาพักเพื่อ เป็นการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น ควรมีการจัดร้านหรือมุมเพื่อ ให้บริการจำหน่ายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ด้านร่วมคิด ชุมชนในท้องถิ่นต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการ พัฒนาการท่องเที่ยว เนื่อง จากประชาชนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสีย จากการท่องเที่ยวควรมีการจัดประชุมประชาคมเพื่อระดมความคิดเห็นจากหลายๆ ภาคส่วนให้เพื่อให้มีความหลากหลายมากกว่านี้ ในขณะเดียวกันมีการประชุมตั้งแต่ระดับ หมู่บ้าน ตำบล โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและ ประชาชนในตำบล เพื่อระดมความคิดเห็นกำหนดแนวทางในการพัฒนาบริเวณ บ่อน้ำพุร้อนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการและการบริหารที่เหมาะสม ควรมีการจัดประชุมทุกๆ 6 เดือน มี

การประชาสัมพันธ์ จัดทำของที่ระลึกประจำตำบลรวมไปถึงจัดแสดงนิทรรศการต่างๆ มี
กล่องแสดงความคิดเห็นให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อ
เข้ามาดูแลอย่างจริงจังต่อไป

ด้านร่วมตัดสินใจ ชุมชนในท้องถิ่นไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชน
เสนอให้มีการจัดตั้งกรรมการเพื่อเข้ามาดูแล ในขณะที่เดียวกันให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามา
มีส่วนร่วมโดยการจัดทำประชาคม ไม่ให้มีการตัดสินใจโดยเอาความคิดเห็นของคนเพียง
ไม่กี่คน มีการจัดทำแบบสอบถามมากกว่าการให้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเนื่องจาก
บางคนไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม

ด้านร่วมปฏิบัติการ ชุมชนควรช่วยกันสอดส่องดูแลความปลอดภัยของ
นักท่องเที่ยว ร่วมบำเพ็ญประโยชน์ช่วยกันกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยว อนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยดูแลความสะอาด ชุมชนช่วยประชาสัมพันธ์ให้บริการความรู้แก่นัก
ท่องเที่ยวชุมชนร่วมให้การต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยวอย่างเต็มใจมีความสุข
อ่อนน้อม เป็นมิตร และชุมชนร่วมกันปฏิบัติตามกฎระเบียบชุมชนอย่างเคร่งครัด

ด้านร่วมประเมินผล มีการทำแบบสอบถามในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นการ
ให้บริการ การบริหารจัดการ การดูแลรักษาความปลอดภัย ด้านสาธารณสุขและ
ด้านอื่นๆ เพื่อหาข้อบกพร่องและแก้ไขให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด มีการจัดตั้งหน่วยงาน
ในการประเมินผลและดูแลผลงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องด้านนี้

**แนวทางแก้ไขปัญหาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน**

1. **ด้านการจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่** ด้านการจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ปัญหาที่
พบ คือขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีทำให้นักท่องเที่ยวไม่รับรู้ข่าวสารหรือความน่าสนใจ
ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อน้ำพุร้อน และขาดการเอาใจใส่ดูแลจากชุมชนเองทั้ง
เรื่องความสะอาดและภูมิทัศน์โดยรอบ แนวทางพัฒนา คือ ประสานงานหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดงให้มีการประชาสัมพันธ์ในทุกๆ ด้าน เช่น
ทางอินเตอร์เน็ตทางแผ่นพับต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลและอบรม สร้าง
จิตสำนึกที่ดีให้แก่ชุมชนในการรักษาความเป็นธรรมชาติของบ่อน้ำพุร้อน

2. **ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก** ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่พบคือ เส้นทางถนนที่เข้าสู่บ่อน้ำพุร้อนเป็นหลุมเป็นบ่อไม่สะดวกในการเดินทางที่פקไม่เพียงพอ ร้านอาหารมีจำนวนน้อย ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขาที่ไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการต่อวัน ดังนั้นควรประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อจัดสรรงบประมาณในการก่อสร้าง ปรับปรุง ถนนที่ใช้เส้นทางสู่บ่อน้ำพุร้อนและก่อสร้างห้องสุขาที่มีความปลอดภัยสะอาดและเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ชาวบ้านประกอบอาชีพโดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาทำเป็นของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวสร้างรายได้ต่อไป

3. **ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมีน้อย และ ป้อมตำรวจในพื้นที่ท่องเที่ยวมีน้อย ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกไม่ปลอดภัย และไม่สนุกในการที่จะเที่ยวชมความสวยงามของบ่อน้ำพุร้อน ดังนั้นควรประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สถานีตำรวจภูธรอำเภอสะบ้าย้อยเพื่อขอสนับสนุนกำลังตำรวจในการเฝ้าตรวจตราสถานที่ท่องเที่ยวหรือจัดฝึกอบรมชาวบ้าน ในการดูแลรักษาความปลอดภัยในท้องถิ่นของตนเอง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่อน้ำพุร้อนตำบลเขาแดง ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้านน้อยมาก เนื่องจากขาดการประสานงานจากหน่วยงานที่ดูแล ดังนั้นชุมชนควรประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง สถานีตำรวจ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทุกด้านทุกขั้นตอน โดยเริ่มมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อใช้ในการวางแผนร่วมแสดงความคิดเห็นเป็น คณะกรรมการหรือเข้าร่วมประชุมร่วมดำเนินการจัดการมีอำนาจในการตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติรวมทั้งร่วมประเมินผลทุกด้าน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายและเพื่อประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นและสังคมโดยรวม

กล่าวโดยสรุปชุมชนควรมีการขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ควรมีการดำเนินการปรับปรุงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและเหมาะสมกับทุกฤดูกาล โดยอาจกำหนดว่าในแต่ละช่วงฤดูกาลควรท่องเที่ยว หรือศึกษาธรรมชาติในเรื่องใดมีจุดเด่นด้านไหนและควรร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลเขาแดง เพื่อจัดทำประชาคมประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับความต้องการและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน อย่างยั่งยืนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

ชุกกลิ่น อุณวิจิตร, สมเดช มุงเมือง, เนรมิต จิตรรักษา และเสริฐ ไชยานันตา. (2549).

ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

เฉลิมชัย ปัญญาดี, เทพ พงษ์พานิช และอดิสร คันทรส. (2549). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

รุ่งรัตน์ หัตถกรรม, ราเมศร์ พรหมชาติ และอารีรัตน์ สมานคุณิ. (2550). การจัดการความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวในกลุ่มอีสานใต้.บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. สืบค้นเมื่อ 12 กรกฎาคม 2552, จาก www.elibrary.trf.or.th

วนิดา ฟ้าอรุณ. (2547). ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สุภาวดี มีสิทธิ์. 2545. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถองค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Role of a Local Administrative Organization in Promoting Sustainable Tourism

ชาคริต ช่วยบำรุง¹

ศรุดา สมพอง²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวน 26 คน

ผลการศึกษา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ โดยมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีการให้บริการให้นักท่องเที่ยวเรื่องความสะดวกสบายของถ้ำเลเขากอบ โดยมีพนักงานพายเรือทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว และมีการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นพันธกิจในการพัฒนาท้องถิ่น

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สามารถดำเนินการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกันและสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

Abstract

The objective of this research was to study the role of the Khao Kwap Tambon Administrative Organization (TAO) in Huay Yawt District in Trang Province in promoting sustainable tourism. Data were collected by interviews with 26 local administrators and key informants. This study found that the TAO has a role to play in different areas of promoting sustainable tourism. This includes production of public relations media on tourism, providing

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยรามคำแหง

services for tourists, such as boats and guide service to admire the beauty of the area. The TAO needs to make sustainable tourism part of the local development plan. The TAO has built community participation in planning for improved tourism with linkages among the different plan sectors so that they are mutually supportive. The TAO works with the community to create a safe environment for tourism and to develop tourism activities to meet the demand.

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Keyword: Promoting Sustainable Tourism

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชนและนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล ผลของการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยใช้กระบวนการเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น และสนับสนุนการพัฒนาลาดการท่องเที่ยว โดยความร่วมมือแบบพหุภาคีอันนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งภูมิภาคเอเชียที่ยั่งยืน

จังหวัดตรังเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น สถานที่ท่องเที่ยวทางทะเล หมู่เกาะต่างๆ น้ำตก รวมไปถึงสถานที่จัดงานวิวาห์ใต้สมุทร ซึ่งเป็นงานกิจกรรมที่โดดเด่นของจังหวัดตรัง สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดตรังที่ได้รับการจัดอันดับว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงามติดอันดับ 1 ใน 20 ของ Unseen Thailand คือ ถ้ำเลเขากอบตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นถ้ำอยู่ในภูเขาหินปูนมีลำธารไหลผ่านได้ภูเขาภายในถ้ำระยะทางประมาณ 3-4 กิโลเมตรมีหินงอกหินย้อยรูปร่างแปลกตา สวยงาม โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมถ้ำเลเขากอบในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก จากการเก็บรวบรวมสถิติของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวถ้ำเล

เขากอบย้อนหลัง 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง พบว่าในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวน 82,141 คน ปี พ.ศ. 2551 มีจำนวน 73,137 คน ปี พ.ศ. 2552 มีจำนวน 83,586 คน และปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 119,466 คน ซึ่งจากผลของการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว

แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ใดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ก็ย่อมหมายถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณมูลฝอย น้ำเสียสิ่งปฏิกูลและมลพิษอื่นๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มามากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้นจำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนไป หากขาดการจัดการที่ดีผลกระทบเชิงลบต่างๆ ก็ตามมา

การส่งเสริมการท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยวบำรุงรักษาสีลปะการ ปรับปรุงดูแลบำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่กับสังคมไทย จึงเป็นหน้าที่หลักที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำหนดให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ถ่ายโอนภารกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 3 ภารกิจได้แก่ การวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งภารกิจดังกล่าวได้ถ่ายโอนให้แก่เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดและกรุงเทพมหานครในประเภทกลุ่มงาน เลือกทำโดยอิสระ และนอกจากนี้งานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ยังเป็นภารกิจตามหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด

ฉะนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวและ กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวควรมีแนวทางในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ชุมชนและการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศ โดยยึดหลักการของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในระบบการท่องเที่ยว ตามที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้เป็นแนวทาง และแนวปฏิบัติในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งมีองค์ประกอบ

หลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดท่องเที่ยว

วิธีการศึกษา

กลุ่มเป้าหมาย การศึกษาวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มจาก 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ประกอบด้วย รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ จำนวนรวม 2 ราย 2) หัวหน้า/ตัวแทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย หัวหน้า/ตัวแทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดตรัง จำนวนรวม 2 ราย 3) เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ประกอบด้วย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนการคลัง หัวหน้าส่วนโยธา หัวหน้าสำนักงาน ปลัด ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยว และพนักงานพาหนะเรือน้ำที่วิ่งถ้ำเลเขากอบ จำนวนรวม 17 ราย 4) กลุ่มอาชีพผู้ผลิตสินค้าพื้นเมือง สินค้า OTOP ที่อยู่ในตำบลเขากอบ จำนวน 3 กลุ่ม และ 5) ผู้นำท้องที่ของตำบลเขากอบที่อยู่ในพื้นที่ถ้ำเลเขากอบ จำนวนรวม 2 ราย

ผลการศึกษา

1. ความเป็นมาและลักษณะทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ

“ถ้ำเลเขากอบ” มีชื่อภาษาอังกฤษว่า “Wangthuna Cave” เพราะว่าภายในถ้ำเลเขากอบมีปลาตูหนาหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ปลาสะเงะและปลาไหลหูดำ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากบางครั้งจะขึ้นมาหาอาหารอยู่บน โคลนและแหล่งอาศัยแหล่งใหญ่ของปลาตูหนาก็คือ ภายในถ้ำวังตูหนา ซึ่งภายในถ้ำจะมีสัตว์หลายชนิดเช่น ค้างคาวนางแอ่น นกเขา ไก่ป่า นกกินปลา ลิงค่าง กระรอก กระแต ตัวนึ่งหรือลิ้น งูเห่าหรืองูเจ้า ตะพาบน้ำ ปลาตูหนา ปลาไหล ปลาเนื้ออ่อน เป็นต้น

ถ้ำเลเขากอบเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10 ของตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ห่างจากที่ว่าการอำเภอห้วยยอดประมาณ 8 กิโลเมตร ถ้ำเลเขากอบเป็นถ้ำอยู่ภายในภูเขาหินปูนมีภูเขาเล็กๆ ที่สายน้ำไหลล้อมรอบ ได้ภูเขา การเดินทางต้องใช้เรือล่องตามลำน้ำเข้าไปในถ้ำ บริเวณที่อยู่ใกล้ที่สุดหรือเขาหัวแตกหรือเขาพระเมรุ มีระยะทางประมาณ 1,300 เมตร ส่วนพื้นที่ด้านภูเขาทางทิศเหนือและทิศ

ตะวันตกเป็นสวนยางพารา ด้านทิศใต้และทิศตะวันออกเป็นทุ่งนา แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มียอดเขาสูงประมาณ 5 -6 ยอด โดยยอดเขาที่สูงที่สุดคือ ผานางคอย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของภูเขามีความสูงประมาณ 200 เมตร ลักษณะของหน้าผาจะสูงชันและตั้งฉากกับพื้นดิน เขากอบมีพื้นที่รวมประมาณ 300 ไร่ มีถ้ำคดเคี้ยววกวนภายในมีความยาวประมาณ 4 กิโลเมตร ความกว้างของถ้ำทั้งหมดประมาณ 200 ไร่ ในจำนวนนี้ประมาณ 100 ไร่มีน้ำขังตลอดปีและสามารถล่องเรือได้

บุคคลที่เข้ามาบุกเบิกถ้ำเลเขากอบเป็นคนแรกคือ นายอิน วรรณบวรหรือขุนกอบศิริกิจ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้เข้ามาขุดลอกคลองที่ดินเงินเพื่อให้ลำน้ำไหลผ่านสะดวก ซึ่งลำน้ำที่ไหลล้อมรอบภูเขาของถ้ำเลเขากอบจะไหลมาจากเทือกเขาบรรทัดและไหลมาตามลำน้ำท่าจิ้ว คลองศักดิ์สิทธิ์ และคลองยางขวน เมื่อมาถึงเขากอบสายน้ำจะแยกออกเป็นสองสาย ไหลอ้อมภูเขาไปทางซ้ายและทางขวา นอกจากนั้นยังมีอีกสายหนึ่งไหลตรงเข้าไปในถ้ำเลเขากอบ ซึ่งน้ำที่ไหลเข้ามาภายในถ้ำนั้นมีความคดเคี้ยวเป็นระยะทางกว่า 4 กิโลเมตร หลังจากยุคของขุนกอบศิริกิจ ถ้ำเลเขากอบได้กลายเป็นถ้ำร้าง จนกระทั่งถึงระหว่างปี พ.ศ.2527 – 2528 ได้มีการขุดลอกคลองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ยังไม่มีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่อย่างใด ปี พ.ศ. 2538 ได้มีการเปิดถ้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานศึกษาสภาพทางธรณีวิทยาตั้งแต่นั้นมา จนกระทั่งถึงสมัยของนายอำเภอณิษฐ์ สีหะรางกุล นายอำเภอห้วยยอดคนที่ 32 ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกถ้ำเขากอบอย่างจริงจัง ทำให้ถ้ำเลเขากอบมีสภาพดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจนถึงทุกวันนี้

2. ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ

จุดเด่นของถ้ำเลเขากอบคือ ความสวยงามตามธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายมากนัก ภายในถ้ำเลเขากอบจะเป็นโถงถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยรูปทรงแปลกตาก่อตัวกันเป็นรูปร่างต่างๆ หาดูได้ยาก และบริเวณที่โดดเด่นมากที่สุดของถ้ำเลเขากอบคือ หลอดหินย้อย (Soda Straw) ซึ่งมีขนาดยาวเป็นพิเศษจำนวนนับหมื่นนับแสนแท่ง นอกจากนั้นภายในถ้ำเลเขากอบยังประกอบไปด้วยถ้ำที่สำคัญที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมากจำนวน 6 แห่งดังนี้

2.1 ถ้าคนธรรมดา เป็นถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยที่สวยงามมีหินย้อยเป็นระย้า และมีหินบางส่วนที่เมื่อเอามือไปเคาะแล้วจะมีเสียงดังคล้ายเสียงดนตรีไทยซึ่งในตำนานเล่าว่า เมื่ออดีตเคยมีคนธรรมดาเคาะเล่นดนตรีให้นางกนิรพิงขณะกำลังอาบน้ำอยู่ที่น้ำตกภายในถ้ำ นอกจากนี้ยังมีหินส่วนหนึ่งย้อยลงมาคล้ายฉัตรโนราห์ที่มีความสวยงามมาก ซึ่งน่าชมและถ่ายรูปเก็บไว้เป็นที่ระลึก

2.2 ถ้ำลอดหรือลอดท้องมังกรมีลักษณะเป็นถ้ำที่มีเพดานต่ำมาก มีอุโมงค์หรือช่องทางแคบและต่ำเท่ากับลำเรือ มีความยาวประมาณ 350 เมตร การเข้าไปชมต้องนอนหงายในเรือและไม่สามารถนั่งได้และจะต้องเชื่องพนักงานพายเรือที่คอยให้คำแนะนำระหว่างเข้าชม บรรยากาศภายในถ้ำนี้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการผจญภัย เพราะภายในจะมีหินให้นักท่องเที่ยวได้หลบหลีก เพื่อเป็นการฝึกสติเมื่อต้องเจอกับอุปสรรคนักท่องเที่ยวชาวจีนและนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซียต่างเชื่อกันว่าหากได้มาถ้ำลอดหรือลอดท้องมังกรแห่งนี้แล้วกลับไปจะมีความสุข และทำมาค้าขายหรือทำธุรกิจดียิ่งๆ ขึ้นไปแต่มีอุปสรรคในการลอดถ้ำลอด คือไม่สามารถจะเข้าไปสัมผัสได้ทุกวัน เพราะสภาพของถ้ำลอดที่มีเพดานต่ำมาก หากเป็นช่วงเวลาที่ฝนตกติดต่อกันหลายวัน จะทำให้ระดับน้ำสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถที่จะเข้าไปในถ้ำลอดหรือลอดท้องมังกรได้

2.3 ถ้ำรากไทร ภายในถ้ำจะมีหินงอกหินย้อยสวยงามมากมาย บางส่วนจะคล้ายห้องโถงสูงและกว้างใหญ่ เพดานถ้ำบางส่วนจะมีหินย้อยคล้ายลูกขี้ผึ้ง บางส่วนคล้ายหนู และคล้ายกับกรดของพระพุทธรูป รวมถึงคล้ายกับจีวรของพระแล้วแต่นักท่องเที่ยวจะจินตนาการ นอกจากนี้ ตรงกลางถ้ำจะมีหินเจ้าที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้กราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลด้วย

2.4 ถ้ำทองพระโรงเป็นถ้ำทางองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบยังไม่ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม เนื่องจากมีระยะทางไกลและทำให้เพิ่มเวลาในการเดินทางเพื่อเข้าชมมากขึ้น ถ้ำแห่งนี้เป็นถ้ำที่ต้องนั่งเรือเข้าไปชมความงดงามของถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยสวยงามดึงดูดสายตาและเป็นถ้ำที่มีลักษณะกว้างขวางมาก

2.5 ถ้ำห้องเจ้าสาว มีลักษณะคล้ายกับรูปม่านติดอยู่หน้าห้อง ภายในมีหินลักษณะคล้ายเตียงนอน โดยมีความเชื่อกันว่าหากใครที่ยังไม่มีคู่ เมื่อลอดเข้าไปทางช่องกลางของม่านเจ้าสาวแล้วเมื่อกลับไปจะได้พบกับเนื้อคู่ แต่ถ้าหากมีคู่อยู่แล้วให้

ลดช่องทางซ้ายมือก็จะทำให้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สำหรับคนไหนที่ต้องการมีเพิ่มให้ลดช่องทางด้านขวามือ เมื่อกลับไปก็จะเจอคู่แข่งขึ้นมากและตอนออกจากห้องเจ้าสาวให้ออกทางช่องทางใหญ่ มิฉะนั้นคำอธิษฐานจะไม่เป็นจริง

2.6 หินดาหินยาย มีลักษณะผนังถ้ำด้านบนจะมีหินย้อยคล้ายกับลูกชิ้น หินดามีลักษณะคล้ายกับสิวลึงค์ และหินยายมีลักษณะคล้ายกับรูปเต้านมของผู้หญิงแต่มีความหย่อนคล้อยคล้ายกับเต้านมของคุณยาย ส่วนด้านข้างจะมีหลุมน้ำคล้ายกับเครื่องไม้แป้งโบราณ ซึ่งตรงส่วนนี้นักท่องเที่ยวจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างสูงเพราะว่าผนังถ้ำด้านบนจะต่ำมาก

3. การวิเคราะห์ SWOT แหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ

แหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ได้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 จนถึงปัจจุบันสามารถวิเคราะห์จุดอ่อน/จุดแข็ง วิกฤติ/โอกาส ของแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ ได้ดังนี้

3.1 การประเมินสภาพแวดล้อมภายใน

จุดแข็ง (S-Strengths)

(1) ถ้ำเลเขากอบ เป็นหนึ่งในความหลากหลายอันงดงามอัศจรรย์ของธรณีสัณฐานบนผืนดินไทย เป็นถ้ำขนาดใหญ่ ภายใต้อุโมงเขาหินปูน ภายในมีถ้ำแบ่งเป็นห้องๆ จำนวนมาก เช่น ถ้ำรากไทร, ถ้ำคนซรรพ์, ถ้ำเจ้าสาว เป็นต้น เส้นทางคดเคี้ยววกวนระยะทางรวมประมาณ 4 กิโลเมตร พื้นที่ของถ้ำทั้งหมดประมาณ 200 ไร่ ซึ่งพื้นที่กว่าครึ่งจะมีน้ำขังเกือบตลอดปี มีธารน้ำไหลผ่านและล้อมรอบ ทำให้สามารถล่องเรือไปตามสายน้ำชื่นชมหินงอกหินย้อยรูปร่างต่างๆ บนเพดานและพื้นถ้ำ ซึ่งเป็นความมหัศจรรย์ตามธรรมชาติ มีถ้ำลอด ที่จะต้องนอนราบไปกับเรือ เพื่อลอดถ้ำ เปรียบเสมือนได้ลอดท้องมังกร หินงอกหินย้อยเหล่านี้ยังคงมีการเติบโตไปเรื่อยๆ จึงถือว่าถ้ำเล นี้เป็นถ้ำเป็นส่งผลให้อุณหภูมิภายในถ้ำค่อนข้างสูง ความสวยงามของถ้ำเลเขากอบทำให้ได้รับการยกย่องเป็นหนึ่งใน Unseen Thailand ของภาคใต้

(2) มีสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นการแกะสลักไม้เทพทาโร ซึ่งเป็นต้นไม้พื้นบ้านของจังหวัดตรัง เชื่อกันว่าเป็นไม้มงคล นิยมนำมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปและ

รูปสัตว์ต่างๆ เหมาะสำหรับประดับตกแต่งบ้านและยังเป็นสมุนไพรแก้ท้องร่วง เป็นลม
แน่นจุกเสียดหน้าอก โรคหอบหืดซึ่งเป็นสินค้า 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5
ดาวของจังหวัดตรัง

(3) ทรัพยากรธรรมชาติมีความสมบูรณ์และหลากหลาย โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งหินงอกและหินย้อยต่างๆที่มีความสวยงาม หลากหลายและแปลกตา ตลอดจนมี
ความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ต่างๆและพันธุ์พืชที่หาดูได้ยาก

(4) การคมนาคมสะดวก เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลเขาขอบใต้
มีการปรับปรุงโครงข่ายถนนที่สามารถเชื่อมถึงกันทำให้การเดินทางมายังถ้ำเขาขอบทำ
ได้อย่างสะดวก มีความปลอดภัยและยังเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นถนนสายหลัก
ที่เชื่อมภาคใต้ สามารถเปิดบริการให้นักท่องเที่ยวเข้าชมความงดงามของถ้ำเขาขอบได้
ตลอดทั้งปี

จุดอ่อน (W-Weaknesses)

(1) ความแออัดของสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยวหรือคณะทัวร์ที่นำ
นักท่องเที่ยวมาเที่ยวถ้ำเขาขอบมีความคับแคบ ทำให้ช่วงหน้าเทศกาลมีความ
ยากลำบากในการเข้ามาหาสถานที่จอดรถและกลับรถ โดยเฉพาะรถที่มีขนาดใหญ่

(2) การขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวยังไม่ทราบเกี่ยวกับ
ความงดงามของแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเขาขอบ

(3) การล่องเรือเข้าชมถ้ำเขาขอบใช้ระยะเวลาในการชมค่อนข้างนาน
ประมาณ 1 ชั่วโมงต่อเที่ยวและเรือเข้าไปได้ที่ละลำเท่านั้นไม่สามารถล่องเรือสวนทางกัน
ได้เนื่องจากสภาพของถ้ำบางส่วนคับแคบและในฤดูฝนถ้ำฝนตกหนักจะทำให้น้ำในถ้ำ
คลองรอบๆ ถ้ำเขาขอบมีระดับสูง ทำให้ไม่สามารถล่องเรือเพื่อลัดไปชมความงาม
ของถ้ำต่างๆ ได้เนื่องจากระดับน้ำขึ้นสูง

(4) บุคลากรด้านการท่องเที่ยวขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์

(5) มีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย มีเพียงการล่องเรือชมถ้ำ
และการอธิบายจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเท่านั้น ไม่มีการนำกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว
อื่นๆ เข้ามาดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้มีกิจกรรมในสถานที่ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

(6) การดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ท่องเที่ยว ในปัจจุบันยังไม่มี การจัดสถานที่เป็นระเบียบเรียบร้อยเท่าที่ควร

3.2 การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

โอกาส (O-Opportunities)

(1) ถ้าเลเขากอบเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นในตัวเอง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการยกย่องให้เป็น Unseen Thailand

(2) ผลิตภัณฑ์ชุมชนของตำบลเขากอบได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวเป็นอย่างดี เป็นของฝากให้แก่เพื่อนพ้องหรือญาติมิตร

(3) องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบมีการประสานงานกับส่วนราชการภายนอก และภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลเขากอบ

(4) กระแสโลกในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ส่งเสริม และเหมาะสมกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลเขากอบเป็นอย่างมาก เนื่องจากเหตุผลด้านความสวยงามและความหลากหลายของระบบนิเวศน์ที่เหมาะสม

(5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะช่วยเสริมสร้างการตลาดการท่องเที่ยว ในท้องถิ่น เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและใช้เวลาในการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนานมากขึ้น ซึ่งการใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวจะเป็นการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น

อุปสรรค (T- Threats)

(1) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งทางการเมืองที่ถือได้ว่าก่อให้เกิดความแตกแยกทางสังคมอย่างรุนแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อตลาดการท่องเที่ยว

(2) กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่ล้าสมัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำเนินโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

(3) แนวโน้มปัญหาภัยธรรมชาติที่เพิ่มความรุนแรงมากขึ้น เช่น ปัญหาอุทกภัย ซึ่งเกิดขึ้นติดต่อกันสองปี ทั้งปี พ.ศ. 2553-2554 ทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นอีกด้วย

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาการท่องเที่ยว

เมื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็นบันไดไปสู่การพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 5 ด้าน ซึ่งรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละด้านดังนี้

1. **ด้านการตลาดการท่องเที่ยว** การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว โดยได้มีการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ถ้าเลขาขอบเพื่อแจกจ่ายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจรับทราบข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลขาขอบ เส้นทางเดินทางมายังถ้าเลขาขอบ และการจัดทำวารสารองค์การบริหารส่วนตำบลเลขาขอบ ซึ่งเป็นการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลขาขอบและรายงาน การปฏิบัติงานด้านต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลเลขาขอบด้วย นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตรังในการดำเนินการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวถ้าเลขาขอบให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

2. **ด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่** ในด้านการแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเลขาขอบในปัจจุบันยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ยังไม่ได้มีการดำเนินการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ในท้องถิ่น

3. **ด้านการให้บริการท่องเที่ยว** องค์การบริหารส่วนตำบลเลขาขอบได้มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีการให้จัดเรือไว้คอยบริการแก่นักท่องเที่ยวคิดค่าบริการเที่ยวละ 300 บาทนักท่องเที่ยวสามารถนั่งได้ 5 คน โดยมีพนักงานพายเรือขององค์การบริหารส่วนตำบลเลขาขอบ ทำหน้าที่พายเรือพานักท่องเที่ยวตลอดความสวยงามของถ้ำต่างๆ และทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับลักษณะของถ้ำ รวมไปถึงรายละเอียดอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกผลิต

โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ สีน้าแคะสลักจากไม้เทพทาร์ ในส่วนของที่พักสำหรับไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปัจุบันยังไม่ได้มีการดำเนินการในส่วนนี้

4. ด้านการวางแผนและพัฒนากองท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ยังไม่ได้มีการดำเนินการจัดการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะแต่มีการกำหนดเกี่ยวกับการพัฒนากองเที่ยวไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ และมีการนำโครงการพัฒนากองเที่ยวต่างๆ มาบรรจุไว้ในข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบอีกด้วย

5. ด้านการบริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบได้มีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเขากอบในด้านต่างๆ ดังนี้

5.1 ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีการกำหนดอัตราค่าบริการสำหรับการล่องเรือลอดถ้ำเขากอบ การรักษาความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยว การดูแลและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว

5.2 ด้านการบริหารงานบุคคลดูแลสถานที่ท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการจัดจ้างพนักงานพายเรือ เพื่อทำหน้าที่ พายเรือพานักท่องเที่ยวเข้าชมถ้ำเขากอบ นอกจากนี้ยังมีการจัดจ้างคนงานทั่วไปไว้สำหรับการรักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว

5.3 มีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในท้องถิ่นโดยการร่วมมือกับโรงเรียนในพื้นที่จัดให้มีบริการนวดฝ่าเท้าแก่นักท่องเที่ยว

5.4 องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ได้มีการดำเนินการประสานความร่วมมือกับหน่วย งานภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณมาดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวถ้ำเขากอบ เช่น การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวถ้ำเขากอบให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชนเพื่อปรับปรุงระบบไฟฟ้าภายในถ้ำเขากอบเพื่อให้การเดินทางเข้าชมความงดงามของถ้ำเขากอบสามารถทำได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

สภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ผลการศึกษา พบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ พบปัญหาในการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ ดังนี้

1. **ปัญหาด้านการด้านการตลาดการท่องเที่ยว** การจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชีแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบในปัจจุบันข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลเขากอบจะจัดเก็บอยู่ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบเท่านั้น ยังไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถสืบค้นรายละเอียดที่ชัดเจนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลเขากอบผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตได้ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวถ้าเลเขากอบในปัจจุบันมีเพียงการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ และการประชาสัมพันธ์ร่วมกันกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตรัง ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประเภทอื่น

2. **ปัญหาด้านการแสวงหาและการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่** ปัญหาด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ในการดำเนินการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในท้องถิ่น ปัจจุบันยังไม่มีเม็ดเงินเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบและยังไม่มีเม็ดเงินนำวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

3. **ปัญหาด้านการให้บริการท่องเที่ยว** ด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบประสบปัญหาในด้านการให้บริการการท่องเที่ยวในด้านสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวซึ่งปัจจุบันใช้ลานจอดรถหน้าทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบเมื่อถึงช่วงเทศกาลต่างๆ จำนวนนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเที่ยวที่ถ้าเลเขากอบเป็นจำนวนมากทำให้ไม่มีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว ต้องจอดริมถนนทำให้การจราจรติดขัดและเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ และการให้บริการพาหนะเรือนำเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ปัจจุบันยังไม่มีแบบฟอร์มเฉพาะสำหรับพนักงานพาหนะเรือเพื่อเป็นอัตลักษณ์หรือแสดงความเป็นถ้าเลเขากอบและพนักงานพาหนะเรือ จะทำหน้าที่

มักถูกละเลยด้วย ซึ่งพนักงานขายเรือมักจะประสบปัญหาในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ

นอกจากนี้การให้บริการด้านที่พักและอาหารแก่นักท่องเที่ยวก็เป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ เนื่องจากไม่มีที่พักไว้สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างแรม ในส่วนของร้านอาหารที่อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวก็จะมีแต่เพียงร้านเล็กๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเป็นจำนวนมากทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอกับความต้องการ ก่อให้เกิดความไม่ประทับใจต่อสถานที่ท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีประชาชนในท้องถิ่นบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจการให้บริการท่องเที่ยว ไม่ให้ความร่วมมือในการปรับปรุงการท่องเที่ยวของท้องถิ่น มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

4. **ปัญหาด้านการวางแผนและพัฒนการท่องเที่ยว** ในด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบในปัจจุบันชุมชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

5. **ปัญหาด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว** ในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตำบลเขากอบ ประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในการปฏิบัติงานด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวยังขาดความต่อเนื่องในการประสานการดำเนินงานประชาชนในท้องถิ่นยังเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งเที่ยวน้อยและการขาดแคลนงบประมาณดำเนินการในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง

1. ควรจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผลโดยให้มีแผนงาน โดยสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวสร้างจิตสำนึกร่วมกันจัดทำแผนพัฒนา และปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผน พัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผนวกแผนดังกล่าวเข้ากับแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้

แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยว

2. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดให้มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว วางระบบในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินและสุขอนามัยของที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม โดยการประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่และถือปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการตลาดการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสารหนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

3. พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและยึดระยะเวลาการอยู่ในพื้นที่ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเพิ่มการใช้จ่าย นั้นหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว โดยจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

4. พัฒนาการบริการทางการท่องเที่ยว โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายการบริการการท่องเที่ยวและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม

5. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตรวจสอบบริการสาธารณะที่มีอยู่ว่าต้องสร้างใหม่ ปรับปรุงหรือเพิ่มบริการสาธารณะใหม่ในชุมชน ทั้งระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การจัดเก็บหรือกำจัดขยะ การจัดเก็บผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมการเข้าชม การจัดทำของที่ระลึกโดยชุมชน การจัดส่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีคูปองค่าน้ำดื่มในท้องถิ่น บริการที่พักอาศัยแก่นักท่องเที่ยว ร้านจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

6. วางแผนหาแหล่งเงินทุนในการจัดทำงบประมาณในการพัฒนา โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะใช้งบประมาณจากหน่วยใด ปรับปรุงอัตราค่าจ้างบุคลากรขององค์กรบริหารส่วนตำบลเขากอบให้มีบุคลากรด้านการ

ท่องเที่ยว เพื่อให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบล สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. 2549. **มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว**. ค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2554, จาก http://www.thailocaladmin.go.th/work/e_book/eb4/eb4_1/eb4_1.htm

เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. **บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

ลือชัย วรรณชัย. 2551. **บทบาทขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา** [รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.

อาคม ศิริเอก. 2551. **การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษากลุ่มหมู่บ้านอนสีเฉลิมพระเกียรติฯ องค์การบริหารส่วนตำบลไทรน้อย อำเภไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี** [รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.

อุไรรัตน์ อุดมพงษ์. 2551. **การบริหารจัดการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดนครราชสีมา** [รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต]. ขอนแก่น : วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรของ
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว

**Factors Affecting Development of Community Forests by Planting Traditional
Plants by the Nongkeo Tambon Administrative Organization (TAO)**

พวงทอง อำนวยสมบัติ¹

สนธยา ลือประไพ²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ผลการศึกษา พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรยังขาดบุคลากรที่มีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชนและการปลูกพืชสมุนไพร ด้านการบริหารจัดการ ยังขาดความรู้และประสบการณ์อีกมากจึงต้องดำเนินการแสวงหาความรู้และฝึกปฏิบัติให้เกิดทักษะให้มากยิ่งขึ้น ด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรพบว่า มีความรู้อยู่บ้างแต่ต้องการได้รับความรู้ให้ชัดเจนถูกต้องครบถ้วนและให้เป็นปัจจุบัน สำหรับหลักการพึ่งพาตนเองพบว่า ประชาชนมีความเข้าใจพอสมควรแต่ขอให้้องค์การบริหารส่วนตำบลอบรมให้ความรู้ด้านการพึ่งพาตนเองมากกว่านี้ ส่วนด้านสภาพแวดล้อม เช่น ดิน สภาพอากาศ น้ำและมลภาวะ พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรเป็นผู้ให้ความรู้แก่สมาชิก

Abstract

This research had the objective of studying factors affecting development of community forests by planting traditional plants by the Nongkeo Tambon Administrative Organization (TAO) in Prachantam District of Prachinburi Province. Data were collected by interviews with local administrators. This study found that there is a lack of personnel that are knowledgeable and skilled in planting community forests with traditional plants. There is a lack of knowledge and experience in managing the process; this will require considerable training and practice to rectify. There is some

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

knowledge about the related laws and regulations. The local community understands about principles of self-reliance but they would like the TAO to provide more training in this area. The TAO and the local hospital provide information on the land, water and air pollution within these resources.

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาป่าชุมชน

Keyword: Factors Affecting Development of Community Forests

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเพิ่มประชากรของประเทศไทย อย่างรวดเร็วในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาทำให้ประชาชนต้องการพื้นที่ในการทำมาหากินมากขึ้นตามลำดับ มีการบุกรุกแผ้วถางป่าอย่างผิดกฎหมายแพร่กระจายอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว พื้นที่ป่าไม้ที่หลงเหลืออยู่มักเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันสูงไม่เหมาะต่อการเกษตรและเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า สวนรุกขชาติสวนพฤกษศาสตร์ แม้ว่าป่าไม้พื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้จะอยู่ในความควบคุมอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่รัฐก็ตาม ยังคงมีการบุกรุกแผ้วถางทำลายตลอดเวลาเช่นกัน ยิ่งไปกว่านี้ไฟป่ายังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำลายพื้นที่ป่าเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาของรัฐ เช่น การก่อสร้างเขื่อน การก่อสร้างทางหลวง การตั้งชุมชน และกิจการเหมืองแร่ เหล่านี้ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในปัจจุบันที่ทำลายป่าไม้แต่ละปีเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าป่าไม้ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ยังคงมีการขโมยตัดไม้ใช้สอยจากชุมชนละแวกใกล้เคียงและที่ล้อมรอบผืนป่า ทำให้ความสมบูรณ์ของป่าไม้ธรรมชาติไม่อยู่ในเกณฑ์ธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดอุทกภัยในฤดูฝนอย่างฉับพลันและเกิดความแห้งแล้งในฤดูแล้ง การแผ้วถางป่า และการตัดต้นไม้ในป่าทำให้ดินป่าไม่มีศักยภาพเก็บน้ำได้น้อยลง การซึมน้ำฝนเก็บลงในดินมีน้อย แต่ในทางตรงกันข้ามการเกิดภาวไฟลดบ่อน้ำผิวดินมากขึ้น จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น การตั้งชมรมอนุรักษ์ป่าตลอดจนการสร้างป่าชุมชนขึ้นหลายๆ แห่ง ซึ่งทุกวันนี้มี

ป่าชุมชนเกิดขึ้นทั่วประเทศ สาเหตุสำคัญ เป็นเพราะสังคมตระหนักดีว่าลำพังรัฐฝ่ายเดียว ไม่สามารถฟื้นคืนป่าให้กลับมามีความสมบูรณ์ได้ ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีภาคประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยชุมชนต้องแสดงบทบาทการเป็นเจ้าของและบำรุงรักษาป่าให้เป็นของชุมชน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันกฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงพื้นที่ป่า ดังนี้

พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 67 (7) องค์การ บริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลในการคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. พระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 (7) องค์การบริหารส่วน จังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ ภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัดคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (24) ให้เทศบาลเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบ การบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองด้วยการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมป่าไม้ได้ ถ่ายโอนภารกิจด้านการพัฒนาป่าชุมชนและกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้ ถ่ายโอนภารกิจด้านการควบคุมไฟป่าให้แก่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็น ภารกิจประเภทกลุ่มงานในหน้าที่ที่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลต้องดำเนินการ

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี มี พื้นที่บางส่วนติดกับเขาใหญ่ ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ต่อมาป่าเริ่มเสื่อมโทรม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้วเห็นความสำคัญในการบำรุงรักษาป่าไม้ให้ยั่งยืนต่อไป ประกอบกับระเบียบกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมี อำนาจหน้าที่ดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น พระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจาย อำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16(24) ดังนั้นองค์การบริหาร ส่วนตำบลหนองแก้ว จึงได้จัดตั้งกลุ่มป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว ขึ้น

ในปี พ.ศ.2549 บนพื้นที่สาธารณะของหมู่ที่ 10 ซึ่งมีพื้นที่ 509 ไร่ 00 งาน 15 ตารางวา ในระยะแรกมีผู้เข้าร่วมกลุ่ม 19 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 บ้านเนินหินตั้งเป็นประธาน และประชาชนในหมู่บ้านอีก 18 คน แต่ก็ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการประชุม จึงประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบรบให้ความรู้แก่กลุ่มป่าชุมชนองค์การบริหาร ส่วนตำบลหนองแก้ว ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้บางส่วน เช่น การหาพันธุ์ไม้มาปลูก แต่ปัญหาต่างๆ ยังมีอีกมาก เช่น ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ ผู้นำบางคน ขัดแย้งกัน ผู้ร่วมกลุ่มบางคนขาดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความอ่อนไหวในการจัดการ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2552 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว กลุ่มป่าชุมชนและ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้จัดทำโครงการปลูกพืชสมุนไพรในป่าชุมชน การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาป่าชุมชน ด้วยการปลูกพืชสมุนไพรของ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงปัญหาของโครงการ ดังกล่าวให้มีศักยภาพในการพัฒนายิ่งขึ้น ชุมชนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ช่วยกันอนุรักษ์ ธรรมชาติและสร้างรายได้ให้กับชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาในเขตป่าชุมชนของบ้านเนินหินตั้ง หมู่ที่ 10 ตำบล หนองแก้ว อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วน ตำบล และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน คณะกรรมการและสมาชิก กลุ่ม จำนวน 30 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว หมู่ที่ 10 จำนวน 2 คน หมู่ที่ 11 จำนวน 2 คน หมู่ที่ 12 จำนวน 2 คน หมู่ที่ 9 จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้นำด้านกิจการเอกชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานอสม.ประธานกลุ่มแม่บ้าน หัวหน้า สถานนิอนามัยโคกเขื่อน ผู้อำนวยการโรงเรียนโคกเขื่อน รวมทั้งสิ้นจำนวน 12 คน เจ้าของโครงการหรือตัวแทนของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จำนวน 1 คน

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร 8 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 62 คน

ผลการศึกษา

การพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร

ป่าชุมชน หรือ community forest หมายถึง ที่ดินหรือที่ดินป่าที่ชุมชนได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ร่วมดำเนินกิจการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งจะมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชนตามกติกาที่ชุมชนตั้งไว้โดยไม่ขัดต่อกฎหมายเป็นแหล่งสะสมภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น ประโยชน์ของป่าชุมชนมีหลายอย่างตั้งแต่การอนุรักษ์น้ำ ดิน รักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งพืชสมุนไพรหลายชนิด และเป็นแหล่งกำเนิดวัตถุดิบของการผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนเครื่องมือสอยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ รวมถึงเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติสำหรับบริโภค เป็นที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหารของสัตว์ป่าและแมลงต่างๆ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังสามารถเก็บรวบรวมของป่าไปขายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว และการจัดการป่าร่วมกันของคนในชุมชนยังก่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าหรือคนในชุมชนอีกด้วย (สุรศักดิ์ ไชยธนกิจ, 2553)

การพัฒนาป่าชุมชน หมายถึง การดำเนินการพัฒนาป่าชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตแบบก้าวหน้าสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาป่าชุมชนโดยยึดความยั่งยืนของระบบนิเวศป่าไม้ และรูปแบบผลตอบแทนที่ชุมชนได้รับ เพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์(กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2549)

การพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร หมายความว่า มีป่าชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งมีพืชชนิดต่างๆ จะปลูกพืชสมุนไพรในป่าชุมชนดังกล่าวเป็นหลัก เพื่อเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอนุรักษ์ธรรมชาติและสร้างรายได้ให้กับชุมชนเนื่องจากป่าไม้ ดิน น้ำ แร่ธาตุ มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตอยู่ของสิ่งมีชีวิตในโลกนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เพราะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน แต่เนื่องจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวได้ใช้อย่างฟุ่มเฟือยจนทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลงอย่างมาก และก่อให้เกิดความไม่สมดุลในระบบนิเวศ ดังนั้น เพื่อเป็นการชะลอการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ

ดังกล่าว กฎหมายจึงกำหนดให้มีการควบคุมการตัดไม้ และคุ้มครองพื้นที่ป่าซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งนี้เพื่อรักษาป่าไม้และคุ้มครองสภาพแวดล้อมให้มีสภาพที่ดีและคงอยู่ถึงรุ่นลูกหลานต่อไป

ความหมายของพืชสมุนไพร สมุนไพร ตาม พระราชบัญญัติยา หมายถึง "ยาที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ ซึ่งยังไม่ได้ผสม ประุง หรือเปลี่ยนแปลง" เช่น พืชก็ยังเป็นส่วน ของ ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ฯลฯ ซึ่งยังไม่ได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใดๆ แต่ในทางการค้าสมุนไพรมักจะถูกดัดแปลงในรูปต่างๆ เช่น ถูกหั่นให้เป็นชิ้นเล็กกลบ บดเป็นผง ละเอียด หรืออัดเป็นแท่ง อย่างไรก็ตามในความรู้สึกของคนทั่วไป เมื่อกล่าวถึงสมุนไพร มักจะนึกถึงเฉพาะต้นไม้ที่นำมาใช้เป็นยาเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสัตว์ หรือแร่ มีการนำมาใช้น้อยและใช้ในโรคบางชนิดเท่านั้น

ความสำคัญของพืชสมุนไพร ความสำคัญของพืชสมุนไพรแบ่งเป็น 2 ด้านดังนี้

1. **ความสำคัญในด้านสาธารณสุข** พืชสมุนไพร เป็นผลผลิตจากธรรมชาติ ที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เช่น ในเอเชียก็มีหลักฐานแสดงว่ามนุษย์รู้จักใช้พืชสมุนไพรมากกว่า 6,000 ปี แต่หลังจากที่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้ามากขึ้นมีการสังเคราะห์และผลิตยาจากสารเคมี ในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่ายสะดวกสบายในการใช้มากกว่าสมุนไพร ทำให้ความนิยมใช้ยาสมุนไพรลดลงมาเป็นอันมาก เป็นเหตุให้ความรู้วิทยาการด้านสมุนไพรขาดการพัฒนา ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ในปัจจุบันทั่วโลกได้ยอมรับแล้วว่าผลที่ได้จากการสกัดสมุนไพร ให้คุณประโยชน์ดีกว่ายาที่ได้จากการสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ประกอบกับในประเทศไทยเป็นแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ อันอุดมสมบูรณ์ มีพืชต่างๆ ที่ใช้เป็นสมุนไพรได้อย่างมากมายนับหมื่นชนิด ยังขาดก็แต่เพียงการค้นคว้าวิจัยในทางที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นเท่านั้น ความตื่นตัวที่จะพัฒนาความรู้ด้านพืชสมุนไพร จึงเริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มีการเริ่มต้นนโยบายสาธารณสุขขั้นมูลฐานอย่างเป็นทางการของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2522 โดยเพิ่มโครงการสาธารณสุขขั้นมูลฐานเข้าในแผนพัฒนาการสาธารณสุข ตามแผนพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยมีกลวิธีการพัฒนาสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยในงานสาธารณสุขมูลฐาน คือ

1.1 สนับสนุนและพัฒนาวิชาการและเทคโนโลยีพื้นบ้านอันได้แก่ การแพทย์แผนไทย เภสัช กรรมแผนไทย การนวดไทย สมุนไพร และเทคโนโลยีพื้นบ้าน เพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา สุขภาพของชุมชน

1.2 สนับสนุนและส่งเสริมการดูแลสุขภาพของตนเองโดยใช้สมุนไพร การแพทย์พื้นบ้าน การนวดไทย ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้เป็นไปอย่างถูกต้องเป็นระบบสามารถปรับประสานการดูแลสุขภาพแผนปัจจุบันได้อาจกล่าวได้ว่าสมุนไพรสำหรับสาธารณสุขมูลฐานคือสมุนไพรที่ใช้ในการส่งเสริม สุขภาพ และการรักษาโรค/อาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

2. ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ ในปัจจุบันพืชสมุนไพรจัดเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต่างประเทศกำลังหาทางลงทุนและคัดเลือกสมุนไพรไทยไปสกัดหาตัวยาเพื่อรักษาโรคบางโรคและมีหลายประเทศที่นำสมุนไพรไทยไปปลูกและทำการค้าขายแข่งกับประเทศไทย สมุนไพรหลายชนิดที่ไทยส่งออกเป็นรูปของวัตถุดิบคือ กระวาน ขมิ้นชัน เร่ว เปล้าน้อยและมะขามเปียก เป็นต้น ซึ่งสมุนไพรเหล่านี้ตลาดต่างประเทศยังคงมีความต้องการอีกมาก และในปัจจุบันกรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสนใจในการศึกษาเพิ่มขึ้นและมีโครงการวิจัย บรรจุไว้ในแผนพัฒนาระบบการผลิต การตลาดและการสร้างงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) เพื่อหาความเป็นไปได้ในการพัฒนาคุณภาพและแหล่งปลูกสมุนไพรเพื่อส่งออก

ประโยชน์ของพืชสมุนไพร

1. สามารถรักษาโรคบางชนิดได้ โดยไม่ต้องใช้ยาแผนปัจจุบัน ซึ่งบางชนิดอาจมีราคาแพง และต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก อีกทั้งอาจหาซื้อได้ยากในท้องถิ่นนั้น
2. ให้ผลการรักษาได้ดีใกล้เคียงกับยาแผนปัจจุบัน และให้ความปลอดภัยแก่ผู้ใช้มากกว่าแผนปัจจุบัน
3. สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นเพราะส่วนใหญ่ได้จากพืชซึ่งมีอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท
4. มีราคาถูกสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อยาแผนปัจจุบันที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเป็นการลดการขาดดุลทางการค้า

5. ใช้เป็นยาบำรุงรักษาให้ร่างกายมีสุขภาพแข็งแรง
6. ใช้เป็นอาหารและปลูกเป็นพืชผักสวนครัวได้ เช่น กะเพรา โหระพา ขิง ข่า
ตำลึง
7. ใช้ในการถนอมอาหารเช่น ลูกจันทร์ ดอกจันทร์และกานพลู
8. ใช้ปรุงแต่ง กลิ่น สี รส ของอาหาร เช่น ลูกจันทร์ ใช้ปรุงแต่งกลิ่นอาหารพวก
ขนมปัง เนย ไข่กรอก แสม เบคอน
9. สามารถปลูกเป็นไม้ประดับอาคารสถานที่ต่างๆ ให้สวยงาม เช่น คุณ
ชุมเห็ดเทศ
10. ใช้ปลูกเป็นเครื่องสำอางเพื่อเสริมความงาม เช่น ว่านหางจระเข้ ปรนระ
คำดีควาย
11. ใช้เป็นยาฆ่าแมลงในสวนผัก, ผลไม้ เช่น สะเดา ตะไคร้ หอม ยาสูบ
12. เป็นพืชที่สามารถส่งออกทำรายได้ให้กับประเทศ เช่น กระวาน ขมิ้นชัน เร่ว
13. เป็นการอนุรักษ์มรดกไทยให้ประชาชนในแต่ละท้องถิ่น รู้จักช่วยตนเองใน
การ นำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ตามแบบแผนโบราณทำให้
คนเห็นคุณค่าและกลับมาดำเนินชีวิตใกล้ชิดธรรมชาติยิ่งขึ้นทำให้เกิดความภูมิใจใน
วัฒนธรรม และคุณค่าของความเป็นไทย

ปัญหาและอุปสรรค

การพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรขององค์การบริหารส่วนตำบล
หนองแก้ว อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี สรุปได้ ดังนี้

ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชน ด้วยการปลูกพืชสมุนไพร ยัง
ขาดบุคลากรผู้ปฏิบัติที่มีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร
ด้านการบริหารจัดการการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร คณะกรรมการ
บริหารและหรือสมาชิกบางคนไม่มีความรู้เพียงพอด้านการบริหารจัดการซึ่งมีความ
ขัดแย้งส่วนตัวเกิดขึ้น เป็นปัญหาและอุปสรรค การบริหารจัดการการพัฒนาป่าชุมชนเป็น
อย่างยิ่ง ตลอดจนการปลูกพืชสมุนไพร ประชาชนบางคนไม่ให้ความสนใจ และไม่
ให้ความร่วมมือประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืช

สมุนไพรมาน้อย ด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อย ประชาชนไม่สนใจในการรับรู้และไม่ทุ่มเทเวลาให้กับการแสวงหาความรู้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อย การออกมาปลูกป่า ไม่แสวงหาความรู้เพิ่มเติมขาดการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงาน และขาดการทำงานเป็นทีม

ด้านหลักการพึ่งพาตนเองของกลุ่มการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อย ประชาชน ไม่สนใจในการรับรู้และไม่ทุ่มเทเวลาในการออกมาปลูกป่า ไม่แสวงหาความรู้เพิ่มเติมขาดการวางแผน ขั้นตอนการดำเนินงานและขาดการทำงานเป็นทีม เนื่องจากการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อยนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เช่น สำนักงานเกษตร โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ส่วนราชการอื่นๆ จึงทำให้ยังมีรายได้ไม่เพียงพอและยังไม่สามารถเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ด้านสภาพแวดล้อม จากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ได้ให้ความรู้ความเข้าใจด้านสภาพแวดล้อม เช่น ดิน สภาพอากาศ น้ำ และมลภาวะแก่คณะกรรมการและสมาชิก แต่ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร จะดำเนินการสิ่งใดก็ต้องเสียเวลาถกเถียงกันเป็นประจำ ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดได้รับความรู้ไม่ครบถ้วนจึงกลับมาแล้วดำเนินการต่อได้แต่ได้ผลไม่ดี

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อยขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้วทั้ง 5 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อย ผู้บริหารต้องเห็นความสำคัญของโครงการนี้และควรส่งเสริมให้การดำเนินการตามโครงการนี้มีการทำงานเป็นทีมสนับสนุนป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต้องให้ความรู้แก่บุคลากรผู้ปฏิบัติอบรมและปฏิบัติจนเกิดทักษะในการดำเนินการ ได้ความรู้และรายละเอียดเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อย ส่งเสริมการดูงานและตัวอย่างสถานที่ปลูกป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพรมาน้อยที่ได้ผลดี

2. ด้านการบริหารจัดการการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร องค์การบริหารส่วนตำบลพร้อมทั้งโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามามีความช่วยเหลือความรู้แก่บุคคลากร ด้านการบริหารจัดการให้มีภาวะผู้นำ บริหารจัดการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนพร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณให้ หากไม่เพียงพอต้องของบประมาณในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

3. ด้านกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชน ด้วยการปลูกพืชสมุนไพรผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร โดยจัดคำสั่งแต่งตั้งบุคคลที่รับผิดชอบในการพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร แต่งตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ จัดตั้งงบประมาณที่ใช้ตามโครงการแผนงานต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม อบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ให้มีการดำเนินการตามแผนงานโครงการนั้น ๆ อย่าง จริงจัง และให้มีการติดตามผลการดำเนินการประเมินผล เพื่อให้ทราบปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาคต่อไป สร้างและพัฒนาให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ประชาชนทั่วไปให้มีจิตสำนึก ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

4. ด้านหลักการพึ่งพาตนเอง ของ การพัฒนาป่าชุมชนด้วยการปลูกพืชสมุนไพร ผู้บริหารควรจัดการฝึกอบรมศึกษา ดูดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนให้ คณะกรรมการสมาชิกและประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาและพึ่งพาตนเอง พัฒนาทุนทางปัญญา ทรัพยากร ทรัพยากรให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนต่อไป

5. ด้านสภาพแวดล้อม องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรและส่วนราชการอื่นๆ ต้องให้ความรู้ความเข้าใจด้านสภาพแวดล้อม เช่น ดิน สภาพอากาศ น้ำ และมลภาวะ แก่คณะกรรมการและสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ในทางปฏิบัติได้ถูกต้องแม่นยำและไม่ให้เกิดความเสียหายหรือโครงการล้มเหลวได้

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ วัฒนโยธิน. 2543. สถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพรและการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของพืชสมุนไพร. เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่อง”ศักยภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร.” สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพิษณุโลก:ที.ไอ.พี. คอมพิวเตอร์ฟอรัม.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2549. มาตรฐานการพัฒนาป้าชุมชน.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ท้องถิ่น
- ฉลาดชาย มิดานันต์. 2546. การพัฒนาป้าชุมชน.กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- ชัยชน โลว์เจริญกุล. 2552. สมุนไพรไทยในโครงการสวนสมุนไพรวรมย์.กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยสุขภาพกรณ์
- ภากร กังวารพงศ์. 2550. การศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ขมร่วมกับ ประชาคมตำบลแม่ขม. [การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง ท้องถิ่น]. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุรศักดิ์ ไชยชนกิจ. 2553. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติของนักเศรษฐศาสตร์. _โรงแรมโลตัส ปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่

การบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน

Public Land Management by the Fah Huan Tambon Administrative Organization

ณัฐพล คำแปง¹

พิชญ์ สมพอง²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารที่ดินสาธารณะ ประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยที่ดินอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนโยธา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2,8 กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านฟ้าห่วน หมู่ที่ 2,8 ผู้นำชุมชนและประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ ควร มี ดังนี้ 1) ปรับโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่รัฐให้เหมาะสม 2) จัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ 3) ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่ดิน 4) เร่งรัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง 5) จัดงบประมาณให้เพียงพอ 6) จัดให้มีเครือข่ายองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 7) ฝึกอบรมให้ความรู้เจ้าหน้าที่ 8) พัฒนาและใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้เกิดประโยชน์ 9) ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสม

Abstract

This research had the objective of formulating guidelines for improving public lands management by the Fah Huan Tambon Administrative Organization (TAO) in Khor Wang District of Yasothon Province. Data were collected by in-depth interviews with the District Land Officer, the Chief Executive of the TAO, the President of the TAO council, the Head of the Public Works Office, the Kamnan and village headmen, eight members of the forest conservation committee, and stakeholders in the community. Guidelines for improving land management include: (1) The need to improve the structure of the TAO, with appropriate staffing; (2) The need for registration of public lands; (3) The appointment of a committee to inspect the land; (4) The need to urgently issue a public document about public lands; (6) The need for participation of a network of community organizations;

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

(7) The need for training to improve staff knowledge; (8) The need for improvements and better utilization of public lands; and (9) The need for improvements in the relevant laws.

คำสำคัญ: การบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์

Keyword: Public Land Management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 8 แนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 85 บัญญัติให้รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและกำหนดมาตรฐานการใช้ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย รวมถึงจัดให้มีการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองสภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนายั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการสะสมมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานประกอบกับรัฐบาลได้จัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2552–2554 นโยบายที่ 5 ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป้าหมายเชิงนโยบายคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรธรณี ทรัพยากรทางทะเลอย่างเป็นระบบ โดยเร่งจัดทำแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยแบ่งจัดแบ่งประเภทที่ดินระหว่างที่ดินของรัฐและเอกชนให้ชัดเจน จัดให้มีการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ โดยใช้ระบบภูมิสารสนเทศ และการวางผังเมืองและเร่งรัดจัดทำแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินของรัฐ

ทรัพยากรที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของประชาชน และเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญและเป็นทรัพยากรที่เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการบริหารจัดการของรัฐในการพัฒนาที่ดินของรัฐ ยังขาดประสิทธิภาพแม้

จะมีหน่วยงานหลายหน่วยงานรับผิดชอบก็ตาม ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท ปัญหาความขัดแย้งในชุมชนกับรัฐและปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐยังมีอยู่จำนวนมากและเป็นปัญหาที่กำลังประสบ ไม่ว่าจะเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์ ที่ราชพัสดุ พื้นที่ป่าไม้อุทยานแห่งชาติ ฯลฯ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องดูแลและบริหารจัดการที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

การปฏิบัติงานในการในการจัดการดูแลที่ดินสาธารณะประโยชน์ของภาครัฐหน่วยงานที่รับผิดชอบมีหลายหน่วยงาน ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเข้าใจบทบาทสิทธิหน้าที่ของตนแตกต่างกัน ทั้งภาครัฐและประชาชนต่างมีความแตกต่างในสำนึกสาธารณะต่างกัน ปัจจุบันรัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์และจัดการเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ เพื่อส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ แต่ปัญหาการพิพาทและร้องเรียนให้ทางราชการแก้ไขหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ในแต่ละท้องที่ ยังเป็นปัญหาที่รัฐบาลต้องแก้ไข เพราะการจะบริหารจัดการบ้านเมืองให้น่าอยู่ส่วนหนึ่งต้องมีการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมด้วย หากปรากฏว่าการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ยังดำเนินต่อไป ปัญหาความขัดแย้งก็จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ดูแลรักษาและคุ้มครองที่ดินสาธารณะประโยชน์ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนมีที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวน 40 แปลงรวมเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 1,668-2-62 ไร่ สภาพที่ดินสาธารณะประโยชน์ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนในปัจจุบัน มีปัญหาที่เกิดขึ้นคือประชาชนเข้าไปบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์เกือบจะทุกแปลงทั้งที่จงใจและไม่จงใจ กลุ่มที่จงใจบุกรุกฝ่าฝืนระเบียบกฎหมายทั้งที่มามีความรู้เรื่องกฎหมายที่ดินเป็นอย่างดี ว่าการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์เป็นสิ่งผิดกฎหมาย เนื่องทางราชการสงวนหวงห้ามไว้เพื่อให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกันแต่ก็ยังทำการบุกรุกส่วนกลุ่มที่ไม่จงใจ อาจจะเป็นเพราะความไม่รู้ระเบียบกฎหมายหรือไม่ทราบขอบเขตพื้นที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่กำหนดไว้หรือมีความยากจนไม่มีที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองหรือมีที่ดินทำกินแต่ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ สภาพปัญหาที่พบเห็นในปัจจุบันก็คือ การบุกรุกแผ้วถางป่าหัวไร่ ปลายนาและรुकกล้า

เข้าไปในที่ดินสาธารณะประโยชน์ การเข้าไปแผ้วถางตัดไม้ทำลายป่าจับจองพื้นที่ ดินสาธารณะเป็นของตนเองโดยไม่ได้รับอนุญาต การลักลอบขุดดินขาย เป็นต้น ปัญหา การบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์อีกสาเหตุหนึ่ง เกิดจากความไม่ชัดเจนในการ ปฏิบัติงานของหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบที่ตามมามากมาย เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างราษฎรกับ ราษฎรด้วยกันเองระหว่างราษฎรกับภาครัฐ นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าหากในอนาคตหน่วยงานของภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็ นองค์กรที่อยู่ในพื้นที่และมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ไม่มีการเตรียมการและ ดำเนินการแก้ไขการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพก็จะก่อให้เกิด ปัญหาในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ยุ่ยากมากขึ้นถ้าหากหมู่บ้านตำบลมี ความเจริญรุ่งเรือง และมีประชากรหนาแน่นเพิ่มขึ้นก็จะทำให้ราษฎรในหมู่บ้านตำบลขาด แคลนที่ดินสาธารณะประโยชน์ไว้ใช้สอยส่วนรวม เช่น ขาดพื้นที่ก่อสร้างอาคารสำนักงาน ตลาดชุมชน สถานีขนส่ง สวนสาธารณะ สถานที่ออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

การศึกษาวิจัยนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการ สภาพปัญหา และแนวทางการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ เพื่อให้มีการจัดการที่ดิน สาธารณะประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง นำไปสู่การกำหนดนโยบายการวางมาตรฐานและการ พัฒนาที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และเพื่อป้องกันการ บุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์และลดปัญหาข้อพิพาทในที่ดินสาธารณะประโยชน์

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ใน ศึกษาวิจัยประกอบด้วย ดังนี้

1. กลุ่มเครือข่ายองค์กรภาครัฐ ประกอบด้วยที่ดินอำเภออ่าววัง นายกองค์การ บริหารส่วนตำบล ประธานสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน จำนวน 1 คน

2. กลุ่มเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่จัดตั้งโดยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดยโสธร มีบทบาทต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน ดูแลรักษาปกป้องการบุกรุกที่ดินในเขตพื้นที่ป่าชุมชน “คงยางสาธารณประโยชน์” และปกป้องการตัดไม้ทำลายป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 4 คน

2.2 ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน

2.3 สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ในหมู่บ้านฟ้าห่วน หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 8 จำนวน 2 กลุ่มๆ ละ 5-10 คน

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน ในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์

พระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจในการดูแลและคุ้มครองที่สาธารณประโยชน์ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งส่วนราชการเดิมประกอบด้วยกรมการปกครองถ่ายโอนภารกิจ การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่สาธารณประโยชน์ประเภทพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกันและกรมที่ดินถ่ายโอนภารกิจ การดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกัน (ที่ดินรกร้างว่างเปล่า) โดยในภารกิจที่ถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขณะที่เป็นอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการช่วยกันดูแลและคุ้มครองป้องกันมิให้เกิดความเสียหาย รวมถึงการฟ้องร้องหรือถูกฟ้องร้องคดี ในกรณีที่มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับที่ดินดังกล่าวด้วย

เมื่อเป็นภารกิจและหน้าที่ที่สำคัญในการคุ้มครอง ดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นของการองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นเพื่อให้การคุ้มครองดูแลรักษาและป้องกันที่สาธารณประโยชน์ เป็นไปตามระเบียบกฎหมายและการป้องกันมิให้ประชาชนเข้าไปบุกรุกที่ดินมาเป็นประโยชน์ส่วนตัวและรักษาหวงแหนไว้ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีบทบาทในการบริหารที่ดินสาธารณประโยชน์ใน 6 ด้านคือ 1) ด้านโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่รัฐ 2) ด้านสภาพของที่ดินสาธารณประโยชน์ 3) ด้านการบริหารจัดการ 4) ด้านประชาชน 5) ด้านงบประมาณ 6) กฎหมายและนโยบายของรัฐ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่

เกี่ยวข้องกับการดำเนินการด้านการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละด้านดังนี้

สภาพปัญหาการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน

ผลการศึกษาพบว่าสภาพปัญหา และอุปสรรคในการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนพบปัญหาในการการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่รัฐ องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนแบ่งโครงการสร้างการบริหารงานออกเป็น 3 ส่วนคือ สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลมีพนักงาน 5 คน ส่วนการคลัง มีพนักงาน 4 คน และส่วนโยธามีพนักงาน 2 คน รวม 11 คนและมีพนักงานจ้างอีก 5 คน งานในการกิจถ่ายโอนจากหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐจำนวน 245 งาน งานด้านการคุ้มครองดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ก็เป็นงานหนึ่งที่ได้รับการถ่ายโอน องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนได้มอบหมายให้ส่วนโยธาเป็นผู้รับผิดชอบ โดยภารกิจหลักของส่วนโยธาก็จะเป็นงานในด้านการสำรวจ ออกแบบเขียนแบบ งานก่อสร้าง การควบคุมงานการก่อสร้าง ปริมาณค่อนข้างที่จะมากแต่มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเพียง 2 คน จึงเป็นปัญหาในด้านจำนวนเจ้าหน้าที่มีน้อยไม่สอดคล้องกับงานด้านการคุ้มครอง ดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่เป็นงานสำคัญและมีพื้นที่กว้างขวางจำนวนหลายแห่งและเกี่ยวข้องกับกฎหมายมากมายซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน

ด้านสภาพของที่ดินสาธารณะประโยชน์ องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนได้ดำเนินการขอคัดสำเนาหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) จากสำนักงานที่ดินอำเภอคำอวัง ซึ่งที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) แล้วจำนวน 31 แปลง เนื้อที่ 1,022 ไร่ 1 งาน 42 ตารางวา และที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้ยังไม่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) จำนวน 9 แปลง เนื้อที่ 646 ไร่ 1 งาน 20 ตารางวา จากข้อมูลที่ได้มา ตรวจสอบแล้วพบว่าเป็นข้อมูลเก่าพื้นที่ดินสาธารณะประโยชน์ไม่ตรงกับหมู่บ้านตำบลในปัจจุบัน เนื่องจากมีการแยกหมู่บ้านตำบลใหม่ จำนวนพื้นที่ที่มีจำนวนลดลง บางแห่งถูกบุกรุกครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด

ที่ดินสาธารณะประโยชน์ไม่มีป้ายบอกแนวเขตที่ชัดเจน ไม่มีป้ายชื่อ ไม่มีเอกสารยืนยันว่าเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์

ด้านการบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนได้มอบหมายให้ส่วนโยธาเป็นผู้รับผิดชอบในการคุ้มครอง ดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ และในส่วนของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อกอຍສອດສ່ອງ ຄູ່ແລ້ກຍາ ເຝ້າຣະວັງ ແລະປກປ້ອງ ທຣັຍາກຣຣມຊາດແລະສິ່ງແວດລ້ອມມີໃຫ້ໂກບຸກຣຸກແລ້ວຣາຍຈານຕໍ່ຜູ້ບຣິຫາຣທຸກເດືອນ ແລະໄດ້ດຳເນີນຈັດທຳປ້າຍປຣະຊາສັມພັນ ຮັບອກເຂດແລະຕັດຄນນຣອບທີ່ດິນດຸງຊາງ ສາຣາຣນ ປຣະໂຍຊນ໌ໄປບາງສ່ວນແລ້ວແຕ່ກໍຍັງມີຄຣບທຸກປຣເມຣຈາກພື້ນທີ່ຈຳນວນມາກ ແລະກວ້າງຂວາງຕ້ອ້ງໃຊ້ບປຣະມາຣຈຳນວນມາກ

ด้านประชาชน ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องดินสาธารณะประโยชน์ว่ามีอยู่ที่ใดบ้างและเห็นว่าพื้นที่ดินว่างเปล่าไม่มีใครเป็นเจ้าของก็คิดว่าสามารถจับจองเป็นเจ้าของได้และทางการก็ไม่ได้มีป้ายบอกว่าเป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์เพราะไม่หลักเขตแนวเขตที่แสดงให้เห็นว่ามีกรหวงห้ามไว้ ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจนไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว ประสบปัญหาด้านการเกษตร น้ำท่วม ฝนแล้ง ฝัชผลทางการเกษตรตกต่ำราคาไม่แน่นอน จึงเข้าไปทำการบุกรุกแผ้วถางที่ดินสาธารณะประโยชน์ เพื่อปลูกมันสำปะหลัง ปลูกหอม ปลูกปอ ปลูกยูคา เป็นต้น ที่ผ่านมາອັກຍຣບຣິຫາຣສ່ວນຕຳບລູຝ້າຟ້າຟ້ວນ ໄດ້ມີໂອກາສກຣປຣະຊຸມຊື່ແຈງທຳກວາມເຂ້າໃຈ ເຄື່ອຍກັບທີ່ດິນສາຣາຣນ ປຣະໂຍຊນ໌ໃນທີ່ປຣະຊຸມຕ່າງໆ ແຕ່ມີບ່ອຍນັກ

ด้านงบประมาณ องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนมีงบประมาณค่อนข้างที่จะจำกัดซึ่งเงินรายได้ส่วนใหญ่เป็นเงินอุดหนุนจากรัฐบาลและมีภารกิจจำเป็นหลายด้าน จำเป็นต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กัน งานด้านการคุ้มครอง ดูแลรักษาที่ดินสาธารณะประโยชน์ ในปี 2552 องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดทำการตรวจสภาพที่ดินดงยางสาธารณะประโยชน์และจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำถนนดินรอบที่ดินดงยางสาธารณะประโยชน์และปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุกปี

ด้านกฎหมายที่ดินและนโยบายของรัฐ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ปัจจุบันมีหลายฉบับและมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ กฎหมายเก่า

ล้าสมัยไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันและยังมีกฎกระทรวง ระเบียบ แนวทางปฏิบัติต่างๆ อีกมากมายรวมทั้งนโยบายของรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติสับสน

แนวทางการพัฒนาการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล

จากการศึกษาที่กล่าวมาสามารถนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารที่ดินสาธารณะ ประโยชน์ที่ยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนได้ ดังนี้

1. **ด้านโครงสร้างองค์กรและเจ้าหน้าที่รัฐ** นอกจากองค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนจะมีการแบ่งโครงสร้างการบริหารงาน ออก เป็น 3 ส่วนคือ สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคลังและส่วนโยธาแล้วโดยมีบุคลากรอย่างจำกัดในการบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่มีจำนวนมาก และมีขนาดกว้างใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีอัตรากำลังที่จำกัดจะดำเนินการคุ้มครอง ดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ทั้งหมดคงจะไม่ทั่วถึงแน่นอน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลควรหาแนวทางให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการคุ้มครองดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์โดยการแต่งตั้งเป็นคณะทำงานด้านการคุ้มครองดูแลรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น เพื่อช่วยเหลือผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการสอดส่องดูแลรักษา และเฝ้าระวังไม่ให้มีการบุกรุกของประชาชนแล้วรายงานผลให้ที่ประชุมทราบทุกเดือนและนอกจากนี้ยังมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร ประชาชน ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการครู โรงเรียนที่อยู่ในหมู่บ้านตำบลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของที่ดินสาธารณะประโยชน์ กฎหมายที่ดินที่เกี่ยวข้องและจัดตั้งเป็นกลุ่ม โดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน คุ้มครองดูแลรักษา และป้องกัน ที่ดินสาธารณะประโยชน์ขึ้นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนด้านงบประมาณ

2. **ด้านสภาพของที่ดินสาธารณะประโยชน์** แนวทางการพัฒนาสภาพของที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้มีความสมบูรณ์ชัดเจนนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนดำเนินการ ดังนี้

2.1 ควรดำเนินการขอคัดลอกสำเนาหลักฐานที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุกแปลง ทั้งที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) และไม่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง หรือที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ขึ้นทะเบียนไว้แล้วจากสำนักงานที่ดินอำเภอ เพื่อจัดทำทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบล และเพื่อให้ทราบว่าที่ดินสาธารณะประโยชน์แต่ละแปลงอยู่ที่ใด จำนวนเนื้อที่เท่าไรติดกับพื้นที่ใดบ้าง

2.2 ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบที่ดินสาธารณะประโยชน์ขึ้น 1 คณะ โดยการมีส่วนร่วมของของทุกฝ่าย เช่น เจ้าหน้าที่ที่ดินอำเภอ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของที่ดินสาธารณะประโยชน์ ดำเนินการตรวจสอบเอกสารที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่มีอยู่และดำเนินการเดินสำรวจ ตรวจสอบสภาพที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุกแปลงเพื่อให้ทราบว่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ถูกบุกรุกหรือไม่ จำนวนผู้บุกรุกกี่ราย เนื้อที่บุกรุกกี่ไร่มีพื้นที่แต่ละทิศติดกับพื้นที่ของใครบ้าง มีขนาดความกว้าง ความยาวเท่าใดจำนวนเนื้อที่เท่าใด ตรงตามเอกสารหรือไม่มีหลักเขต มีป้ายบอก มีแนวเขตที่ดินหรือไม่ แล้วสรุปผลการตรวจสอบที่ประชุมของคณะกรรมการ

2.3 กรณีที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว แต่ยังไม่มีการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) องค์การบริหารส่วนตำบลควรยื่นคำขอเสนอต่อนายอำเภอเพื่อขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงต่อไป

2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดตั้งงบประมาณ เพื่อดำเนินการจัดทำหลักเขต แนวเขต แผ่นป้ายบอกชื่อที่ดินสาธารณะประโยชน์ แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบและเห็นอย่างชัดเจนติดตั้งทุกด้านของที่ดินสาธารณะประโยชน์ ควรประชุมชี้แจงให้ประชาชนได้รับทราบ

3. ด้านการบริหารจัดการ องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน ควรมีแนวทางการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ดังนี้

3.1 ด้านกำลังคน ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ คอยตรวจตรา เฝ้าระวังการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์และจัดให้มีการประชุมทุกเดือน

3.2 ด้านงบประมาณองค์การบริหารส่วนตำบลควรตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการคุ้มครอง ดูแลรักษาและป้องกันที่สาธารณประโยชน์ให้เพียงพอ

3.3 เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมและเพียงพอต่อการใช้งาน

3.4 ควรจัดให้เครือข่ายองค์กรในการประสานการทำงานร่วมกัน เช่น ที่ว่าการอำเภอ สำนักงานที่ดินอำเภอ สถานีตำรวจ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กร และประชาชนควรจัดให้มีการประชุมเครือข่ายองค์กรภาครัฐร่วมกับภาคประชาชนอย่างน้อย 2 เดือน ต่อ 1 ครั้ง

3.5 ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของที่ดิน สาธารณประโยชน์กฎหมายที่ดิน ประโยชน์ของที่ดินสาธารณประโยชน์ แก่เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรและประชาชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ หวงแหนที่ดิน สาธารณประโยชน์

3.6 ควรรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องโดยผ่าน สถานีวิทยุชุมชน หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ป้ายประชาสัมพันธ์ ชี้อ้างในโอกาส งานฝึกอบรม การประชุมสัมมนาต่างๆ

3.7 ควรพัฒนา ปรับปรุง ใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณประโยชน์ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด

4. ด้านประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของที่ดินสาธารณ ประโยชน์ กฎหมายที่ดิน ประโยชน์ของที่ดินสาธารณประโยชน์ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ รู้จักคุณค่าของที่ดินสาธารณประโยชน์และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ หวงแหนที่ดินสาธารณ ประโยชน์

4.2 ควรจัดหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนที่มีฐานะยากจน ไม่มีที่ดินและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ควรให้ประชาชนเช่าที่ดินสาธารณประโยชน์กรณีที่มีการบุกรุกมานานแล้วและมีจำนวนผู้บุกรุกหลายราย

4.3 กรณีผู้บุกรุกมีจำนวนน้อยควรผลักดันให้ออกจากพื้นที่หากฝ่าฝืนให้ดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

5. **ด้านงบประมาณ** องค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วนควรจัดตั้งงบประมาณให้เพียงพอต่อการกิจการดำเนินงานคุ้มครองการดูแลบำรุงรักษาและป้องกันที่ดินสาธารณะประโยชน์ ในการปรับปรุงพัฒนาที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนเพื่อไม่ให้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ รกร้างว่างเปล่า เช่น การจัดทำป้ายรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ การทำถนน ขุดลอกคู คลอง ทำรั้วกัน ปลูกต้นไม้รอบตามแนวเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ การจัดให้มีสนามกีฬา สวนสาธารณะเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย ตลาดชุมชน และการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ในการตรวจตราและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่

6. **ด้านกฎหมายที่ดินและนโยบายของรัฐ** ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินสาธารณะประโยชน์หลายฉบับ และมีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ สภาพของกฎหมายเก่าล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และยังมีกฎกระทรวง ระเบียบ แนวทางปฏิบัติต่างๆ อีกมากมาย รวมทั้งนโยบายของรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงบ่อยทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติมีความสับสน ดังนั้นรัฐบาลควรดำเนินการดังนี้

6.1 ควรปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

6.2 ควรกระจายอำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ

6.3 ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีการเช่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ กรณีที่มีการบุกรุกมายาวนานไม่สามารถขับไล่ออกจากพื้นที่ได้ และนำเงินค่าเช่าเป็นรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนผู้ยากไร้และด้อยโอกาส

สรุปและข้อเสนอแนะ

การบริหารที่ดินสาธารณะประโยชน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลฟ้าห่วน ที่ดินสาธารณะประโยชน์นั้นมีความสำคัญอย่างมากสำหรับที่ประชาชนใช้ร่วมกัน ใน

ปัจจุบันที่ดินสาธารณะประโยชน์นั้นมีน้อยลง หน่วยงานภาครัฐและประชาชนหากไม่ช่วยกันปกป้อง หวงแหนดูแลรักษาไว้ในอนาคตลูกหลานก็จะไม่มีที่ดินสาธารณะประโยชน์ไว้ใช้เป็นประโยชน์ส่วนรวม หากบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้าจะหาสถานที่ที่ใช้เป็นสาธารณะส่วนรวมก็จะไม่มี เช่น สถานที่ออกกำลังกาย สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ ตลาดประจำหมู่บ้าน อาคารสำนักงานต่างๆ ก็จะไม่มียุทธินที่ดินจะต้องจัดซื้อจัดหาที่ดินเพื่อทำกิจกรรมส่วนรวมด้วยราคาสูงขึ้น การบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ โดยการจัดตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบ ออกรังวัดที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่มีอยู่ให้ทราบแนวเขตและเนื้อที่ดินให้ชัดเจนขึ้นทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์ และการขอออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อเป็นหลักฐานสำคัญและง่ายต่อการตรวจสอบ การดูแลรักษา การป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ ดำเนินการก่อสร้างถนน รั้ว คุ คลอง เพื่อกันเป็นแนวเขตป้องกันการบุกรุกที่ดินสาธารณะประโยชน์ จัดทำหลักเขต ป้ายประชาสัมพันธ์ ธรรมนูญให้ประชาชนได้รับทราบ แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเฝ้าระวังดูแลรักษาระหว่างเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลกับกลุ่มองค์กรประชาชนในหมู่บ้าน จัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนและประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์หวงแหน และดำเนินคดีกับผู้บุกรุกและฝ่าฝืนกฎระเบียบหมู่บ้านและกฎหมายที่ดินโดยเด็ดขาด

ควรจัดให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยกำหนดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กนักเรียนเมื่อเติบโตจะได้เป็นพลเมืองที่ดีไม่เห็นแก่ตัวรู้จักการหวงแหนการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวม และจัดให้มีเครือข่ายภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย. 2550. คู่มือการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดูแลรักษาและ

คุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์กรมที่ดิน.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. 2539. **มาตรฐานการดูแลรักษาที่
สาธารณประโยชน์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ณรงค์ สีนงาม. 2541. **การพัฒนาศักยภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการดูแลรักษาที่ดิน
สาธารณประโยชน์**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เบญจนุช จันทร์มา. 2551. **การบริหารจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์ในเขตพื้นที่เทศบาลท่า
ข้าม อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา**. ขอนแก่น: วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักงาน
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. 2547. **คู่มือการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการกำหนด
ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. ด้านการบริหาร
จัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เล่ม 1 **การดูแลรักษา
และคุ้มครองที่ดินสาธารณประโยชน์**. กรมการปกครอง. [ม.ป.ท.; ม.ป.พ.].

อิทธิพล กาพ่อนศรี. 2545. **การบริหารจัดการที่ดินสาธารณประโยชน์ในจังหวัด
ขอนแก่น กรณีศึกษาตำบลพระลับ**. ขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติขององค์การบริหารส่วนตำบลกุฉินาร
Management of Natural Mushroom Resources by the Kuchan Tambon
Administrative Organization

อนุสรณ์ นาเวียง¹

หกวณ ชูเพ็ญ²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติ ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลกุฉินาร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลกุฉินาร ผู้นำชุมชน และผู้ค้าขายเห็ดรวมทั้งสิ้น 24 คน

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติ ขององค์การบริหารส่วนตำบลกุฉินาร ควรดำเนินการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกต้นไม้ที่ เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดให้มากขึ้น ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเห็ดธรรมชาติในป่าดงพญาไฟ ป่าเหล่าน้ำ ท่วม ป่าดงคำ ในแง่มุมหรือประเด็นต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้าง ความรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ควรสร้างชุดความรู้เรื่อง “การจัดการความรู้เห็ดธรรมชาติ” โดยเน้น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ค่าย อนุรักษ์ฯ บทเรียนสำเร็จรูป ฯลฯ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์จากเห็ด ธรรมชาติ ตลอดจนทรัพยากรในป่าต่อไป สร้างจิตสำนึกและประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกฎกติกา การเก็บหาของป่าให้ชุมชนข้างเคียงได้รับทราบ เพื่อสร้างจิตสำนึกและตระหนักในการใช้ประโยชน์ ร่วมกัน ควรแบ่งโซนผลิตเปลี่ยนการใช้ประโยชน์เป็น 2 แปลงคือแปลงใช้ประโยชน์คือแปลง ตอนบน แปลงตอนล่าง เป็นแปลงอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยกำหนดให้เป็นแปลงทดลองผลิตเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ เป็นเวลา 3 ปี สร้างกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อเสริมพลังให้กลุ่มมีความ เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่มากยิ่งขึ้น โดยนำเสนอต่อประชาคมตำบล เพื่อการออกเป็นระเบียบสำหรับการ อนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Abstract

The objective of this research was to create a model of managing natural mushroom resources by the Kuchan Tambon Administrative Organization (TAO) in Kham Kheuan Keo District of Yasothorn Province. Data were collected by in-depth interviews with 24 administrators and staff of the TAO and with mushroom merchants. This study found that, to improve the management of the mushroom resources, the TAO should conduct conservation and rehabilitation of the forest by planting more trees which are favorable for mushroom growth. There should be more systematic research about naturally growing mushrooms in different parts of the forest and this research should be participatory. The TAO should produce an information booklet on “Managing Natural Mushrooms” with an emphasis on traditional wisdom and on encourage youth to understand this. There should be learning camps for youth on conservation, lessons from successful ventures, etc., in order to create a conservation mind-set for the rehabilitation and use of mushrooms and other natural forest products. The public needs to be mindful of the laws on gathering mushrooms in surrounding communities for communal sharing and zoning. Two types of zones are needed, one for deriving benefits of the mushrooms and one for preservation and rehabilitation. There should be a stronger network on cultivation of the mushrooms for greater public benefit, with full community input and participation.

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติ

Keyword: Management of Natural Mushroom Resources

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญและจำเป็นต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ใน ด้านต่างๆ กล่าวคือ เป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ขนรักษาโรค และที่อยู่อาศัย หากขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นแล้วจะก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะทำให้เกิดความยากจนแร้นแค้นขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงพบอยู่เสมอว่า ท้องถิ่นใดขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้เกิดความลำบากยากไร้ของประชาชนใน

ท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนได้อาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นเพื่อการประกอบอาชีพอยู่ด้วย เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นต้น

ทรัพยากรป่าไม้เป็นศูนย์รวมของสรรพชีวิตเป็นที่ก่อกำเนิดสายน้ำ ชีวิตพืชและสัตว์ที่หลากหลาย เป็นที่พึ่งพิงและให้ประโยชน์แก่มนุษย์มาแต่โบราณกาล เพราะป่าไม้ช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศ กำบังลมพายุ ป้องกันบรรเทาอุทกภัย ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติที่ป้องกันการตื้นเขินของแม่น้ำลำคลอง เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และเป็นโรงงานผลิตออกซิเจนขนาดใหญ่ เป็นคลังอาหารยาสมุนไพร ป่าไม้เป็นแหล่งศึกษาวิจัย และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ นอกจากนี้ ในผืนป่ายังมีสัตว์ป่านานาชนิดซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในหลายลักษณะเป็นแหล่งพันธุกรรมที่หลากหลาย การเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์อื่น และการสร้างรายได้ให้แก่มนุษย์ เช่น การทำการค้าจากชิ้นส่วนต่างๆ ของสัตว์ป่า การจำหน่ายสัตว์ป่าหรืออาหารจากป่า เช่น ผักป่า เห็ด ไข่มดแดง หน่อไม้ เป็นต้น ดังนั้นจึงนับว่าป่าไม้ให้คุณประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มวลมนุษย์เป็นอย่างมากมา (www.thaienvimonitor.net/Concept/priority1.htm)

ป่าในเขตจังหวัดยโสธรเป็นป่าที่มีเหลืออยู่ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นป่าแดง ซึ่งเป็นป่าผลัดใบหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าโคก” มีลักษณะเป็นป่าที่ไม่ทึบนัก ต้นไม้ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ขนาดกลาง สลับกับไม้พุ่ม ทำให้ป่ามีแสงแดดส่องถึงพื้นได้บ้าง เมื่อมีฝนตกชุ่มชื้น และมีสภาพแสงแดดที่พอเหมาะ ป่าเหล่านี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีเห็ดธรรมชาติเกิดขึ้นอย่างมากมาย โดยเฉพาะในช่วงเดือนมิถุนายนถึงสิงหาคม ซึ่งเห็ดเหล่านี้นับว่าเป็นแหล่งอาหารจากธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชนต่างๆ มาโดยตลอด ซึ่งสภาพดังกล่าวพบมากในเขตพื้นที่แทบทุกอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอกำเขื่อนแก้ว ซึ่งมีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีพื้นที่ของทุ่งนาเป็นส่วนใหญ่ และมีป่าโคกสลับกับทุ่งอยู่ทั่วไปมีดินที่อุดมสมบูรณ์เรียกว่าเป็น “อุ้งข้าวอุ้งน้ำ” ของจังหวัดยโสธร

ตำบลภูจาน อำเภอกำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของอำเภอกำเขื่อนแก้ว ห่างจากอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดยโสธร ประมาณ 35 กิโลเมตร ทำเลที่ตั้งดี มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีป่าโคก ขนาบด้วยลำน้ำธรรมชาติ คือ ลำห้วยเขมร และลำห้วยโพธิ์ ลำเซบาย และหนองน้ำธรรมชาติสลับที่ราบลุ่ม เหมาะที่จะตั้ง

บ้านเรือนที่อยู่อาศัยทำการเกษตรและประมงน้ำจืด ในด้านสภาพดินนั้นเป็นร่วนปนทราย ไม่อุ้มน้ำ ฤดูแล้งอากาศร้อนจัด แหล่งน้ำธรรมชาติไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ตลอดฤดู ดินถูกน้ำเซาะล้างหน้าดิน และดินเสื่อมคุณภาพ

ป่าในตำบลกู่จานเป็นป่าที่มีพื้นที่จำนวนมาก ครอบคลุมหลายหมู่บ้าน โดยรวม เฉพาะพื้นที่ป่ามีจำนวนถึง 6,000 ไร่ เรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีปริมาณป่ามากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดยโสธร เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยคนในชุมชนได้อาศัยป่าชุมชนแห่งนี้แหล่งอาหารของชุมชนที่มีตามธรรมชาติ เช่น ไข่มดแดง จักจั่น แมงแคง นก หนูและเห็ดทุกชนิด โดยเฉพาะเห็ดนั้นเป็นที่กล่าวขานกันว่าป่าแห่งนี้เป็นป่าที่มีเห็ดธรรมชาติมากที่สุดในอำเภอคำเขื่อนแก้ว ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งอาหารแล้ว คนในชุมชนยังใช้พื้นที่ป่าแห่งนี้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์อีกด้วย

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาป่าของตำบลกู่จานมีปริมาณเห็ดที่ชาวบ้านเก็บได้ในแต่ละปีจำนวนมาก จนกระทั่งมีรถยนต์จากพ่อค้าในจังหวัดยโสธรและต่างจังหวัดมาจอดที่ชายป่าตั้งแต่เช้ามืดเพื่อรอรับซื้อเห็ดจากชาวบ้านซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่และชาวบ้านจากหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภออื่นที่เข้ามาเก็บเห็ดเพื่อขาย ซึ่งผู้เก็บเห็ดขายส่วนใหญ่จะเข้ามาเก็บกันในเวลากลางคืน โดยการเก็บเห็ดขายถือเป็นอาชีพเสริม หรือบางที่เป็นเขียนเห็ดในตำบลถือว่าการเก็บเห็ดนับเป็นอาชีพหลักเลยทีเดียว เนื่องจากสามารถทำรายได้ในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก เพราะเห็ดธรรมชาติบางชนิดมีราคาแพงมาก เช่น เห็ดปลวก ขายกันถึงกิโลกรัมละ 300-350 บาท บางวันชาวบ้านบางคนสามารถเก็บได้หลายสิบกิโลกรัม ส่วนเห็ดชนิดอื่นๆ เช่น เห็ดผึ้ง เห็ดก่อ เห็ดไคล เห็ดห้าพาน เห็ดยาง ฯลฯ ก็ขายกันในราคา กิโลกรัมละ 100 ขึ้นไป จึงถือว่าเห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลกู่จานนอกจากจะเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนแล้วยังเป็นแหล่งสินค้าจากธรรมชาติที่มีมูลค่ามหาศาลของตำบล

การเก็บเห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลกู่จานในอดีตนั้น เป็นการเก็บเพื่อนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน แต่เมื่อความเจริญของวัตถุ หรือกระแสของเงินตราเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น ประกอบกับความสะดวกสบายในการเดินทางมายังป่าโดยใช้รถประเภทต่างๆ ของคนทั้งในชุมชนและคนภายนอกชุมชนมีมากขึ้น ทำให้วิถีการเก็บเห็ดในป่าเริ่มเปลี่ยนไปจากแต่เดิมที่เป็นการเก็บเห็ดเพื่อนำมา

บริโภคในครัวเรือน ก็กลายมาเป็นการเก็บเพื่อนำไปขาย ซึ่งจะเก็บกันทั้งกลางวัน กลางคืน ทำให้ผืนป่าแทบไม่มีเวลาพักผ่อน โดยเฉพาะเวลากลางคืนจะมองเห็นแสงไฟ จากผู้ที่เข้ามาเก็บเห็ดราวกับว่ามีการแสดงคอนเสิร์ตเลยทีเดียว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก สามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำเป็นอาชีพที่แทบไม่ต้องลงทุน ดังนั้นเมื่อเกิด ปรัชญาการณ์ใหม่ในการเก็บเห็ดในพื้นที่ป่าของตำบลภูจาน ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีเห็ด ธรรมชาติมากที่สุดของอำเภอคำเขื่อนแก้วในลักษณะของการแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรกัน อย่างที่เป็นอยู่ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพป่าหรือระบบนิเวศน์ ตลอดจนแนวโน้มน ปริมาณเห็ดที่แทบไม่มีดอกที่จะโตและบานจนแตกสปอร์เพื่อขยายพันธุ์ต่อไป ซึ่งหากไม่ มีการจัดการเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าในเรื่องดังกล่าว ความอุดมสมบูรณ์ของเห็ด ธรรมชาติในป่าตำบลภูจานอาจจะหมดไป อันจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่จะ ขาดแหล่งอาหารธรรมชาติที่มีในชุมชนของตน

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับการ จัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติในตำบลภูจาน โดยจะศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการ จัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติ ศึกษาแนวทางแก้ปัญหาและการจัดการทรัพยากรเห็ด ธรรมชาติในป่าของตำบลภูจาน อันจะเป็นการทำให้มีการใช้ประโยชน์จากเห็ดธรรมชาติ ในป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และ นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่ง จะเป็นรากฐานและวัฒนธรรมของการทำงานร่วมกันเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนใน ตำบลภูจานต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ระดับ คือ

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสนทนา กลุ่ม โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ (1) ผู้นำหมู่บ้านใน เขตตำบลภูจาน 12 หมู่บ้าน จำนวน 12 รายและปราชญ์ชาวบ้าน 2 ราย (2) กลุ่มประชาชน ได้แก่ ผู้ซื้อขายเห็ด เขียนเห็ดและชาวบ้านทั่วไปจำนวน 5 ราย และ (3) ผู้บริหารองค์กร

บริหารจำนวน 3 รายและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลภูจานจำนวน 2 ราย รวม
ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 24 ราย

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและตำราต่างๆ ที่ได้มี
การศึกษาค้นคว้าไว้แล้ว ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรเห็ด เช่น ข้อมูลชนิดของเห็ด
ข้อมูลการเกิดของเห็ด ปัจจัยของสภาพอากาศที่มีผลกระทบต่อเห็ด

ผลการศึกษา

1. การบริหารจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล ภูจานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1.1 สภาพของป่าในพื้นที่ตำบลภูจานในอดีตถึงปัจจุบัน จากการศึกษา
ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับสภาพป่าในพื้นที่ตำบลภูจานจากอดีต
ถึงปัจจุบัน พบว่า สภาพป่าของตำบลภูจานมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ แต่เดิมเมื่อ
ประมาณ ปี 2520 (30 ปีที่แล้ว) พื้นที่ป่ามีสภาพสมบูรณ์ สภาพป่ามีต้นไม้หนาทึบ มี
ต้นไม้ใหญ่มาก เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นแหล่งอาหารที่เพียงพอต่อความ
ต้องการ ที่ดินส่วนใหญ่ยังเป็นป่าไม่มีการบุกเบิกเป็นพื้นที่ทำการเกษตรต่อมาประมาณปี
2530 เป็นต้นมามีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการขยายตัวของชุมชนทำให้สภาพป่าเป็นป่า
เสื่อมโทรม แห้งแล้งไม่อุดมสมบูรณ์ป่าไม้ลดน้อยลงเพราะมีการตัดไม้ทำลายป่า สัตว์ป่า
ก็ลดน้อยลง ป่าถูกเผาทุกปี คนบุกรุกป่าแผ้วถางเพื่อทำไร่ มีคนภายนอกเข้ามาตัดไม้เพื่อ
สร้างบ้านเรือนและแปรรูปไม้ มีต้นไม้ขนาดเล็กแต่ต้นไม้ขนาดใหญ่ไม่ค่อยมี ดิน
เสื่อมสภาพ ไม่มีความสมบูรณ์ พื้นที่ป่าธรรมชาติลดน้อยลงเนื่องจากถูกแปลงสภาพ
เป็นพื้นที่การเกษตร ผลผลิตจากป่ามีปริมาณลดน้อยลง และป่าเศรษฐกิจมีปริมาณเพิ่ม
มากขึ้นแทนที่ป่าธรรมชาติ

ต่อมาเมื่อชุมชนมีการรวมตัวกันในการดูแลป่า เมื่อประมาณปี 2540 เป็น
ต้นมาทำให้สภาพป่าดีขึ้นมีต้นไม้หนาแน่นขึ้นมีอาหารจากป่าเพิ่มมากขึ้น เช่น เห็ดต่างๆ
หน่อไม้ สัตว์ป่า ผักต่างๆ และการลักลอบตัดไม้ลดลง

1.2 การใช้ประโยชน์จากป่าในตำบลภูจานจากอดีตถึงปัจจุบัน ป่าของ
ตำบลภูจานมีการใช้ประโยชน์จากชุมชนมาโดยตลอด ถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่ทำให้

ประชาชนพึ่งพาด้านอาหาร ของกินของใช้จากป่าที่อุดมสมบูรณ์โดยสรุปในป่าของ ตำบลภูจานที่ผ่านมามีการใช้ประโยชน์ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์จากไม้ใช้สอยเป็นการนำต้นไม้ทั้งน้อย ใหญ่มาใช้ประโยชน์ ทั้งการปลูกสร้างบ้านเรือนใช้เป็นฟืนในการหุงต้ม เป็นต้น

2) ใช้เป็นแหล่งอาหารสัตว์สำหรับวัว และควาย

3) เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติจากพืช และสัตว์ ตลอดจน เห็ดชนิดต่างๆ โดยพืชผักที่พบมี อีลือก ดอกกระเจียว ผักเหมือด ผักติ้ว ผักกระโดน ผัก มะรัง ผักกูด ผักน้ำเกลี้ยง ผักเม็ก หมากบก เดื่อยไก่ ผักหนาม หมากยาง หน่อไม้ไร่ หน่อไม้โจด จิงป่า ข่าป่า มะขามป้อม มะขามเครือ หมากเค็ง บักเหมา มันนก มันน้ำ มันฮีบ หล้าหางเสือและหว่ากลอย เป็นต้น ส่วนสัตว์และแมลงชนิดต่างๆ ที่พบ ได้แก่ แมงกิ้งกูด แมงคาม แมลงทับ ไช้ผดแดง จักจั่น กิ้งก่า จิโป่ม อึ่ง กบ เขียดและผึ้ง เป็นต้น

4) เป็นแหล่งเก็บของป่าขายเป็นรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เห็ดธรรมชาติ ที่พบมากในช่วงฤดูฝน สามารถทำรายได้รวมทั้งสิ้นปีละหลายหมื่นบาท

1.3 วิธีการเก็บเห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลภูจาน ฤดูกาลเก็บเห็ดจะเกิด

ในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม ของทุกปีเพราะฝนตก ในครั้งแรกหากฝนตกหนักมีความชื้นของดินใหม่ๆ รวมกับความร้อนในดิน เห็ดจะเริ่มออก เห็ดที่ออกชนิดแรก คือ เห็ดเผาะ การเก็บเห็ดเผาะต้องเตรียมอุปกรณ์ มีตะกร้า ถุง เสียมตามแต่ความถนัดของผู้ใช้แต่ละคนใช้ไม้ขุดดินหรือเขี่ยหาดอกเห็ด เสียมใช้เขี่ยหาเห็ดในพุ่มไม้ หรือเห็ดที่เกิด ฝังดอกอยู่ในดินเล็กๆ ตะกร้าใช้ใส่เห็ด และทำให้เห็ดไม่ติดดินมากเพราะเวลาเดินดินที่ติด กับเห็ดจะหลุดออกตามช่องของตะกร้า แต่ข้อเสียของตะกร้า คือ ทำให้ดอกเห็ดแห้งเร็ว เหี่ยวและขาดน้ำหนัก เพราะดินที่ติดอยู่กับดอกเห็ดหลุดออกความชื้นที่อยู่กับดินจึงหมด ไป ส่วนการใช้ถุงใส่เห็ดจะไม่ทำให้เห็ดแห้ง มีความชุ่มชื้นตลอดน้ำหนักจะคงที่เพราะ ดินยังติดอยู่กับเห็ด ข้อเสียคือ เห็ดจะเก็บไว้ไม่ได้นาน เพราะอากาศที่อยู่ในถุงอบอ้าวและ ร้อนทำให้เห็ดเสียได้ง่าย การเก็บเห็ดเผาะจะเก็บเอาแต่เฉพาะดอกที่โตก่อนดอกเล็กจะ กลบไว้ เห็ดแตก หรือเห็ดเน่าจะไม่เอามาปล่อยไว้ให้เป็นเชื้อในดินต่อไป

ส่วนเห็ดชนิดอื่นๆ ที่ออกตามมา ส่วนใหญ่เป็นเห็ดรวม (เห็ดหลายๆ ชนิดรวมกัน) การเก็บเห็ดรวม คือช่วงเดือนพฤษภาคม พฤศจิกายน เห็ดรวมเป็นเห็ดที่

ชอบพื้นดินความชื้นมากๆและช่วงที่ฝนตกชุกและระยะเวลายาวนานพอสมควร แต่ตอนเก็บจะเป็นช่วงเดียวกันและแหล่งเดียวกันจึงเรียกว่าเห็ดรวม ถ้าจะเรียกตามชื่อต่างๆก็จะมีมากมาย ยกตัวอย่าง เห็ดกะปิ เห็ดน้ำหมาก เห็ดกอขาว เห็ดทราย เห็ดป่า เห็ดถ่าน เห็ดคังวู้ เห็ดยาง เห็ดบาก เห็ดซี การเก็บเห็ดรวม ใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว รองเท้าบูต อุปกรณ์มีเสียมหรือมีด ตะกร้าหรือถุง เสียมหรือมีดใช้เขี่ยหาเห็ด เสียมปลอดภัยกว่า เพราะมีด้ามที่ยาวจะทำให้ผู้หาเห็ดอยู่ไกลจากสัตว์ และแมลงมีพิษ และมิดต้องก้มเพราะด้ามสั้นจึงปลอดภัยน้อย ตะกร้าใช้ใส่เห็ดจะไม่ร้อนและไม่ทำให้เห็ดแตกถุงใช้บรรจุสำหรับแยกขาย

วิธีการหาเห็ดรวม หาตามป่าที่มีสภาพเป็นป่าใบเขียวเป็นร่มไม้ จะสังเกตเชื้อสีขาวในใบไม้จากตอนเช้าจะเห็นเป็นใยขาว แต่บางครั้งก็อาศัยความชำนาญในแหล่งที่เคยเก็บหาแต่หากคนที่ไม่มีคุ้นเคยกับพื้นที่จะสังเกตจากร่มไม้ พื้นดินจะเป็นดินร่วนปนทรายที่มีความชุ่มชื้น เห็ดรวมบางชนิดจะออกในร่มไม้ที่หนา เช่น เห็ดกาบบาก เห็ดกาบยางจะออกในป่าไม้ใหญ่หรือที่มีต้นยาง เห็ดกอขาวก็จะออกตามร่มไม้ที่จะเป็นต้นกอก็ได้ แต่ก็มีเห็ดบางชนิดก็จะงอกตามป่าทั่วไปป่าไม้ที่มีลำต้นสูงพอสมควรข้างล่างจะโปร่งเห็ดรวมจะชอบเกิด วิธีการเก็บ ดอกบานจะใส่ตะกร้า ดอกตูมจะใส่ถุงตัดดอกบานใส่ถุงเห็ดจะหัก ขั้นตอนการเก็บหากมีใบตองต้องใช้เสียมหรือมีดเขี่ยก่อนการเก็บ

การเก็บจะไม่เอาทั้งหมดเหลือดอกที่บานและแก่ไว้ แล้วตัดดินเห็ดให้เหลือติดดินไว้ และดูแลป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะเห็ดรวมจะไม่เกิดในบริเวณพื้นที่ที่แห้งแล้ง จะเกิดเฉพาะในพื้นที่ป่าที่มีสีเขียวเท่านั้น ช่วงเวลาในการเก็บเห็ดจะเก็บทั้งเวลากลางวันและกลางคืน โดยในเวลากลางคืนจะใช้ไฟฉายติดศีรษะส่องหา โดยเห็ดจะเรืองแสงเห็นได้ง่ายกว่าเวลากลางวัน และดอกเห็ดจะสวย ผู้ที่เก็บในเวลากลางคืนจะเก็บเห็ดได้จำนวนมาก เนื่องจากเป็นช่วงที่คนจะไปเก็บน้อย เพราะส่วนใหญ่จะไปเก็บเวลากลางวันในช่วงสายๆ เนื่องจากกลางคืนเห็ดจะถูกเก็บไปก่อน จึงจะรอให้เห็ดดอกใหม่มีขนาดพอเหมาะที่จะเก็บได้ซึ่งจะเป็นเวลาช่วงสายๆ พอดี (เห็ดจะใช้เวลาประมาณ 4-6 ชั่วโมงในการออกดอกเต็มที่)

1.4 ปริมาณและชนิดของเห็ดธรรมชาติที่เก็บได้ในป่าของตำบลภูจาน

ในอดีตป่าแห่งนี้จะพบเห็ดจำนวนมาก การเก็บส่วนใหญ่จะเก็บเพื่อใช้รับประทานในครอบครัว ไม่นิยมขาย เนื่องจากแทบทุกคนสามารถเก็บเห็ดได้ และมีเพียงพอสำหรับทุกครอบครัว เมื่ออยากรับประทานเห็ดก็สามารถเข้าป่าเพื่อเก็บมารับประทานได้ แต่ในปัจจุบันเห็ดมีปริมาณน้อยลง เนื่องจากสภาพของป่าที่เปลี่ยนไป รวมทั้งมีคนจากชุมชนอื่นตำบลอื่น หรือแม้กระทั่งอำเภออื่นเข้ามาเก็บเห็ด ซึ่งเป็นการเก็บเพื่อรับประทานในครอบครัวบางส่วน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการเก็บเพื่อขาย โดยมีการเก็บเห็ดทั้งกลางวันและกลางคืน จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เห็ดมีปริมาณลดลง

ปัจจุบันเห็ดที่พบมากที่สุดในพื้นที่ คือ เห็ดรวม แต่มีราคาไม่สูงมากนัก ประมาณกิโลกรัมละ 70-120 บาท แต่ก็พบเห็ดที่มีราคาสูง เช่น เห็ดปลวก (กิโลกรัมละ 200-300 บาท) และเห็ดไคร่ กิโลกรัมละ 150-200 บาท ในจำนวนที่มารองลงมา ซึ่งเห็ดที่พบในป่าตำบลภูจานถือว่ามีความหลากหลายเมื่อเทียบกับป่าในพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากมีผู้คนเดินทางมาเก็บเห็ดจำนวนมาก และส่วนใหญ่ก็สามารถเก็บเห็ดได้ในปริมาณที่มากแทบทุกคน ซึ่งสามารถทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านที่เข้ามาเก็บเห็ดเพื่อนำไปขายในช่วงที่เห็ดออกมากๆ โดยเฉลี่ยวันละ 300-1,000 บาท ต่อคน

เห็ดที่พบในป่าตำบลภูจานมีหลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นเห็ดที่รับประทานได้ เช่น เห็ดผึ้งขม เห็ดผึ้งตอง เห็ดผึ้งนกยูง เห็ดผึ้งแย้ เห็ดผึ้งคราม เห็ดผึ้งแดง เห็ดผึ้งน้ำอ้อย เห็ดผึ้งฝ้าย เห็ดผึ้งไซ เห็ดผึ้งไส้ไก่ เห็ดผึ้งน้อย เห็ดบด เห็ดข่า เห็ดปลวก เห็ดก่อ เห็ดทราย เห็ดละบี เห็ดเผาะ เห็ดยาง เห็ดน้ำหมาก เห็ดไคร่ เห็ดกำว เห็ดหาด เห็ดถ่าน เห็ดตาโล่ เห็ดห้าพาน เห็ดมันปู เห็ดหนวดแมว เห็ดปลวกไก่อ้อย เห็ดปลวกตาบ เห็ดหนู เห็ดดินแฮด เห็ดระโงกขาว เห็ดระโงกเหลือง เห็ดหน้าแหล่ เห็ดบด เห็ดขอนขาว เห็ดทา เห็ดโงกโหลก เห็ดปลวกจิก เห็ดดินดำ เห็ดเผาะหนัง เห็ดเผาะฝ้าย เห็ดหน้าวู้ เห็ดหน้าควาย เห็ดยูคา เห็ดน้ำหมาก เห็ดข้าวแป้ง เห็ดไผ่ เห็ดเกลือและเห็ดขึ้นส่วนเห็ดพิษก็พบมากเช่นกัน เช่น เห็ดระงาก เห็ดขี้แกลบ เห็ดดิน เห็ดคันซ้ง เห็ดรุ่ม เห็ดทาเลียด เห็ดก้อนฝอย เห็ดไส้เดือน เห็ดดางแห เห็ดประจำซอน เห็ดขี้ควาย เห็ดหาดและเห็ดระเบิด เป็นต้น

1.5 สภาพการเปลี่ยนแปลงของเห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลภูจานจากอดีตถึงปัจจุบัน ในอดีตเห็ดธรรมชาติในป่านี้มีความอุดมสมบูรณ์จนแทบจะเรียกได้ว่าเหลือเฟือ ปัจจุบันสภาพป่าลดความอุดมสมบูรณ์ลงบ้าง แต่ก็ยังพอมีเห็ดให้ชาวบ้านได้เก็บมากินมาขายได้ เนื่องจากป่ามีขนาดใหญ่ แต่ปริมาณของเห็ดมีแนวโน้มที่จะลดลงเนื่องจากชาวบ้านมีการเข้ามาเก็บเห็ดมากขึ้นทั้งในชุมชนเองและคนนอกชุมชน ซึ่งทำให้เห็ดดอกบานที่จะหลงเหลือเพื่อแตกสปอร์ขยายพันธุ์ถูกเก็บไปจนเกือบหมด

1.6 การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์เห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลภูจานจากอดีตถึงปัจจุบัน ในอดีตชาวบ้านจะอยู่ร่วมกับป่าอย่างพึ่งพากันเนื่องจากมีคนไม่มาก ทำให้ทรัพยากรในป่าไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ต่อมาเมื่อมีการบุกรุกที่ป่า หรือเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในเชิงพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ป่าเริ่มขาดความสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชุมชน ในปี 2548 และได้ขอกระเปาะชุมชนว่าด้วยการดูแลรักษาป่าชุมชน ในการดำเนินการตามประกาศนั้นได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนค่อนข้างดี แต่สำหรับบุคคลนอกชุมชนจะควบคุมดูแลได้ยาก เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบรายละเอียดในประกาศและไม่มีคนคอยดูแลอยู่ตลอดเวลา ปัจจุบันระเบียบนี้ก็ยังใช้อยู่แต่การบังคับใช้ยังไม่ชัดเจน นักส่วนการอนุรักษ์การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์เห็ดธรรมชาตินั้นที่ผ่านมาไม่มีการพูดคุยกันอย่างชัดเจนถึงแนวทางการปฏิบัติ เป็นแต่เพียงการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงวิธีการเก็บเห็ดที่ถูกต้องจากผู้นำชุมชน การสั่งสอนลูกหลานจากการเข้าไปเก็บเห็ดกับบิดามารดาเป็นต้น และมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูเห็ดธรรมชาติ

1.7 นโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าในตำบลภูจานขององค์การบริหารส่วนตำบลภูจานในอดีตถึงปัจจุบัน นโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าในตำบลภูจานขององค์การบริหารส่วนตำบลภูจานในอดีตถึงปัจจุบันมีอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นที่การสนับสนุนกลุ่มองค์กรที่มีอยู่แล้วซึ่งได้แก่ กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชุมชน (รสทป.) ให้มีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีโครงการปลูกต้นไม้ตามโครงการหนึ่งคน หนึ่งต้น หนึ่งฝน เพื่อชนชาวไทยส่วนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด้านนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลภูจานมีแนว

ทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ คือ การบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยในแผน 3 ปี (ปี 2555-2557) มีโครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อเป็นการทดแทน เพื่ออนุรักษ์ป่าให้อยู่คู่กับชุมชน และการจัดทำแนวเขตพื้นที่สาธารณะ เพื่อรักษาความสมบูรณ์ของป่าให้คงไว้จะเห็นได้ว่านโยบาย ยุทธศาสตร์ และโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ป่าไม้และใช้ประโยชน์จากป่าในตำบลลูกจันทน์ขององค์การบริหารส่วนตำบลลูกจันทน์ เป็นโครงการที่เน้นการฟื้นฟูเป็นส่วนใหญ่ เช่น การปลูกป่าส่วนโครงการที่เน้นการสร้างจิตสำนึก และโครงการที่เกี่ยวกับการจัดการการใช้ประโยชน์ยังไม่มี จึงน่าจะเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การวางแผนการจัดการป่าที่มีประสิทธิภาพในอนาคต

2. สภาพปัญหาในการจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลลูกจันทน์

จากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม พบว่าสภาพปัญหาในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์เห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลลูกจันทน์ มีหลายประเด็นที่สำคัญๆ ดังนี้

1) การถางป่าเพื่อทำสวนยางพารา ไร่มันสำปะหลัง ทำให้พื้นที่ในการเก็บหาของป่าที่เป็นของส่วนตัวลดลง ส่งผลให้มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่ามากขึ้น ป่าเสื่อมโทรมขึ้น คนในชุมชนบางส่วนยังไม่ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ปริมาณป่าพื้นด้วนส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของเห็ดธรรมชาติ

2) ชุมชนต่างๆ ที่มีพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ตำบลลูกจันทน์มีการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมาเก็บเห็ดทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้ปริมาณเห็ดลดลง

3) การเก็บเห็ดที่ไม่ถูกวิธี เช่น เก็บเห็ดที่อ่อน หรือแก่เกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านที่ไม่เข้าใจจะเก็บทุกเห็ดดอกไม่วั้นแม้แต่เห็ดที่แก่ หรือบานเต็มที่แล้ว ซึ่งปกติไม่ควรเก็บเนื่องจากจะเป็นดอกที่ทำหน้าที่ปล่อยสปอร์เพื่อการขยายพันธุ์ต่อไป

4) การเก็บเห็ดขาย ทำให้เก็บจำนวนมาก ส่งผลต่อการขยายพันธุ์ของเห็ด

5) การขาดองค์กรที่เป็นผู้นำหลักในการจัดการ ทำให้ขาดพลังในการดำเนินงาน และทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง และไม่สามารถดำเนินงานจนถึงขั้นการสร้างจิตสำนึกได้

3. แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติขององค์กรบริหารส่วนตำบลภูจาน

จากการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม พบว่า แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์เห็ดธรรมชาติในป่าของตำบลภูจานเพื่อให้สามารถเอื้อประโยชน์แก่ชุมชนให้ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน มีดังนี้

3.1 รูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟู

- 1) ควรดำเนินการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกต้นไม้ที่เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดให้มากขึ้น
- 2) ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเห็ดธรรมชาติในป่าตำบลภูจานในประเด็นต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
- 3) ควรสร้างชุดความรู้เรื่อง "การจัดการความรู้เห็ดธรรมชาติ" โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ค่ายอนุรักษ์ฯ บทเรียนสำเร็จรูป ฯลฯ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากเห็ดธรรมชาติ ตลอดจนทรัพยากรในป่าต่อไป
- 4) ควรสร้างแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนร่วมกันปลูก และอนุรักษ์ป่าให้มากขึ้น โดยใช้กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ
- 5) ควรจัดเวทีสัญจร อบรมสร้างจิตสำนึก และประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกฎกติกาการเก็บหาของป่าให้ชุมชนข้างเคียงได้รับทราบ เพื่อสร้างจิตสำนึกและตระหนักในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3.2 รูปแบบการใช้ประโยชน์

1) ควรแบ่งโซนผลัดเปลี่ยนการใช้ประโยชน์เป็น 2 แปลงคือ แปลงใช้ประโยชน์เป็นแปลงตอนบน แปลงตอนล่าง เป็นแปลงอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยกำหนดให้เป็นแปลงทดลองผลัดเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ เป็นเวลา 3 ปี

2) ควรส่งเสริมการปลูกไม้ใช้สอยในพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา คือ ไม้ไผ่ ไม้กฐินณรงค์ จี๋เหล็ก เพื่อลดการเข้ามาตัดไม้ทำฟันในป่า

3) ควรสร้างกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า โดยมีแนวทางของระเบียบที่เพิ่มเติมต่อยอดจากระเบียบของกลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่าชุมชน (รสป.) เพื่อเสริมพลังให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีเครือข่ายที่มากยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะนำเสนอต่อประชาคมตำบล เพื่อการออกเป็นระเบียบสำหรับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน ดังนี้

กฎระเบียบป่าชุมชน

- ห้ามเข้าไปใช้พื้นที่ป่าชุมชนเป็นการส่วนตัว
- ผู้ใดเข้าไปลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนจะถูกปรับตั้งแต่ 500-5,000 บาท
- ผู้ใดทำให้ไฟไหม้ป่าในเขตป่าชุมชน จะถูกปรับ 500-5,000 บาท
- ถ้าครอบครองใดไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของป่าชุมชน ติดต่อกันเกิน 2 ปีด้วยเหตุผลที่ไม่สมควรให้สิ้นสภาพการเป็นสมาชิก ไม่มีสิทธิเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน

- ห้ามทำเตาถ่านในเขตป่าชุมชน
- ไม้ทำฟันต้องใช้ไม้ที่ตายแล้วเท่านั้นหากผู้ใดมีความจงใจทำให้ไม้ตายถือว่ามีความผิด ความจงใจหมายถึงการ โกง การเผา การบัก (ตัดรอบลำต้น)เพื่อให้ไม้ตาย

- ถ้าเป็นบุคคลภายนอกเขตตำบลจะเข้าเก็บหาของป่าทุกชนิดในพื้นที่ป่าชุมชน ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ หากฝ่าฝืนปรับไม่ต่ำกว่าคนละ 1,000 บาท พร้อมยึดของกลาง

- ห้ามทิ้งขยะบริเวณป่าชุมชน หากผู้ใดฝ่าฝืนให้คณะกรรมการว่าดักเตือนและลงโทษตามดุลยพินิจของคณะกรรมการ

- ห้ามเก็บเห็ดที่ดอกอ่อนหรือแก่เกินไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรเห็ดธรรมชาติขององค์การบริหารส่วนตำบลภูจาน ที่มีทั้งรูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟู และรูปแบบการใช้ประโยชน์ ที่มีทั้งดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า การสร้างชุดความรู้เรื่อง "การจัดการความรู้เห็ดธรรมชาติ" สำหรับให้เยาวชนได้เรียนรู้ การสร้างแรงบันดาลใจให้คนในชุมชนร่วมกันปลูก และอนุรักษ์ป่า การอบรมสร้างจิตสำนึก และประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกฎกติกาการเก็บหาของป่า ตลอดจนรูปแบบการใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนของตำบลภูจานการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิมไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญา และกฎกติกาของชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่นั้นประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้้องค์การบริหารส่วนตำบลภูจานต้องเป็นแกนกลางในการดำเนินงาน โดยมีนโยบายและโครงการจัดการทรัพยากรป่าและเห็ดธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง จึงจะเกิดประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จิตรา ห่มน้า. การวิจัยบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น: การใช้ประโยชน์จากพืชในป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี:มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2548.
- สุริย์ นิลผาย. เห็ดธรรมชาติจากป่าดงมะไฟกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์, 2545.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสัมมนา วิชาการ เรื่องเหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย “การ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความสมดุลในการพัฒนา”,
มปท. (เอกสารอัดสำเนา), 2547.

อำนาจ เจริญศิลป์. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2543. ([www.thaienvimonitor.net/Concept/priority1.
htm](http://www.thaienvimonitor.net/Concept/priority1.htm))

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตำบลกองแขก จังหวัดเชียงใหม่

Conservation of Forest Resources by Tambon Kong Kaek in Chiang Mai Province

มงคล ดิคนนท์¹

อำนาจ คำดี²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ตำบลกองแขก มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในหลายรูปแบบด้วยกัน คือ 1) การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำการเกษตร 2) การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย และ 3) การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการค้า ซึ่งจะมีทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อขายให้แก่รายทุนนำไปใช้ในประกอบธุรกิจทางการเกษตร และการลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปจำหน่าย ดังนั้น ควรนำการส่งเสริมการปลูกป่า การปลูกพืชเมืองหนาวและพืชผักต่างๆ ไปกำหนดเป็นนโยบายทั้งระดับท้องถิ่น เพราะเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมของตำบลกองแขก และมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ในระยะเวลาอันสั้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้นและทรัพยากรป่าไม้ของตำบลกองแขกมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

Abstract

The objective of this research was to propose guidelines for appropriate management and conservation of forest resources by Tambon Kong Kaek in Chiang Mai Province. Data were collected from local administrators, community leaders and government officials. This study found that there is encroachment on the forest areas of the following types: (1) Encroachment for the purpose of agriculture; (2) Encroachment to build housing; (3) Encroachment for commercial activity, such as selling land to developers and logging. There needs to be more promotion of reforestation, planting cool-climate crops, and planting suitable vegetables as a local policy. This will be consistent with the local context of the Tambon and be more likely to generate near-term benefits. There will also be improvements to the economy and forest resources for the public good.

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์; ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

Keyword: Conservation of Forest Resources

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อมวลมนุษยทั้งประโยชน์ทางตรงและประโยชน์ทางอ้อม ประโยชน์ทางตรงของมนุษย์คือการนำมาใช้เป็นปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับชีวิตมนุษย์ในการดำรงชีวิต สำหรับประโยชน์ทางอ้อมได้แก่ การป้องกันการพังทลายของดิน ดังนั้นป่าไม้ จึงก่อให้เกิดคุณค่าต่อมวลมนุษย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจอย่างประเมินค่ามิได้ และยังมีประโยชน์ในด้านการรักษา สภาพแวดล้อมด้วย หากมีการทำลายทรัพยากรป่าไม้ก็ย่อมจะเกิดผลกระทบเชื่อมโยงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เอาไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์ยืนยาวตลอดไป

ปัจจุบันทรัพยากรป่าไม้ในตำบลกองแขก ได้ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในพื้นที่ป่าไม้ที่อยู่ในความรับผิดชอบของชุมชน หน่วยงานของรัฐหรือแม้แต่พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเองก็มีการบุกรุกทำลายจากประชาชนในพื้นที่ สาเหตุที่ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ของประชาชนมีหลายรูปแบบเช่น การบุกรุกตัดไม้เพื่อการแปรรูปจำหน่ายก่อสร้าง ที่อยู่อาศัย การหาฟืน เผาถ่าน เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน และการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ซึ่งในการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อต้องการที่ดินในการทำการเกษตรนั้นก็มีสาเหตุที่สำคัญคือ การเข้ามาของการเกษตรเชิงเดี่ยว การส่งเสริมการเกษตรของภาคเอกชนและภาครัฐ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดเมล็ดพันธุ์ ยางพารา ฯลฯ

จากความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และสภาพปัญหาในตำบลกองแขกที่กล่าวข้างต้น ประกอบกับการกำหนดขอบเขตพื้นที่ป่า เขตที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ไม่ชัดเจนและสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อนยากแก่การเข้าถึง ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบสังคมในพื้นที่ คือ เกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน จากการบุกรุกแผ้วถางป่า เพื่อเข้ายึดครองพื้นที่ซึ่งอาจจะเกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องขอบเขตพื้นที่ และการจงใจรุกล้ำเขตแดนของกันและกัน ดังนั้นเพื่อ

ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของตำบลกองแขก และจะสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่อาจจะเกิดขึ้นไปใช้ประโยชน์หรือประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในพื้นที่ตำบลกองแขกและพื้นที่ที่มีสภาพภูมิประเทศระบบสังคมและระบบเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน การศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายในตำบลกองแขกและเพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตำบลกองแขก

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ได้รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคล 3 กลุ่มคือ

1. เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกองแขก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกองแขก เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลกองแขก เจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำสวนป่าสิริริทธิ์และเจ้าหน้าที่หน่วยพิทักษ์ป่าท่าผาที่ 26 จำนวน 5 คน เพื่อศึกษาเรื่อง ปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลายในมุมมองของรัฐ
2. ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกองแขก จำนวน 36 คน (12 ชุมชนๆ ละ 3 คน) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น สาเหตุและแนวทางแก้ไข ในมุมมองของคนในชุมชน
3. ผู้นำในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ซึ่งมีการดำเนินการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนอย่างต่อเนื่องจำนวน 12 คน (12 ชุมชนๆ ละ 1 คน)

สภาพทั่วไปของตำบลกองแขก

องค์การบริหารส่วนตำบลกองแขก เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอแม่แจ่มแยกการปกครองออกจากตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเขตอำเภอแม่แจ่ม ระยะทางจากตำบลกองแขกถึงตัวอำเภอแม่แจ่มประมาณ 12 กิโลเมตร โดยมีเขตติดต่อกับอำเภอจอมทอง และอำเภอฮอด สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นภูเขา ที่ราบสูงและป่าไม้ ราษฎรมีทั้งชาวไทยพื้นเมือง ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งและเผ่ากะเหรี่ยง การปกครอง

แบ่งเป็นหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ตำบลกองแขกมีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและเป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ราบประมาณ 10% ของพื้นที่ทั้งหมดมีสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและมีทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารป่าทางธรรมชาติมากมายหลายชนิด

สภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในตำบลกองแขก

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในตำบลกองแขกนั้นพบว่าชาวบ้านมีวิธีการบุกรุกพื้นที่ป่าหลายวิธีด้วยกัน เช่น การเผาป่าล่าสัตว์ หาของป่า ถางป่าเพื่อทำไร่ คัดต้นไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนที่ได้สั่งสมสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านเหล่านี้เป็นระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชุมชน แต่เนื่องจากสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ววิธีการและขั้นตอนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้อย่างรุนแรง และต่อเนื่อง รวมทั้งเจตนาในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านนั้น ก็เริ่มแปรเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนาตามระบบทุนนิยมที่เข้ามาแทรกซึมอยู่ ทุกชุมชนในพื้นที่ตำบลกองแขก จากเดิมมีการทำการเกษตรแบบเลี้ยงชีพพออยู่ พอกิน ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย แต่ปัจจุบันมีการทำการเกษตรแบบมุ่งการค้ามากกว่าในอดีตรวม ทั้งการขยายพื้นที่ทำกินนับวันจะขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ซึ่งมีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในหลายรูปแบบมีดังนี้

1. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ในพื้นที่ตำบลกองแขก ประชากรร้อยละ 95 ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการปลูกพืชเศรษฐกิจต่างๆ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดเมล็ดพันธุ์ หอมแดง กระหล่ำปลี ถั่วเหลือง พักทอง มะเขือเทศ ฯลฯ ซึ่งพืชแต่ละชนิดต้องการพื้นที่เพาะปลูกมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากตามไปด้วย ในพื้นที่ตำบลกองแขกจะเป็นพื้นที่ที่สามารถขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาดได้สะดวก และรวดเร็วที่สุด ประกอบกับมีตลาดกลางสินค้าการเกษตรตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านโหล่งปง หมู่ที่ 4 ซึ่งมีการบริหารงานโดย สหกรณ์นิคมแม่แจ่ม จำกัด ทำให้ธุรกิจทางการเกษตรในตำบลมีปริมาณการซื้อขาย และการผลิตที่สูงมาก จึงทำให้ในพื้นที่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น

อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมแก่การเพาะปลูกมี แหล่งน้ำและสภาพอากาศที่เหมาะสม

ประเด็นที่สำคัญอีกด้านหนึ่งก็คือ การที่ชาวบ้านที่ไม่มีศักยภาพในการทำ เกษตรกรรมก็จะทำการบุกรุกพื้นที่ป่าที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกแล้วก็ขายให้นายทุน หรือผู้ที่มีศักยภาพในการเพาะปลูกแทนซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เพราะชาวบ้านได้ ผลตอบแทนที่รวดเร็วประกอบกับนายทุนก็มีเงินทุนเพียงพอที่จะเข้ามาดำเนินการใน พื้นที่นั้นๆ และประเด็นปัญหานี้ก็มีการเร่งดำเนินการแก้ไขกันอยู่ทั้งในส่วนของชุมชน เอง และหน่วยงานของรัฐ

จากการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการบุกรุก พื้นที่ป่าไม้ เพื่อทำการเกษตรเป็นวิธีการบุกรุกทำลายป่าไม้ที่รุนแรงที่สุด และส่ง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุดซึ่งต้องเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างรวดเร็ว จริงจัง และต่อเนื่อง

2. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะการบุกรุกพื้นที่เพื่อ ก่อสร้างที่อยู่อาศัย จะมีการบุกรุกในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่เดิม และลักษณะพื้นที่ที่ เหมาะสมกับการอยู่อาศัยจะไม่ค่อยส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ซึ่งในการเข้า ไปอาศัยในพื้นที่นั้นๆ ชาวบ้านก็จะมีวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนอาจจะมีการตัดไม้เพื่อนำมาก่อสร้างบ้านบ้าง แต่ก็จ ะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าวิธีการที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งในประเด็นนี้จะเป็นการ ใช้พื้นที่ป่าไม้ใช้สอยของชุมชนเอง ซึ่งจะมีการพิจารณาจากชุมชนก่อนที่จะเข้าไปใช้ ประโยชน์ได้ว่าจะมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใดโดยชุมชนจะมีกฎกติกาวางไว้อย่าง ชัดเจน

3. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการค้า การบุกรุกในลักษณะเพื่อการค้าจะเป็นการ ลักลอบตัดไม้เศรษฐกิจ เช่น ไม้สักเพื่อนำไปแปรรูปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าหรือนายทุนที่ ต้องการ ในอดีตจะมีการลักลอบ ตัดไม้กันมากในช่วงหน้าแล้ง ซึ่งว่างเว้นจากการทำไร่ ทำสวนแต่ในปัจจุบันการลักลอบตัดไม้ จะมีการดำเนินการอยู่ตลอดทั้งปี เนื่องมาจาก เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการตัดไม้มีความทันสมัย สามารถตัดไม้ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ ปริมาณในการตัดไม้เพิ่มมากขึ้น แต่จำนวนผู้ลักลอบกลับลดลง สืบเนื่องมาจากการทำ

การเกษตรเชิงการค้าประกอบกับเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ทำให้สามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี จึงทำให้ผู้ที่ลักลอบตัดไม้บางส่วนหันมาทำการเกษตรแทน เพราะไม่ต้องเสี่ยงต่อการถูกจับกุมจากเจ้าหน้าที่ที่สามารถสร้างผลตอบแทนได้มากกว่าการตัดไม้

สาเหตุของสภาพปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ในตำบลกองแขก

1. สาเหตุการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร สาเหตุที่สำคัญของการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตรก็ เนื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน การเข้ามาของระบบทุนนิยมและระบบการผลิตที่เน้นการค้าเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวข้างต้น เนื่องจากชาวบ้านมีความต้องการที่จะหารายได้เพื่อให้เพียงพอแก่การครองชีพในปัจจุบันทำให้ต้องเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูก ให้เพียงพอแก่ความต้องการอีกทั้งการเข้ามาของระบบทุนนิยม ซึ่งมีนายทุนเข้ามาลงทุนในธุรกิจการเกษตรในพื้นที่ตำบลกองแขกกันอย่างมากมาย มีการส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเมล็ดพันธุ์ ซึ่งให้ผลตอบแทนสูง การส่งเสริมการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนที่แน่นอน โดยการส่งเสริมนี้จะมีการดำเนินงานแบบครบวงจรตั้งแต่การให้ปัจจัยการผลิตการให้ความรู้ด้านวิชาการการผลิตพืชนั้นๆ รวมทั้งการรับซื้อผลผลิตคืนในราคาที่แน่นอน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมต่างๆ อย่างมากและผลดังกล่าวทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น จนส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของตำบลกองแขกดีขึ้น ประชาชนมีศักยภาพในการผลิตมากขึ้นจึงทำให้ระบบการผลิตที่เน้นการค้ามีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ประชาชนมีการเพาะปลูกพืชต่างๆ หลายชนิด โดยการผลิตจะทำการผลิตในปริมาณมากจากสาเหตุดังกล่าวนี้ จึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้ที่ลดลงตามปริมาณพื้นที่ทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้น จากการศึกษาทำให้ทราบสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ชาวบ้านถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบรับซื้อผลผลิตในราคาที่ต่ำและไม่ยอมจ่ายเงินค่าผลผลิต ทำให้ชาวบ้านบางรายต้องแบกรับภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นประกอบกับระบบคมนาคมในพื้นที่บางส่วนมีความยากลำบาก ทำให้ถูกพ่อค้ากดราคาหรือบางครั้งไม่สามารถนำผลผลิตออกมาขายได้

2. สาเหตุการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย จากการศึกษาพบว่า สาเหตุสำคัญที่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรและการ

ย้ายออกจากพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม ประการแรก การเพิ่มขึ้นของประชากรจะมีการขยายพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งจะมีการขยายออกไปรอบๆ พื้นที่ของชุมชนเดิม โดยการบุกรุกนี้จะเป็นการเข้าไปจับจองเพื่อก่อสร้างบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่รับผิดชอบของชุมชนเองหรือพื้นที่ป่าชุมชนจะได้รับความเห็นจากชุมชนก่อน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าไม้และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง เพราะชาวบ้านจะทราบปัญหาพิจารณาให้เข้าไปอาศัยอยู่อย่างเป็นธรรมยินยอมกันทุกฝ่ายและจะมีการตัดไม้เพื่อก่อสร้างบ้านบ้าง ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อป่าไม้แต่อย่างใด

ส่วนประการที่สองคือ การย้ายออกจากพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่ม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบเกิดขึ้นระหว่างชุมชนซึ่งเป็นปัญหาทั้งทางด้านการเมือง และด้านการปกครองแต่ทั้งนี้ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อป่าไม้เท่าที่ควร เพราะพื้นที่ทำกินก็ยังคงเป็นพื้นที่เดิมบางครั้งยังอาจจะส่งผลดีต่อป่าไม้บริเวณรอบๆ ที่มีชาวบ้านเข้ามาดูแล

3. สาเหตุการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อการค้า สาเหตุนี้มีอยู่สองประการที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ก็คือ ประการแรก การบุกรุกพื้นที่เพื่อขายให้กับนายทุนซึ่งนายทุนก็จะมีการนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ เช่น ทำไร่ ทำสวน ทำธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตรซึ่งประการแรกนี้จะเกี่ยวพันกับการบุกรุกเพื่อทำการเกษตรด้วย และส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจด้านการเกษตรโดยตรง ส่วนประการที่สองคือการตัดไม้เพื่อแปรรูป จำหน่ายสรุปประเด็นสาเหตุได้ดังนี้

1) เกิดจากชุมชนเอง สาเหตุเกิดจากความไม่ให้ความร่วมมือในการร่วมกันป้องกันดูแลรักษาป่าไม้ ปล่อยให้มีการลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปจำหน่ายกันอย่างโจ่งแจ้งและไม่ให้ข้อมูลเบาะแสที่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่การปฏิบัติหน้าที่รวมถึงการที่กลุ่มผู้นำบางคนหรือผู้มีอิทธิพล เป็นผู้ กระทำผิดเสียเอง ทำให้การสร้างการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหานี้น้อยลง

อีกประเด็นที่เป็นปัญหาที่ปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้ก็คือ การที่ชาวบ้านบางคนมีความสัมพันธ์กับผู้มีอิทธิพลภายนอกร่วมมือกันลักลอบตัดไม้เพื่อจำหน่ายกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การตัดไม้ก็มีการนำคนงานต่างด้าวเข้ามาดำเนินการ ทำให้เวลาโดนจับกุมก็ไม่สามารถสืบหาผู้บังคับการได้ อีกทั้งยังมีการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยทำให้การตัดไม่ง่ายและรวดเร็ว สามารถตัดได้ปริมาณมากในเวลาอันสั้น การขนส่งก็มีการ

ชนส่งกันอย่างแนบเนียน สามารถรอดพ้นการตรวจค้นของเจ้าหน้าที่ไปได้ง่ายดาย ส่วนการจำหน่ายก็จะมีการแปรรูปจำหน่ายกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งประเด็นนี้เป็นปัญหาที่มีความเกี่ยวพันกันหลายฝ่าย ซึ่งต้องมีการแก้ไขกันอย่างเด็ดขาด และจริงจัง

2) เกิดจากหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ตำบลกองแขกมีหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และป้องกันพื้นที่ป่าอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งบางพื้นที่ก็มีการดูแลรักษาสภาพให้อุดมสมบูรณ์จนถึงปัจจุบัน แต่บางพื้นที่ก็มีการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างมาก ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่างประกอบกัน เช่น อัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่งบประมาณในการดำเนินงาน ฯลฯ ซึ่งในส่วนของผู้เจ้าหน้าที่ก็有一部分หนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีผลทำให้การบุกรุกพื้นที่ป่าถูกบุกรุกลักลอบตัดไม้ จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำให้ทราบว่าเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติตัวในทางที่ผิดหรือละเลยการปฏิบัติหน้าที่ จึงทำให้มีการลักลอบตัดไม้และลำเลียงออกส่งขายนอกพื้นที่อย่างมาก ซึ่งผู้นำชุมชนบางคนให้ความเห็นว่า เส้นทางการค้าเลียงมีทางเดียวคือมีถนนเส้นเดียวหากเจ้าหน้าที่เข้มงวด ปิดช่องทางการค้าเลียงนี้เสียยอมจะหยุดการค้าเลียงได้ ซึ่งประเด็นนี้ก็เป็นประเด็นที่จะสามารถหยุดการค้าลักลอบตัดไม้ได้

3) เกิดจากผู้มีอิทธิพลจากการศึกษา สาเหตุหนึ่งก็คือเกิดจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่มีการลักลอบตัดไม้ เพราะหากไม่มีผู้สามารถหลบเลี่ยงกฎหมายหลบเลี่ยงเจ้าหน้าที่ได้ก็จะไม่มีการตัดไม้ออกไปจำหน่ายนอกพื้นที่ได้ ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าจากประสบการณ์ที่ผ่านมาจะเห็นว่า หากมีการดำเนินคดีกับผู้ลักลอบตัดไม้ซึ่งเป็นคนที่มีความเสียหายมากๆ ก็จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพล ผู้นำชุมชนบ้างที่เป็นผู้กระทำความผิดซึ่งนานๆ ครั้งที่จะมีการจับกุมดำเนินคดีได้ ซึ่งสาเหตุนี้เป็นสาเหตุสำคัญมากหากไม่มีผู้มีอิทธิพลดำเนินการอยู่ก็จะลดปัญหาลงได้

จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าว ถึงแม้ว่าไม่ส่งผลกระทบต่อการทำลายระบบนิเวศป่าไม้เท่าที่ควร จึงทำให้ป่าไม้ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์เหลืออยู่ อย่างไรก็ตามการลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปนั้น หากกระทำเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะไม่สามารถกระทำได้อาศัยความร่วมมือกันในทุกส่วนที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านเอง เจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอิทธิพล จึงจะทำให้การระทำความผิดนั้นสำเร็จลงได้

การแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่

ในส่วนของการแก้ไขปัญหาในปัจจุบันมีการดำเนินการกันอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ได้อ้างอิงกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด และตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่แก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุและแก้ไม่ตรงจุด เช่น การบวชป่า, การปลูกป่า, การรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์, การแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการบุกรุกทำลายป่าไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำแบบผ่านๆ ไม่ได้มีความลึกซึ้งในการดำเนินการหรือความร่วมมือร่วมใจกันในทุกชุมชนอย่างแท้จริงแต่อย่างใดก็คือประชาชนในพื้นที่ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ถึงแม้ว่าจะมองเห็นถึงปัญหา สาเหตุ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา แต่กลับไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่ต้องต่อสู้ดิ้นรน ต้องปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ นี่ก็คือปัจจัยหนึ่งที่เป็นสาเหตุของการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ในตำบลกองแขก

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐก็มีการดำเนินงานคล้ายๆ กับชุมชนต่างๆ ส่วนใหญ่จะให้การสนับสนุนงบประมาณหรือเข้าไปดำเนินการเองโดยไม่ได้รับความร่วมมือกับทางชุมชน ทำให้การดำเนินงานนั้นไร้ประโยชน์ขาดความต่อเนื่อง ไม่มีการติดตามหรือสร้างความต่อเนื่องให้กับโครงการ รวมทั้งชุมชนเอง ก็ไม่ได้ให้การยอมรับกับกิจกรรมที่หน่วยงานรัฐนำเข้ามา หน่วยงานรัฐบางครั้งก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย จึงทำให้การดำเนินงานก็ไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แต่อย่างใด

กล่าวโดยสรุปการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ ทั้งชุมชนเอง และหน่วยงานรัฐมีเป้าหมายสูงสุดเหมือนกันคือ การอนุรักษ์ผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดไป แต่ยังคงขาดการบูรณาการกันระหว่างสองฝ่าย อีกทั้งยังขาดการค้นหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหายังยืดยาวกัน เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในอนาคต

จากการศึกษา จะมีแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบถึงประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การส่งเสริมการปลูกพืช

เศรษฐกิจ การส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาทำพิธีบวงสรวง
เนื่องจากชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้สามารถอธิบาย
สภาพปัญหาสาเหตุ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ
นั้น ไม่ประสบผลสำเร็จคือ การที่ขาดงบประมาณในการดำเนินงานเป็นปัจจัยแรก
ส่วนปัจจัยต่อมาคือ ไม่สามารถจะดึงเอาชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมหรือแนวทางอนุรักษ์ได้
เพราะประชาชนต้องทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ และต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่นับวันจะมี
ผลกระทบกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างรุนแรง

แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีรายละเอียดดังนี้

1) การส่งเสริมการปลูกป่า จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งมีแนวคิดในการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คือ การส่งเสริมการปลูกป่า ซึ่งการปลูกป่านี้ไม่ใช่การเชิญชวนกัน
ไปปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เท่านั้นแต่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการ
ปลูกไม้ยืนต้น ซึ่งอาจจะใช้พันธุ์ไม้ท้องถิ่นที่สามารถตัดไม้ไปขายได้ เช่น ไม้สักทอง ฯลฯ
โดยมีการปลูก ดูแลและก็สามารถที่จะตัดไม้ไปขายได้แล้วก็ทำการปลูกต้นไม้ทดแทน
คืนเก่า ทำกันเป็นวัฏจักรอย่างนี้ไปตลอดจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการปลูกต้นไม้และ
ชุมชนก็ได้ป่า เมื่อได้ป่าก็จะได้น้ำช่วยเหลือเลี้ยงชีวิตต่อไป ซึ่งการปลูกในช่วงแรกต้อง
สนับสนุนงบประมาณแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการให้เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ ซึ่งอาจจะมี
แนวทางในการสนับสนุนในหลายๆ รูปแบบ เช่น การให้ค่าตอบแทนรายเดือนตาม
จำนวนเนื้อที่ที่ปลูก การส่งเสริมอาชีพเสริมที่สอดคล้องกับการปลูกป่าการให้การ
สนับสนุนด้านสาธารณสุข ซึ่งในช่วงแรกนี้ต้องให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่เพื่อสร้าง
ความมั่นใจ มั่นคงแก่ผู้ที่เข้าร่วมโครงการหากถึงระยะเวลาที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจาก
ป่าที่ปลูกแล้วก็จะทำให้ชาวบ้านมีรายได้ทำให้สามารถลดการสนับสนุนต่างๆ ลงได้ตาม
ความเหมาะสม

อีกประเด็นก็คือการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา กาแฟ ฯลฯ ซึ่ง
ปัจจุบันก็มีการส่งเสริมการปลูกบ้างแต่ยังไม่แพร่หลาย เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยัง
ไม่มั่นใจในผลผลิตที่จะได้และระบบการตลาดในอนาคตเพราะไม่ได้มีการทำสัญญารับ
ซื้อหรือข้อตกลงใดๆ เพียงแต่มีการส่งเสริมให้ปลูก ซึ่งตรงนี้ก็ประเด็นปัญหาสำคัญ
ทำให้ชาวบ้านลังเลไม่กล้าลงทุน เพราะกว่าจะได้ผลผลิตต้องใช้เวลานาน ถึงแม้ว่าทั้ง

รัฐบาลและท้องถิ่นเองมีการประชาสัมพันธ์เรื่องการปลูกยางพารา ปลูกกาแฟ แต่ก็ยังไม่มีหน่วยของรัฐเข้ามาดูแลในพื้นที่อย่างจริงจังมีเพียงบริษัทเอกชนบางรายเท่านั้นที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกกาแฟแต่ชาวบ้านที่ปลูกกาแฟ บางส่วนก็ประสบกับปัญหาแรงงานในการเก็บเกี่ยวซึ่งค่าจ้างแรงงานเก็บเกี่ยวสูง

จากแนวคิดดังกล่าวหากหน่วยงานของรัฐมีแผนงาน โครงการที่มั่นคงต่อเนื่อง ก็จะสามารถที่จะนำแนวคิดนี้ไปดำเนินการได้ หากประสบความสำเร็จพื้นที่สีเขียวก็จะกลับคืนมาถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ป่าตามธรรมชาติจริงๆ ก็ยังสามารถนำความอุดมสมบูรณ์กลับคืนสู่พื้นที่ป่าได้ และมีน้ำที่จะหล่อเลี้ยงสิ่งมีชีวิตให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ต่อไป

2) การส่งเสริมพืชเมืองหนาวหรือพืชผักต่างๆ จากสภาพพื้นที่ด้าบลกองแขกมีชุมชนที่อยู่ติดกับเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์มีสภาพอากาศที่เย็น เหมาะสำหรับการปลูกพืชเมืองหนาวและพืชผักต่างๆ เช่น กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ฯลฯ จากการศึกษาพบว่า พื้นที่บ้านแม่หลุ บ้านแม่คงคาและบ้านอมลานมีสภาพอากาศที่เย็นเกือบตลอดทั้งปี และในช่วงหน้าหนาวก็หนาวมาก อีกทั้งการดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งเป็นการดำเนินงานจะมีการส่งเสริมการปลูกพืชผักเมืองหนาวโดยมีการผลิตที่ครบวงจรตั้งแต่การปลูก การเก็บเกี่ยว การขาย กำกับดูแลให้คำแนะนำช่วยเหลือทุกอย่างและมีการรับซื้อผลผลิตในราคาที่สูง ทำให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้ที่เพียงพอ ซึ่งหากมีการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวได้ในพื้นที่ด้าบลกองแขกก็จะทำให้ชุมชนเหล่านั้น สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข พื้นที่ทำการเกษตรจะลดลงเพราะชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างคุ้มค่า และที่สำคัญคือการทำที่สามารถขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดอีกด้วย หากดำเนินงานตามรูปแบบโครงการหลวงแล้วก็จะส่งผลดีต่อพื้นที่ป่าที่จะไม่ถูกทำลายต่อไปเรื่อยๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวของชาวบ้านพื้นป่าจะค่อยๆ กลับคืนมาจากการที่ชาวบ้านสามารถจะทำการเกษตรในพื้นที่เล็กๆ แต่สามารถมีรายได้เลี้ยงดูครอบครัวอย่างเพียงพอ

3) การให้สิทธิในที่ดินทำกิน ปัญหาเอกสารสิทธิที่ดินทำกินเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ระดับท้องถิ่นเองมีความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้เช่นกัน ซึ่งปัญหานี้ก็เกิดจากปัจจัยหลายๆ ด้าน เช่น หน่วยงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้หน่วยงานด้านการปกครอง และหน่วยงานการบริหารส่วนท้องถิ่นเอง ซึ่งหน่วยงานทางภาครัฐมองว่าการให้เอกสารสิทธิ

ในที่ดิน หากให้สิทธิในที่ดินไปจะมีการขายต่อให้คนต่างด้าวหรือขายให้แก่ायทุน ซึ่งจะส่งผลกระทบในระยะยาวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากกล่าวคือ หากชาวบ้านขายที่ดินทำกินหมดก็ไม่มีที่ทำกิน ไม่มีรายได้ แต่ในทางกลับกันชุมชนกลับมองว่าหากชุมชนได้เอกสารสิทธิแล้วก็จะสามารถที่จะนำไปใช้เป็นหลักทรัพย์ในการกู้ยืมเงินมาลงทุนได้ และอีกประเด็นคือ ชาวบ้านบางส่วนอยากจะปลูกไม้ยืนต้น เช่น ไม้สัก เพื่อที่จะตัดขายในอนาคตแต่ก็ไม่มั่นใจว่าหากปลูกไปแล้วจะสามารถตัดขายได้หรือไม่หรืออาจจะโดยยึดพื้นที่คืนโดยอ้างว่าเป็นพื้นที่ป่า ประเด็นนี้มีผลในการตัดสินใจของชาวบ้านโดยตรงที่จะปลูกหรือไม่ปลูกไม้ยืนต้นในพื้นที่ตนเอง หากเร่งให้มีการออกเอกสารสิทธิให้มีความชัดเจนก็จะทำให้พื้นที่ป่านั้นถูกทำลายน้อยลง อันเนื่องมาจากชาวบ้านสามารถนำไปเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้กับสถาบันการเงิน สามารถนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและลดภาระดอกเบี้ยที่ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบได้ส่วนหนึ่ง ทั้งนี้ต้องดำเนินการด้วยความยุติธรรมเท่าเทียมและมีการจัดสรรพื้นที่ให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสให้ได้รับสิทธิกันอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมอีกทางหนึ่ง และยังส่งผลดีต่อระบบสังคมที่จะลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ประกอบกับพื้นที่ป่าก็จะมีขอบเขตที่ชัดเจน สามารถบริหารจัดการได้ง่ายขึ้น

4) การจัดทำแนวเขตป่ากับเขตพื้นที่ทำกินให้ชัดเจน เนื่องจากชุมชนได้รู้ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเองอย่างหนึ่งคือ ไม่มีแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่ของชุมชน ซึ่งหากให้ชุมชนมองชุมชนก็จะมองในส่วนที่เกิดประโยชน์กับตนเอง เอาพื้นที่ป่ามาเป็นของตนเอง จึงทำให้การบุกรุกพื้นที่ป่านั้นลุกลามอย่างรวดเร็ว แนวคิดนี้หน่วยงานของรัฐเองก็ได้มีการถกเถียงกันอยู่ตลอดไม่มีหน่วยงานหรือผู้ที่มารับผิดชอบโดยตรง เพราะเป็นปัญหาที่ยากและจะส่งกระทบโดยตรงต่อผู้ที่รับผิดชอบ เนื่องมาจากการถูกต่อต้านจากชุมชน และการถูกมองว่าทำร้ายชาวบ้าน จึงทำให้ไม่มีการดำเนินงานออกมาเป็นรูปธรรมจนในปี พ.ศ. 2554 ได้มีการจัดทำโครงการเพื่อกำหนดแนวเขตป่าในทุกชุมชน โดยการลงสำรวจพื้นที่จริงทุกที่และใช้เทคโนโลยีระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกหรือจีพีเอส (Global Positioning System:GPS) ซึ่งระบบบอกตำแหน่งบนพื้นผิวโลก โดยอาศัยการคำนวณจากความถี่สัญญาณพิกัดที่ส่งมาจากดาวเทียมที่โคจรอยู่รอบโลก แล้วทำประวัติชาวบ้านที่มีที่ทำกินติดกับเขตป่าและจะมีการตรวจพื้นที่เป็น

ประจำปี เพื่อป้องกันการบุกรุก ซึ่งปัจจุบันกำลังดำเนินการสำรวจพื้นที่จริง ในการดำเนินงานผู้นำชุมชนเอง เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่เข้าร่วมด้วยทุกครั้งเพื่อสร้างความเชื่อมั่น และเป็นการลดความขัดแย้งในชุมชนเองด้วย เพราะชุมชนแต่ละชุมชนมีการกำหนดเขตพื้นที่กันเองอยู่แล้วแต่ก็มีชาวบ้านบางส่วนที่ฝ่าฝืน ประกอบกับการดำเนินการลงโทษตามกฎหมายกติกาหมู่บ้านก็เป็นเพียงส่วนเล็กน้อยไม่สามารถจะทำให้ผู้ที่กระทำความผิดกลัวแต่อย่างใด

จากแนวทางนี้หากดำเนินงานแล้วเสร็จเป็นรูปธรรมก็จะทำให้การดูแลรักษาป่าไม้ เป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว และสามารถจะพัฒนาแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสามารถนำเอาเทคโนโลยีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไปพัฒนาต่อไปในอนาคต แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายๆ ด้านด้วย ที่จะช่วยให้การดำเนินงานดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เช่น ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น เพราะอาจจะส่งผลต่อความต่อเนื่องของโครงการดังกล่าวได้การมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ก็ต้องให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และสุดท้ายงบประมาณที่ดำเนินงานต้องมีอย่างเพียงพอเพื่อจะได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) การจัดสรรงบประมาณ ในปัจจุบันการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จะใช้เกณฑ์ในการจัดสรรหลายประการทั้งจำนวนประชากร ขนาดพื้นที่ ฯลฯ แต่ไม่ได้มีการจัดสรรงบประมาณตามปริมาณพื้นที่ป่าไม้ที่รับผิดชอบซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ หากมีการนำงบประมาณเข้ามาดูแลป่าไม้มากขึ้น ชุมชนก็จะสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนตามวิถีชีวิตของชุมชน ชุมชนก็จะมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต สามารถที่จะคิดสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชน ในการที่จะร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่เพื่อสร้างสายน้ำให้กับประเทศชาติต่อไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากสภาพปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาจากบริบทแวดล้อมต่างๆ ของตำบลกองแขกแล้ว แนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในตำบลกองแขก ทั้ง 5 แนวทางนั้นสิ่งที่ต้องดำเนินการเร่งด่วนก็คือ แนวคิดในการจัดทำ

แนวเขตป่ากับเขตพื้นที่ทำกินให้ชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้
ลุกลามออกไปมากกว่านี้ แนวทางที่จะสามารถนำไปแก้ไขปัญหายั่งยืนก็คือ การ
ส่งเสริมการปลูกป่า พร้อมกับแนวคิดการส่งเสริมการปลูกพืชเมืองหนาวและพืชผักต่างๆ
ซึ่งควรจะนำไปพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาตำบลกองแขกซึ่งหาก
ดำเนินการตามแนวทางนี้แล้ว เห็นว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาค่าปลวกได้และ
ส่งผลดีถึงสามประการด้วยกันคือ 1) ป่าไม้มีจำนวนและความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น
2) ระบบเศรษฐกิจของตำบลกองแขกดีขึ้น 3) ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย
สุดท้ายก็จะส่งผลให้ประเทศชาติมีความมั่นคงจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์
ตลอดไป โดยมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1) สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ
หน่วยงานของรัฐอื่นๆ โดยการดึงเอาผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากป่าไม้มา
ร่วมกันพิจารณาถึงสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกัน เพื่อหาข้อ
ยุติและนำเอาไปสร้างเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไปของชุมชนท้องถิ่น และยุทธศาสตร์
การพัฒนาของหน่วยงานของรัฐต่อไป

2) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมทรัพยากรในการบริหารไม่ว่า
จะเป็น กำลังคน งบประมาณ ระบบบริหารจัดการและวัสดุอุปกรณ์

3) ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการมีการตรวจสอบ ติดตาม
ประเมินผล จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในด้วยความโปร่งใสและต่อเนื่อง
ด้วยการกำหนดเป็นนโยบายของท้องถิ่น หรือนโยบายในระดับชาติ

4) ประชาสัมพันธ์โครงการ โดยให้มีการประชาสัมพันธ์ทั้งก่อนดำเนินงาน
ระหว่างการทำงานและหลังการทำงานตามกรอบเวลาที่กำหนดเพื่อให้ประชาชน
หน่วยงาน องค์กร หรือแม้แต่วิชาการกลางเอง ได้ทราบถึงความก้าวหน้า ผลสัมฤทธิ์และ
ความมุ่งมั่นในการดำเนินงาน เป็นการสร้างโอกาสที่จะสามารถระดมทรัพยากรต่างๆ ให้
เพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่ง เพราะอาจจะมียุทธศาสตร์ใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานบางหน่วยงาน
เห็นความสำคัญ และมีนโยบายตามแนวทางนี้ เข้ามาร่วมกันสนับสนุนโครงการก็ได้

การสร้างการมีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนเอง ด้วย
การให้หน่วยงานนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมได้แก่ หน่วยงานด้านการ

ป้องกันและรักษาป่าไม้ก็เข้าร่วมในแนวทางการพัฒนาการให้สิทธิในที่ดินทำกิน และแนวทางการพัฒนาการจัดทำแนวเขตป่าซึ่งหน่วยงานในพื้นที่จะมีข้อมูลวิชาการ และประสบการณ์ในการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว ในส่วนของโรงเรียนก็เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา การปลูกป่า โดยจัดกิจกรรมในโรงเรียน สุดท้ายชุมชนเองก็มีการสร้างเครือข่ายผู้ใช้น้ำ และร่วมกันบริหารจัดการกองทุนในกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยให้ชุมชนตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำเข้ามาร่วมกันบริหารจัดการกองทุน ในส่วนของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพอยู่แล้ว ก็มีโครงการส่งเสริมการปลูกยางพาราในพื้นที่ของตนเอง เพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินงานให้แก่เกษตรกรว่าจะสามารถใช้ประโยชน์จากไม้ยางพาราที่ปลูกได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

ชฎานันท์ เผ่าศรีเจริญ.2552. โครงการต้นแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มและอมก๋อยตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.ม.ป.ท. เชียงใหม่: ม.ป.พ.

ดุสิต พานิชพัฒน์ และ สง่า สรรพศรี. “การแก้ไขปัญหาป่าไม้.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้
จ ๑ ก : [http:// guru.sanook.com/enc_preview.php?id=806&source_locaiton=2](http://guru.sanook.com/enc_preview.php?id=806&source_locaiton=2)
2011.

ประวูธ วงศ์สินิล. 2552. ป่าไม้กับกระบวนการพิสูจน์สิทธิเพื่อคืนความเป็นธรรมให้กับประชาชน. วารสารการจัดการป่าไม้ 3(6): 117-121.

ภัทรภรณ์ ศาคำ. 2552. ทูทางวัฒนธรรมกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้:ศึกษากรณีชุมชนป่าสะแก ตำบลลิปุม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย.[วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการ พัฒนา]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำนักจัดการที่ดินป่าไม้ กรมป่าไม้. “ตารางแสดงแผนที่ป่าไม้ปี 2551 รายจังหวัด.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: http://www.forest.go.th/fl_mgt/forestfarm25/farm/web/images/stories/map51/ChiangMai.jpg 2011

สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. “นโยบายการวิจัยและพัฒนาการป่าไม้.” [ออนไลน์].

เข้าถึงได้จาก: <http://www.snp.go.th/research/policy.html> 2011.

สมชัย เบญจขย. “แม่แจ่มแดนวิไล.” [ออนไลน์].เข้าถึงได้จาก: <http://www.dnp.go.th/fca16/file/t7vo2i8g6afoduz.doc> 2011.

อภิชาติ ภัทรธรรม. 2550. ปัญหาป่าไม้ในประเทศไทย. วารสารการจัดการป่าไม้ 1(2): 86-100.

การพัฒนาการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในเขต

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว

Managing the Environment to Promote the Health of the Population by the

Nong Manao Tambon Administrative Organization (TAO)

จันทร์เพ็ญ รัชย์สุจริต¹

ปัญญาภรณ์ ศิริภาณุมาศ²

บทคัดย่อ

รายงานนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้าน อสม. สมาชิก อบต. ผู้สูงอายุ เยาวชนประชาชนอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ผลการศึกษาพบว่า

การพัฒนาการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว ควรเห็นความสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน มีนโยบายแผนงานที่ชัดเจนมีการเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน เพื่อให้เหมาะสมสภาพพื้นที่และจำนวนประชากร ควรมีการจัดสรรและสรรหาบุคลากรในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานสะดวกรวดเร็วทัน ต่อเวลาและเหตุการณ์และควรมีการสำรวจปัญหาในพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำแผนงานนโยบาย รวมทั้งปรับปรุงพระราชบัญญัติเพื่อบังคับใช้ในพื้นที่ให้มีความเหมาะสม และควรประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

Abstract

The objective of this research was to formulate guidelines for creating a health-promoting environment for the population in the area of jurisdiction of the Nong Manao Tambon Administrative Organization (TAO) in Kong District of Nakorn Ratchasima Province. Data were collected from village headmen, village health volunteers, members of the TAO, the elderly, and youth. This study found that, in order to create a health-promoting environment, the TAO should

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์; อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

give importance to having a clear policy and plan for this process and allocate adequate budget for implementation. Staff positions should be created and qualified personnel recruited to implement the plan in a timely manner. There should be a needs assessment survey in the locality to inform the policy and planning process. Laws should be improved and enforced to support the policy and there should be active coordination with all related sectors.

คำสำคัญ: การพัฒนาการจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ

Keyword: Managing the Environment to Promote the Health of the Population

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและสภาวะการของโลก ทั้งด้านสังคมเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมทั้งประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขาดสภาพสมดุลของระบบธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้มนุษย์ได้รับปัจจัยสี่ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย แต่ขณะเดียวกันการกระทำของมนุษย์ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศ กำลังพัฒนาอีกทั้งจำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การใช้ทรัพยากร ธรรมชาติ เพื่อเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยขาดความระมัดระวังไม่มีแผนการจัดการที่ดี จึงมีผลทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรม การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งก่อให้เกิด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การแพร่กระจายของภาวะมลพิษ จากขบวนการใช้ ทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ การแพร่กระจายของปัญหามลพิษได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจนเห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน เช่น พื้นที่ป่าไม้ ถูกบุกรุกทำลายจนมีสัดส่วนไม่เหมาะสมกับการรักษาสภาพความสมดุลของระบบนิเวศ ภาวน้ำเน่าเสียในแม่น้ำสายหลัก เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีนและ แม่น้ำบางปะกงหรือภาวะอากาศเสียในเขตกรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและ เมืองหลัก อันเนื่องมาจากควันพิษรถยนต์ การเกิดก๊าซเรือนกระจก (ภาวะโลกร้อน) เป็นต้น (ธีระ พิทักษ์ประเวช, 2545)

การจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ เป็นการส่งเสริมให้คนและสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและสมดุล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั่วโลกเป็นภารกิจร่วมกันเพื่อให้ การดำเนินชีวิตการทำงาน การพักผ่อนให้มีสุขภาพที่ดีและปลอดภัยต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การจัดการให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อสุขภาพ ทำได้โดยการจัดหาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น การดูแลรักษาความสะอาดแหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือแหล่งน้ำผิวดินให้สามารถใช้อุปโภคบริโภคได้โดยระบบประปา การเกษตรเพื่อสุขภาพ และอาหารปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ให้ประโยชน์ต่อร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพโดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการควบคุมป้องกันโรคติดต่อ

การส่งเสริมสุขภาพของรัฐบาลในปัจจุบันมีการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในองค์กรและชุมชน การเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค การควบคุมมลพิษด้านต่างๆ การสร้างเสริมสุขภาพ การให้บริการด้านการรักษาจัดให้มีนโยบาย คือ นโยบายด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและความปลอดภัย เช่น นโยบายการจัดเครื่องมือและสาธารณูปโภค และนโยบายด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพ นโยบายด้านการให้บริการสาธารณสุขต่อมาได้นำยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ตามการประกาศกฎบัตรออกดาวน์ เพื่อการส่งเสริม สุขภาพเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพ เช่น การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพ การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ และการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสุขภาพตาม พรบ . สาธารณสุข พ.ศ. 2535 (กระทรวงสาธารณสุขกองสุขศึกษากรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2552)

การจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาวซึ่งเป็นหน่วยงานในท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบประชาชนในเขตให้ได้รับการพัฒนาทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กัน ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนแผนงานโครงการด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของประชาชนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 มีจำนวน 15 โครงการ งบประมาณทั้งสิ้น 309,000 บาท ดังนี้ โครงการอาหารปลอดภัย โครงการส่งเสริมการออกกำลังกาย โครงการเมื่อน้ำอยู่ชุมชนน้ำอยู่ โครงการควบคุมป้องกันโรค เช่น ไข้หวัดนก ไข้เลือดออก โรคพิษสุนัขบ้า โครงการป้องกันและ

แก้ไขปัญหาขาดแคลน โครงการพระราชดำริตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนหมู่บ้านนาร่องด้านเศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านสะอาดสิ่งแวดล้อมดี มีฝักสวนครัวทุกครัวเรือนปลอดสารเคมี โครงการจัดทำป้ายจราจร โครงการชุมชนเกษตรปลอดสารเคมี โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ โครงการปลูกหญ้าแฝกเฉลิมพระเกียรติเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของ อบต. หนองมะนาว โครงการปลูกพืชพลังงานทดแทน โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โครงการแข่งขันกีฬาของ อบต. (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว, 2553)

โครงการที่กล่าวมาข้างต้น เป็นโครงการที่บรรจุไว้ในข้อบัญญัติในปีงบประมาณ 2553 การดำเนินการมีการดำเนินการเองและอุดหนุนให้กับหน่วยงานอื่น

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อสามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาการจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมสุขภาพในชุมชนให้มีประสิทธิภาพเกิดความคุ้มค่าเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนอย่างแท้จริง ตรงความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับการแนวทางการบริหารจัดการเมื่อนำอยู่นั่นเอง

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาวจำนวน 5 คน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน นักวิเคราะห์นโยบายและแผน 1 คน ส่วนการคลัง 1 คน ส่วนสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 1 คน จาก 16 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวชนบทประชาชนอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไปและ อสม.

ผลการศึกษา

สภาพการจัดตั้งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว อำเภอกง จังหวัดนครราชสีมา จากการสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับสภาพการจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพพบว่า

1. น้ำกินน้ำใช้ในชุมชนใสสะอาดไม่ขุ่น ไม่มีกลิ่นเหม็น ไม่มีสิ่งปนเปื้อน ส่วนน้ำใช้อุปโภคใช้น้ำประปา ประเภทประปาขนาดเล็กจะไม่มีระบบการกรองน้ำ จะสูบน้ำขึ้นมาเก็บไว้ในถังสูงแล้วปล่อยน้ำให้ชุมชนใช้อุปโภค ปัญหาที่พบ คือ บางหมู่บ้านน้ำขุ่นมีตะกอนมีกลิ่นเหม็นโคลนหรือมีเศษใบไม้ และหมู่บ้านปนเปื้อนมากับน้ำ ชาวบ้านจะไม่มีกรกรองน้ำอีกครั้ง จะนำน้ำจากการเปิดจากก๊อกน้ำมาใช้อุปโภค ส่วนหมู่บ้านใช้ประปาขนาดกลาง ประเภทสูบน้ำขึ้นมาพักน้ำไว้และมีการกลั่นกรองน้ำก่อนที่จะปล่อยน้ำให้ชุมชนได้ใช้อุปโภค การดำเนินการในหมู่บ้าน คือ การตั้งกรรมการขึ้นบริหารจัดการน้ำภายในหมู่บ้าน ปัญหาที่พบคือ ค่าน้ำประปาขึ้นราคา ทำให้เก็บค่าน้ำประปาไม่ค่อยได้และผู้ดูแลเปิดเปิดน้ำประปาไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้ระบบน้ำประปาแบบนี้ ทำให้น้ำประปาขุ่น มีกลิ่นเหม็นในบางครั้ง

2. มีอาหารที่สะอาดปลอดภัยในชุมชนไม่รับประทานอาหารสุกๆ ดิบๆ ไม่มีแมลงวันตอม ปลอดภัยพบว่ามีชาวบ้านส่วนมากจะทำอาหารรับประทานเองที่ปรุงสุกแล้ว ทั้งหาอาหารที่มีตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปลา ปู ปลูปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทานเอง เช่น ข้าว ตะไคร้ ใบมะกรูด สะระแหน่ กระเพรา โหระพา กระเทียม ผักบุ้ง ผักชี โดยไม่ใช้สารเคมี จะใช้ปุ๋ยคอก มีบางส่วนน้อยที่ยังกินอาหารสุกๆ ดิบๆ จำพวกเนื้อดิบ ปลา กุ้ง ปู แต่ไม่ได้รับประทานทุกวันหรือ บ่อยครั้ง ส่วนพวกสารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมีจะใช้เฉพาะผู้ที่ปลูกพืชผักจำหน่ายให้พ่อค้าเท่านั้นและการเกษตรเพื่อการยังชีพ เช่น การทำไร่ อ้อย ไร่มันสำปะหลัง แตงโมมีการใช้สารเคมีพวกยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เป็นส่วนมาก

3. ที่ทิ้งขยะและการกำจัดขยะในชุมชน พบว่า ไม่มีที่ทิ้งขยะส่วนรวม ชาวบ้านจะกำจัดขยะเองทุกวันโดยการเผาวัสดุต่างๆ ที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ส่วนเศษอาหารจะใส่ถังแล้วทิ้ง และพวกกระป๋อง ขวดหรือกระดาษจะรวบรวมและนำไปขาย ขยะในแต่ละครัวเรือนจะมีไม่มากในแต่ละวัน จึงยังไม่เป็นปัญหาแต่ก็มี 2-3 หมู่บ้าน ที่นำขยะไปทิ้ง

ในที่สาธารณะข้างถนนทำให้สกปรกมีแมลงวันตอมเกิดการร้องเรียน จึงได้เรียกประชุมหมู่บ้านเพื่อหาทางแก้ไข ปัจจุบันไม่มีปัญหาในเรื่องขยะ

4. การปฏิบัติตามกฎระเบียบพระราชบัญญัติในชุมชน เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพด้านมลพิษทาง อากาศ น้ำ เสียง ฝุ่นละออง พบว่าประชาชนหรือผู้ประกอบการในตำบลหนองมะนาว ส่วนมากไม่ได้มาขออนุญาตก่อนดำเนินการ จะดำเนินการก่อนแล้วขออนุญาตทีหลัง เช่น ปลูกสร้างบ้านเรือน โรงสีข้าว โรงเลี้ยงสัตว์ บั๊มน้ำมัน ร้านซ่อมรถ ร้านค้าอุปโภคบริโภคทำให้การก่อสร้างต่างๆ ไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด สถานที่ตั้งไม่เหมาะสม เกิดมลภาวะเป็นพิษและการวางแผนผังหมู่บ้านไม่เป็นระบบบ้านเรือนแออัด ไม่มีทางระบายน้ำ ส่วนการเก็บขนสิ่งปฏิกูลมูลฝอยผู้ประกอบการไม่มีที่ทิ้งจะทิ้งตามที่สาธารณะ

5. การคมนาคมในชุมชน พบว่า ในตำบลหนองมะนาว ส่วนมากจะเป็นถนนคอนกรีต แต่ไม่ค่อยสะอาดและปลอดภัย เพราะมีฝุ่นละอองจากการที่ผิวถนนคอนกรีตแตกและกร่อน ถนนบางสายเป็นหลุมเป็นบ่อ ไม่มีไหล่ถนน มีมูลสัตว์เลื้อยและการปล่อยน้ำทิ้งจากครัวเรือนให้ไหลตามถนน มีวัชพืชขึ้นตามขอบถนนรกรุงรัง และมีถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน 2-3 สาย ยังเป็นถนนดินลูกรังและถนนดิน ส่วนป้ายจราจรบอกทิศทางมีทุกเส้นทางแต่ยังขาดป้ายเตือนภัยตามเส้นทางต่างๆ เช่น ป้ายเตือนภัยทางโค้ง ป้ายเตือนภัยที่มีสัตว์เลื้อยจำนวนมาก

6. การควบคุมการผลิต จำหน่ายและบริโภคในชุมชน จำพวก สุรา ยาสูบ สารเสพติด พบว่า ในหมู่บ้านยังมีการใช้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ไปซื้อบุหรี่ สุราและร้านค้าในทุกหมู่บ้าน ก็มีการจำหน่ายสุรา บุหรี่ หลังเวลา 18.00 น. และยังไม่มีการควบคุมจากส่วนราชการที่รับผิดชอบ ส่วนการปลูกสารเสพติดในชุมชนมีบ้างเป็นส่วนน้อยมาก เช่น กล้วยา ฝิ่น กระต้อม ปลูกไว้เพื่อประกอบอาหารหรือใช้เสพมี 2-3 หลังคาเรือนในตำบล

7. การเล่นกีฬาและออกกำลังกายในชุมชน พบว่า มีการเล่นกีฬาและออกกำลังกายของเด็ก ผู้ใหญ่และเยาวชน ในช่วงตอนเย็นทุกวันและทุกหมู่บ้าน เช่น เต้นแอโรบิค เล่นฟุตบอล ตะกร้อ วอลเลย์บอล เปตอง เป็นต้น สถานที่ในการเล่นกีฬาและออกกำลังกายจะใช้สนามกีฬาของโรงเรียนหรือสนามที่จัดทำกันขึ้นเองตามที่สะดวกและพบปัญหา

อุปกรณ์ไฟฟ้าไม่เพียงพอ ในแต่ละหมู่บ้าน เช่น ลูกฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อ ลูกเปตอง

8. สถานที่ออกกำลังกาย ลานกีฬา สวนสาธารณะในชุมชน พบว่า ในตำบลหนองมะนาวทุกหมู่บ้านไม่มีสวนสาธารณะ ลานกีฬาและสถานที่ออกกำลังกายที่เป็นส่วนรวม สถานที่ออกกำลังกายที่ประชาชนใช้ประจำ คือ สนามของโรงเรียน ซึ่งมีสนามฟุตบอลวอลเลย์บอล ตะกร้อ เปตอง ส่วนพื้นที่สาธารณะในตำบลมีหลายพื้นที่ที่สามารถจะทำเป็นสวนสาธารณะ และลานกีฬาได้แต่ผู้นำในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ที่เป็นตัวแทนหมู่บ้านไม่ได้ทำโครงการขอดำเนินการ ส่วนมากจะของบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐาน

9. การร่วมแรงร่วมใจกันรณรงค์รักษาสีสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม การรักษาความสะอาดรอบๆ บริเวณหมู่บ้าน พบว่าในแต่ละหมู่บ้านมีการรณรงค์ทำความสะอาดในหมู่บ้านนานๆ ครั้งแต่ไม่ได้ทำประจำสม่ำเสมอ ส่วนการกำจัดน้ำทิ้งในครัวเรือนไม่ถูกสุขลักษณะปล่อยน้ำทิ้งโดยไม่มีที่ระบายน้ำทิ้งและไม่มีการอนุรักษ์พัฒนาสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ดินเงินมีวัชพืชรกรุงรังไม่มีการขุดลอกและกำจัดวัชพืชต่างๆ ไม่มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมตามป่าไม้ที่มีอยู่แล้ว มีการปลูกต้นไม้ตามที่สาธารณะบ้าง 2-3 หมู่บ้าน แต่ก็ไม่มีคนดูแลรักษา มีการลักลอบตัดไม้ตามป่าไม้ที่ได้อนุญาตไว้เพื่อนำไปใช้ในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย เช่น ตัดไม้ทำเป็นฟืน เผาถ่านขาย ตัดทำไม้แปรรูป ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เมื่อเกิดภาวะแห้งแล้งไม่สามารถนำน้ำตามแหล่งธรรมชาติมาใช้อุปโภคหรือเลี้ยงสัตว์ได้

10. การมีส่วนร่วมและใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะในชุมชน พบว่าในตำบลหนองมะนาวส่วนมากมีส่วนร่วมใช้ทุกหลังคาเรือนมีบ้างเล็กน้อยที่ยังใช้ร่วมกันอยู่ประมาณ 5-6 หลังคาเรือน ส่วนมากจะทำส้วมไว้นอกตัวบ้าน การสร้างส้วมไม่ได้คำนึงถึงความสวยงามทำตามงบประมาณที่มี และประโยชน์ที่ใช้จะทำห้องเดียวใช้อาบชำระล้างเครื่องใช้ไปพร้อมกันส่วนน้ำทิ้งจากห้องส้วมจะปล่อยตามธรรมชาติไม่มีการจัดทำร่องน้ำที่ถูกสุขลักษณะ

11. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดในชุมชน พบว่า ชาวบ้านส่วนมาก คือ เปิดปิดไฟและใช้อุปกรณ์ไฟฟ้า ในช่วงตอนเช้าที่ยังไม่สว่างและตอนเย็นช่วงทานข้าว ดูทีวี

และพักผ่อนในตอนหัวค่ำ ไม่มีการเปิดไฟทิ้งไว้ตอนกลางคืน ยังมีการใช้เตาถ่านในการประกอบอาหารเป็นส่วนใหญ่ มีการนำวัสดุตามธรรมชาติมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การนำใบตอง ใบอ้อย ใบเตย มาห่อทำอาหาร นำไม้ไผ่มาจักตอกใช้แทนยางจึกสานทำภาชนะต่างๆ เช่น ตะกร้า เครื่องมือดักปลา ชะลอม กระด้ง กระติบข้าว การห่อข้าวส่วนมากจะไม่ใช้ถุงพลาสติกจะใส่ด้วยขามและนำไปใส่ตะกร้าแล้วหาบไปรับประทาน

สรุปโดยภาพรวม

การจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพประชาชนของ อบต. หนองมะนาว พบว่า อบต. หนองมะนาวมีการจัดตั้งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพดังนี้ ส่งเสริมสนับสนุนการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ การรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ และรับประทานอาหารที่ปรุงสุกแล้ว รณรงค์ให้กำจัดขยะที่ถูกวิธี โดยการจัดอบรมให้ความรู้และแจกแผ่นพับ ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กในหมู่บ้าน จัดทำถนนดินลูกรังระหว่างหมู่บ้านหรือถนนที่ใช้สัญจรไปมาในการประกอบอาชีพให้สามารถใช้สัญจรไปมาได้สะดวกจัดประกวดหมู่บ้านสะอาด สนับสนุนปลูกต้นไม้ให้ปลูกตามที่สาธารณะต่างๆ ขุดลอกคลองและสระน้ำเพื่อใช้อุปโภคและเลี้ยงสัตว์ ออกกฎหมายพระราชบัญญัติเพื่อใช้ควบคุมในพื้นที่จำนวน 2 ฉบับ คือ พรบ.ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและ พรบ. ว่าด้วยการเก็บขนสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย การรณรงค์ให้ความรู้เรื่องอบายมุข แก่ผู้นำด้านต่างๆ เช่น ประชาชน โรงเรียน โดยการอบรมให้ความรู้ โครงการที่ท้องที่การบริหารส่วนตำบลดำเนินการไปแล้วพบปัญหาที่เกิดขึ้นคือ น้ำที่ใช้อุปโภคไม่สะอาดปลอดภัยถูกสุขลักษณะและเป็นน้ำดิบ ไม่ผ่านการกลั่นกรองตามระบบมาตรฐานประปา จึงมีสิ่งปนเปื้อนมีกลิ่นเหม็นและขุ่น มีการใช้สารเคมีในผู้ทำการเกษตรพวกพืชไร่ เช่น ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี สุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคผิวหนัง การรณรงค์ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง โครงการปลูกต้นไม้จะปลูกซ้ำๆ ที่เดิมและต้นไม้ตายเพราะไม่มีผู้ดูแลถนนที่ใช้สัญจรไปมาไม่สะอาดมีฝุ่นละออง ไม่ถูกสุขลักษณะและเป็นหลุมเป็นบ่อ ประชาชนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติที่ออกกฎหมายควบคุมไว้ และไม่สามารถใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ที่ดินเงินไม่ได้รับพัฒนา มีการลักลอบตัดต้นไม้ และไม่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสถานที่ออกกำลังกายของส่วนรวมใช้สถานที่ของโรงเรียนเป็นที่ออกกำลังกายในตำบล

ปัญหาอุปสรรคในการจัดสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพในชุมชน พบว่าประชาชนไม่ค่อยตระหนักเห็นความสำคัญและไม่มีเวลาว่างที่จะคำนึงถึงเรื่องสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณที่อยู่อาศัย การดูแลรักษาสิ่งแวดลอม อันเนื่องจากการหารายได้เลี้ยงครอบครัว สมาชิก อบต. ที่เป็นตัวแทนในหมู่บ้าน จะขอสนับสนุนงบประมาณด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก งบประมาณสนับสนุนด้านสิ่งแวดลอมที่ส่งเสริมสุขภาพน้อย ชาวบ้านไม่ค่อยรู้เรื่องสุขภาพเนื่องจากขาดการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบและที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น อบต. สถานีอนามัย เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอไม่มีการร่วมมือประชุมหาแนวทางและมาตรการร่วมกัน เพื่อพัฒนาปรับปรุงด้านสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพในพื้นที่

สรุปและข้อและเสนอแนะ

การพัฒนาการจัดสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว

1. แนวทางให้ผู้บริหาร อบต. เห็นความสำคัญ ในการจัดสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนมีดังนี้ ผู้บริหารควรเข้ารับการอบรมในด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดลอม เทคนิควิธีการต่างๆ ในการบริหารจัดการจัดประชุมหรือแนวทางและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสาธารณสุขสิ่งแวดลอม สำรวจความต้องการประชาชนและสภาพพื้นที่ก่อนจัดทำแผนงาน โครงการให้บุคลากรจัดทำแผนงาน โครงการเสนอของบประมาณต่อผู้บริหาร โดยแผนงาน โครงการต้องมีข้อมูลของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดลอม

2. แนวทางในการเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการด้านการจัดสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนมีดังนี้ บุคลากรควรจัดทำแผนงาน โครงการเสนอของบประมาณต่อผู้บริหาร ซึ่งแผนงานต้องมีรายละเอียดที่สมบูรณ์เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย สภาพท้องถิ่นพื้นที่เป็นแผนงานที่ยั่งยืน ผู้บริหารควรเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการด้านการจัดสิ่งแวดลอมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน โดย การสนับสนุนงบประมาณให้กับแผนงานที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม มีความ

เหมาะสมทั้งด้านงบประมาณ กลุ่มเป้าหมาย สภาพท้องถิ่นพื้นที่และควรเสนอแผนงานโครงการเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณต่อหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. แนวทางในการจัดสรรบุคลากรในการดำเนินงานด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชนมีดังนี้ ควรมีการสรรหาโดยการเปิดกรอบอัตราและขออัตรากำลังไปยังหน่วยงานที่สังกัด จัดหาโดยการเปิดสอบคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ตามมาตรฐานตำแหน่งที่กำหนดไว้ ประสานงานขอความร่วมมือในหน่วยงานที่มีบุคลากรด้านนี้เพื่อร่วมมือในการดำเนินงาน

4. แนวทางในการพัฒนาการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว ควรมีนโยบายแผนงานด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนและเหมาะสมมีการสำรวจปัญหาในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาจัดทำแผนงานนโยบายและบรรจุไว้ในแผน 3 ปี แผนงานนโยบายต้องสามารถมาปฏิบัติได้จริง ตรงความต้องการเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นพื้นที่และควรมีการสำรวจข้อมูลด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม นำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์หวัจย เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข กองสุกศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2552). **แนวทางการสร้างเสริมพฤติกรรม สุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติในสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์บริษัท โอ-วิทย์ (ประเทศไทย) จำกัด.

ธีระ พิทักษ์ประเวช. (2545). **บทความพิเศษ. วรรณการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ปีที่ 25 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม**.

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองมะนาว. (2553). **ข้อบัญญัติตำบล**.

หลักเกณฑ์การนำเสนอบทความวิชาการหรือบทความงานวิจัย เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารการบริหารท้องถิ่น

บทความที่จะพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารการบริหารท้องถิ่นควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. บทความในลักษณะบทความปริทัศน์ (Review article) หรือ บทความงานวิจัย (Research article) ก็ได้ แต่ต้องเป็นบทความที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหรือด้านการปกครองท้องถิ่น และไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน

2. บทความต้องมีส่วนประกอบดังนี้

2.1 ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนทุกคน

2.2 ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) คุณวุฒิสูงสุด และสถานที่ทำงานของผู้เขียนทุกคน

2.3 บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวรวมกันไม่เกิน 2 หน้ากระดาษ

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

2.5 เนื้อเรื่องบทความ ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ บทนำ (ครอบคลุมความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง) อุปกรณ์และวิธีการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ

3. ต้นฉบับความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ ขนาด เอ.4 พร้อมแนบส่งแฟ้มข้อมูลทางลงใน CD ส่งทางไปรษณีย์ หรือส่งทาง e-mail: cola_laj@hotmail.co.th หรือ cola@kku.ac.th

4. กองบรรณาธิการจะเป็นผู้รับผิดชอบในการพิจารณาบทความ โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้

4.1 การใช้ภาพและการเขียนที่มีคุณภาพ สละสลวย มีโครงสร้างของบทความที่ดี

4.2 มีความเหมาะสมของระเบียบวิธีวิจัย มีการอ้างอิงและสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่

4.3 ผลงานที่ศึกษามีศักยภาพในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

การอ้างอิงเอกสาร

1. การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ให้วงเล็บชื่อผู้แต่ง (สำหรับคนไทย) ชื่อสกุลผู้แต่ง (สำหรับชาวต่างประเทศ) หรือชื่อนิติบุคคลที่เป็นผู้จัดทำเอกสารและปีพิมพ์ของเอกสารที่อ้างถึงหน้าหรือต่อท้ายข้อความที่อ้างดังตัวอย่าง พิรสิทธิ์ และศุภวัฒน์กร (2548)..... หรือ.....(พิรสิทธิ์ และศุภวัฒน์กร, 2548)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ

2.1 หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

2.2 บทความจากวารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ. (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), เลขหน้า.

2.3 วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้เขียน. (ปีพิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. วิทยานิพนธ์ปริญญา.....สาขาวิชา.....คณะ.....

สถาบัน.....

ใบสมัครวารสารการบริหารท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชื่อ-สกุล

อาชีพตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ประเภทสมาชิก

☐ ศิษย์เก่าวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น รุ่นที่.....จังหวัด.....

☐ ศิษย์ปัจจุบันวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น รุ่นที่.....จังหวัด.....

☐ บุคคลทั่วไป / หน่วยงานหรือบริษัท

ที่อยู่สำหรับจัดส่งวารสาร.....

โทรศัพท์..... โทรสาร.....

โทรศัพท์เคลื่อนที่..... E-mail Address:

ลงชื่อ.....ผู้สมัครสมาชิก

วันที่.....

อัตราค่าสมาชิก 1 ปี (4 ฉบับ) เริ่มตั้งแต่ปีที่.....ฉบับที่.....

☐ 1 ปี อัตราค่าสมัคร 500 บาท

☐ 2 ปี อัตราค่าสมัคร 900 บาท

ชำระโดย ☐ เงินสด (กรณีสมัครด้วยตนเอง)

☐ โอนเงินผ่านบัญชีธนาคารไทยพาณิชย์ สาขามหาวิทยาลัยขอนแก่น ชื่อบัญชี

“วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น” เลขที่ 551-4-02075-4

☉ กรณีไม่ได้ชำระเป็นเงินสด ให้ส่งใบสมัครสมาชิกพร้อมหลักฐานยืนยันการชำระเงินมาที่ วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ 123 ถนนมิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002 วงเล็บ
มุมของ “สมัครสมาชิกวารสารการบริหารท้องถิ่น” หรือส่งโทรสารมาที่หมายเลข 043-203133, 043-203875

☉ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่กองบรรณาธิการ e-mail address: cola_LAJ@hotmail.co.th หรือฝ่ายจัดการวารสาร
คุณสุภาวดี แก้วคำแสน หมายเลขโทรศัพท์ 043-203124